ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ, 1855. ΤΟΜΟΣ ΣΤ'. ΦΥΛΛ. 134.

ΣΠΟΥΔΑΙΑ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ ΤΟΥ ΦΥΛΛ. ΡΙΓ'.

—o—

Εἰς τὴν σελίδα 358. εἰς τὴν 6'. στήλην διορθωθήτωσαν τὰ ἑξῆς τυπογραφικὰ παραράματα·

Στίχ.	18.	ἀντὶ	*τὸν*	γράφε	*τῶν*
»	43.	»	2576	»	2596
»	44.	»	882	»	362

Εἰς δὲ τὴν σελίδα 359, εἰς τὴν 4. στήλην τὸ ἑξῆς·

Στίχ.	2	892.		γράφε	392

φιλε!

Μεταξὺ τῶν ἐγγράφων θύματος τῆς στυγερᾶς χολέρας εὗρον τὸ μυθάριον τοῦτο, φέρον τὴν ἑξῆς ἐπιγραφὴν ἀ τε λ ἐ ς . . . . . τῷ Ἡ φ α ί σ τ ῳ. Ἐκ τῆς ἀναγνώσεώς του εἶδον, ὅτι περιέχει ἐν μικρογραφίᾳ σκιαγράφημα τῶν καθ' ἡμᾶς, καὶ εὑρέθην ἐν ἀμηχανίᾳ, τί νὰ πράξω, μὴ διακείμενος οἰκείως πρός τινα τῶν ἀρχαίων Θεῶν ἢ Θεαινῶν. Ἐπὶ τέλους ἐνθυμήθην, πόσον εὐνοεῖται ὑπὸ τῆς Π α ν δ ώ ρ α ς Σὲ τὸ στέλλω λοιπὸν, διὰ νὰ τὸ ἐγχειρίσῃς εἰς αὐτὴν, ἥτις, δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι βλέπει ἐνίοτε τὸ ἐσπέρας τὸν Ἥφαιστον καὶ δύναται νὰ τὸ παραδώσῃ εἰς αὐτὸν ἀσφαλῶς.

Γνώριζε ὅτι ἀναδέχεσαι τὴν ἐκτέλεσιν τελευταίας βουλήσεως διαθέτου·

Suprema voluntas
Quod mandat, fierique jubet, parere necesse est.

Χαῖρε!

Ἀθήναις 2 Ὀκτωβρίου 1855.

Ὁ σὸς

Π. ΚΑΛΛΙΓΑΣ.

Πρὸς τὸν Κύριον Νικόλαον Δραγούμην.

—o—

ΘΑΝΟΣ ΒΛΕΚΑΣ

—o—

Α'.

Ἡ καλόβη τοῦ Θάνου.

Συχνάκις κατὰ τὸ θέρος ἐξήρχοντο τῆς Λαμίας πρωΐνοι ὁ διδάσκαλος τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Γεώργιος Ἡραιστίδης καὶ ὁ ἐφημέριος ἐκκλησίας τινος

Παπαϊωνᾶς πρὸς περιδιάβασιν· διευθύνοντο δὲ πρὸς τὴν καλύβην τοῦ γεωργοῦ Θάνου Βλέκα, ὅστις διεκρίνετο ἐπὶ φιλοπονίᾳ καὶ πραότητι, καὶ ἠγαπᾶτο παρὰ πάντων, ὅσοι τὸν ἐγνώριζον, ἰδίως δὲ παρὰ τῶν δύω τούτων σεβασμίων ἀνδρῶν. Εἰς βραχὺ χρόνου διάστημα ὁ νέος γεωργὸς, ὡς ἐπίμορτος καρπούμενος μέρος τῶν ἐκτεταμένων ἀγρῶν τινὸς ἐκ τῶν μεγαλοκτημόνων, καὶ ἀποδίδων ἀκριβῶς τὸ συμπεφωνημένον, εἶχε σχηματίσει ἐκ τῶν περισσευμάτων του μικρὸν ποίμνιον αἰγῶν, ἐξ ὧν ἀπέφερε βούτυρον, βοηθούμενος παρὰ τῆς γραίας μητρός του, καὶ ἤδη προσεδόκα ἐκ τῆς συγκομιδῆς τὴν ἀμοιβὴν τῶν πολλῶν κόπων του.

Κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ὁ καλὸς Θάνος ἐκάθητο πρὸ τῆς καλύβης του σύννους καὶ βαρυθυμῶν, διότι πρὸ πολλῶν ἡμερῶν εἶχε θερίσει τὸν σῖτόν του καὶ σωρεύσει τὰς θημωνίας εἰς τὸ ἁλώνιον περιμένων τοὺς δεκατευτὰς, διὰ νὰ γίνῃ ἡ καταμέτρησις, μεθ' ἣν μόνην ἠδύνατο νὰ ὀνομάσῃ ἴδιά του τὰ θερισθέντα· ἀλλ' οὗτοι κατεγίνοντο, φαίνεται, εἰς ἄλλας μεμακρυσμένας θέσεις. Ὁ θερισμὸς ὑπῆρξεν ὅσον ἔνεστι εὐτυχὴς, καὶ ὁ Θάνος ὑπελόγιζεν, ὅτι μετὰ τὴν δεκάτευσιν, τὴν ἀπότισιν τῆς μορτῆς πρὸς τὸν κύριον τῆς γῆς, τὴν ἀποταμίευσιν τοῦ πρὸς ἰδίαν χρῆσιν ἀναγκαίου καὶ τοῦ σπόρου διὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος ἔτι ἀφθονωτέρου, ἔμελλε νὰ περισσεύσῃ ἱκανὸς σῖτος πρὸς πώλησιν. Ἐσχεδίαζε δὲ ν' ἀποκτήσῃ βόας ἀροτῆρας, ὥστε νὰ μὴ περιμένῃ πρὸς ἄρωσιν τὸ τέλος τῶν ἐργασιῶν τῶν γειτόνων του, οἵτινες εἶχον βόας, κινδυνεύων ν' ἀποσφαλῇ τοῦ ἁρμοδίου χρόνου. Ἄροτρον ἴδιον εἶχεν ἀποκτήσει ἐκ τοῦ περισσεύματος τοῦ παρελθόντος ἔτους, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχεν ἐξαρκέσει πρὸς ἀπόκτησιν βοῶν. Πρὸ δύο ἐτῶν ὅμως εἶχεν ἀποκτήσει τὰς αἶγας προτιμήσας αὐτὰς, ὥστε καθ' ὅλον τὸ ἔτος νὰ ἔχῃ ἐνασχόλησιν τὴν τυροποιίαν, ἐνῷ τῶν βοῶν ἡ διατήρησις ὑπερέβαινε τότε τὰς δυνάμεις του, καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ ἔτους ἤθελον εἶσθαι εἰς αὐτὸν ἄχρηστοι. Ἀλλὰ τώρα εἶχε θέσει τὸν πόδα καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς βαθμίδος, καὶ ἐνῷ ἤλπιζε νὰ πληρωθῇ ἡ εὐχή του αὐτη, ηὔξανεν ἡ ἀνυπομονησία του, νὰ διαχωρίσῃ τὴν δεκάτην. Τοιουτοτρόπως ὁ Θάνος ἐπεδίδετο μετὰ ζήλου εἰς τὰ γεωργικά του ἔργα, καὶ διὰ πολλῶν στερήσεων καὶ ταλαιπωριῶν κατ' ἔτος καὶ κατὰ μικρὸν ηὔξανε τὸ οὐσίδιόν του ὡς μύρμηξ ταμιευτικός. Ἐν τούτοις ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐκορυφοῦτο δυστυχῶς ἡ λῃστεία, ὡς φθοροποιὸς ἐπιδημία, ὥστε ἡ Κυβέρνησις ἐξηγέρθη ἐκ τοῦ ληθάργου της, ἀποστείλασα ἐπὶ τούτῳ κατάλληλον μοίραρχον τῆς χωροφυλακῆς, μέλλοντα δι' αὐστηρᾶς καταδιώξεως νὰ περιστείλῃ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ κακοῦ.

Ἡ ἐπίσκεψις τοῦ διδασκάλου καὶ τοῦ ἐφημερίου ἦτον λοιπὸν διττῶς ποθητὴ εἰς τὸν φιλόπονον γεωργόν μας, διὰ νὰ μάθῃ, ποῦ εὑρίσκονται οἱ δεκατευταὶ, καὶ ἂν ὁ νέος μοίραρχος, πρὸ μικροῦ ἀφιχθεὶς, ἐλάμβανε πρόσφορα μέτρα, ὥστε νὰ ἐπανέλθῃ ὁπωσοῦν ἡσυχία καὶ ἀσφάλεια. Οἱ δύω πρωϊνοὶ περιπατητικοὶ δὲν ἀνεχαιτίζοντο ὡς ἐκ τοῦ κινδύνου τῶν λῃστῶν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐπισκεφθοῦν τὸν Θάνον, διότι ἦσαν ἐκ τῶν προσώπων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτοὶ οἱ λῃσταὶ σέβονται.

Καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Θάνου ἐπόθει τὴν ἐπίσκεψιν τῶν δύω γερόντων, αὐτὴ ὅμως δι' ἄλλους λόγους. Ἐκτὸς τοῦ φιλοπόνου τούτου υἱοῦ, εἶχεν ἄλλον πρωτότοκον στρατιωτικὸν, ὅστις, ἂν καὶ πολὺν χρόνον ὑπηρετῶν, ὡς ἐκ τοῦ ἀτάκτου του ὅμως βίου δὲν εἶχεν ὑπερβῆ τὸν εὐτελῆ βαθμὸν ἀνθυπολοχαγοῦ, σχεδὸν πάντοτε διαθέσιμος, ὡς καὶ κατὰ τὴν ὥραν ταύτην. Αὐτὸν ὅμως κατ' ἐξοχὴν ἠγάπα ἡ μήτηρ, διότι μετήρχετο τὸ ἀνδρικὸν ἐπάγγελμα τοῦ πατρός του, πεσόντος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης. Ὁ Τάσος, οὕτως ὠνομάζετο ὁ ἀνθυπολοχαγὸς, ἀγανακτῶν διότι δὲν προεβιβάζετο ἀναλόγως τῶν πατραγαθιῶν του, ἐνίοτε συνηκολούθει καὶ αὐτοὺς τοὺς λῃστὰς, μεθ' ὧν εἶχε πάντοτε σχέσιν, ἕωσοῦ ἐλάμβανεν ἀμνηστείαν καὶ ὑπόσχεσιν προβιβασμοῦ, ἀλλὰ μὴ ἐκπληρουμένην. Τοῦτο μάλιστα καθίστανεν ἀγαπητότερον τὸν Τάσον εἰς τὴν μητέρα του, συμμεριζομένην τὴν ἀγανάκτησίν του, διότι δὲν ἐβραβεύετο ἐπαξίως ὁ υἱός της, καὶ ἐνθυμουμένην τὸν βίον τοῦ ἀνδρός της, ὅστις κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον προσεφέρετο πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν ἐξουσίαν. Ἡ Βαρβάρα ἐγνώριζεν, ὅτι ὁ Τάσος πάλιν ἐξῆλθε μετὰ συμμορίας λῃστῶν, ἀλλ' οὐδὲν ἔλεγεν εἰς τὸν Θάνον, ὅστις, καταφρονούμενος ὑπ' ἐκείνου, ὡς διάγων βίον δουλικὸν καὶ ἐπίμοχθον, ἐλυπεῖτο καθ' ἑαυτὸν, ἀπέφευγεν ὅμως νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τούτου εἰς τὴν μητέρα του, διότι αὐτη ἀλλέως ἐφρόνει. Καὶ ἡ Βαρβάρα ἦτο λοιπὸν ἀνήσυχος μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Μοιράρχου καὶ τὴν αὔξησιν τῆς ἐνόπλου δυνάμεως· ἤλπιζε δὲ νὰ μάθῃ τί γίνεται ὁ Τάσος παρὰ τοῦ ἐφημερίου, μεθ' οὗ μόνου ἐμπιστευτικῶς ὡμίλει περὶ τοῦ ἀγαπητοῦ υἱοῦ. Προβαίνουσα συχνάκις εἰς τὴν θύραν τῆς καλύβης, ἐνῷ ἐξηκολούθει τὰ πρωϊνὰ ἔργα, οὐδὲν ἔλεγε πρὸς τὸν παρακαθήμενον Θάνον καὶ παντοῖα διαλογιζόμενον, ἀλλὰ διεύθυνε τὸ βλέμμα πρὸς τὴν πόλιν, ὅθεν ἔμελλον νὰ φανοῦν ἐρχόμενοι οἱ δύω γέροντες.

Ἐπὶ τέλους ὁ Θάνος τοὺς εἶδε βάδην προχωροῦντας, καὶ εἶπεν εἰς τὴν μητέρα του νὰ παρασκευάσῃ τὸν καφὲ πρὸς δεξίωσίν των.

Ὁ Ἡφαιστίδης καὶ ὁ Παπαϊωνᾶς, σχεδὸν ὁμήλικες, ἦσαν ἀμφότεροι διακαεῖς λάτραι τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, περὶ ὧν ἀκορέστως συνδιελέγοντο. Ὁ Ἡφαιστίδης μάλιστα, χρηματίσας μαθητὴς τοῦ Λάμπρου Φωτιάδου ἐν Βουκουρεστίῳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τούτου τοῦ αἰῶνος, ἐτίμα αὐτὸν ὑπὲρ πάντα ἄλλον· ὡς ἐκ τούτου ὅμως πολλάκις ἀδίκως ἔκρινε περὶ τῶν λοιπῶν, ἰδίως δὲ περὶ τῶν συγχρόνων του. Καὶ αὐτοῦ τοῦ Νεοφύτου Δούκα, καίτοι ἑλληνίζοντος κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἡφαιστίδου, δὲν ἐφείδετο οὗτος, ἀλλὰ τὸν ἐθεώρει λογοκλόπον. Ὅσα σχόλια, ἔλεγεν, ἀπαντᾷς εἰς τὸν Θουκυδίδην, ἀποδιδόμενα παρὰ τοῦ Πόπου εἰς τὸν Δοῦκαν, εἶναι τοῦ Φωτιάδου, φωτεινοῦ λαμπτῆρος ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ τόσον μετριόφρονος, ὥστε οὐδὲν ἠθέλησε νὰ ἐκδώσῃ. Διὰ τοῦτο

καὶ πολλοὶ κολοιοὶ ὑψώθησαν πετῶντες διὰ τῶν πτερῶν του. Ἐκ τούτων συμπεραίνομεν πόσον χλευαστικῶς ἐλάλει περὶ τῶν πυγμαίων τῆς νεωτέρας ἐποχῆς, τοὺς ὁποίους οὔτε ὡς Θυρσοφόρους ἐλόγιζεν· ὅταν δὲ ἤκουεν ἐπαινούμενόν τινα ἐξ αὐτῶν, ἐπέλεγεν ἀγανακτῶν.

» Ἠλίθιον εἶναι, νοῦν τε πουλύποδος ἔχειν. »

Ποῦ οἱ Βάκχοι ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, οἱ συνθέτοντες Ἰαμβεῖα, Πτερύγια, Πελέκεις, Βωμοὺς, Ὠὰ, Σύριγγας καὶ τὰ παραπλήσια, διὰ τὰ ὁποῖα πρὸ πάντων ἐθαύμαζε τὸν διδάσκαλόν του. Τὴν αὐτὴν περὶ τῶν λογίων κρίσιν ἐξέτεινε καὶ εἰς ὅλας τὰς νεωτέρας μεταρρυθμίσεις, αἵτινες ἀπὸ τῆς βασιλείας σωρηδὸν εἰσήχθησαν πρὸς μόρφωσιν τῆς κοινωνίας, περιλαμβάνων πάντα ὑπὸ τὴν αὐτὴν περιφρόνησιν, ὡς ἀποκυήματα μωρίας.

Διατρίψας χρόνους τινὰς ἐν Βιέννῃ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, εἰ καὶ παραδεχθῇ μόνην τὴν εὐρωπαϊκὴν ἐνδυμασίαν ἄλλως ὅμως ἐθεώρησεν ἀνάξιον ἑαυτοῦ κἂν νὰ μάθῃ τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν.

Εἰς τὰ πλεῖστα καὶ ἰδίως εἰς τὰς περὶ ἑλληνικῆς παιδείας γνώμας του, εὕρισκεν ὁμοδοξοῦντα τὸν Παπαϊωνᾶν, ὅστις ἦτο πολὺ κατώτερος αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀρχαίαν παιδείαν, διατηρῶν λείψανα ἀναμνήσεων ἐκ τῆς ἐποχῆς, ὅτε διετέλει διάκονος τοῦ Σηλυβρίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, παρ' ᾧ ἐσύχναζον λόγιοί τινες ἰδίως ἐκ τοῦ Πατριαρχείου. Ἐκεῖ ἐλέγοντο τότε πολλὰ καὶ ποικίλα ψαμμακοσιογάργαρα. Τοσούτῳ μᾶλλον ἐθαύμαζε τὸν Ἡφαιστίδην καὶ ἐτέρπετο συνδιαλεγόμενος μετ' αὐτοῦ, ἢ μᾶλλον παρεῖχε προσεκτικὴν ἀκρόασιν εἰς τὴν ἀδολεσχίαν του.

Ὡς συνήθως συνέβαινε καὶ κατὰ τὴν πρωΐαν ταύτην, πρὶν ἐπιληφθῇ θέματός τινος ὁ Ἡφαιστίδης, προοιμίαζε καταμεμφόμενος τὴν νέαν παιδείαν, ἐνῷ ἐβάδιζον πρὸς τὴν καλύβην τοῦ Θάνου.

— Φίλε Ἰωνᾶ! ἔλεγε, σήμερον δὲν μὲ λείπει ἡ καλὴ διάθεσις, ὅσον ἐνθυμοῦμαι τὸ πάθημα τοῦ νέου σοφοῦ ἐξ Ἀθηνῶν, ὅστις ἦλθε πρὸς ἐξέτασιν τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἑλληνικῶν σχολείων. Συναπηντήθημεν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Νομάρχου, ὅπου ἦσαν πολλοὶ παρόντες καὶ ἐφλυάρει ὁ Ἀράβιος αὐλὸς περὶ μεθόδου καὶ γραμματικῆς καὶ θεματογραφίας καὶ ἐγκυκλίου παιδείας. Πολλὴν ὥραν τὸν ἤκουσα ἀτάραχος, ἂν καὶ πᾶσα λέξις του ἦτο ἱκανὴ νὰ συνταράξῃ τὸν στόμαχόν μου· ἐπὶ τέλους ἔλαβον καὶ ἐγὼ τὸν λόγον.— Σεῖς, τὸν εἶπον, ἐν Ἀθήναις πολλὰ μεθοδολογεῖτε καὶ μηχανᾶσθε καὶ ἀναμοχλεύετε νεολογοῦντες, ἀλλὰ συγχέοντες νέα καὶ ἀρχαῖα, καὶ θέλοντες νὰ γενεσιουργήσετε τὸν νεομορφοτύπωτον ἑλληνισμὸν ἀπωλέσατε τὸν ἀρχαῖον. Βαρύνομαι ὡς ἐκ τοῦ γήρατός μου νὰ φιλονεικῶ περὶ γλώσσης καὶ διαλέκτων, ἂν εἶναι ἡ νέα καλλωπισμὸς παραφθορᾶς διὰ νέας διαφθορᾶς, τραγέλαφος, ἱππαλεκτρυὼν, γρυπαίετος, οὔτε ἀρχαία, οὔτε νέα, ἀλλ' ἑωλοκρασία τις, ἢ νέον φυτὸν ἐκβλαστῆσαν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαιότητος, καὶ μέλλον σήμερον διὰ τῆς ἐπιμελοῦς τῶν λογίων περιποιήσεως μολευόμενον καὶ πρεμνιζόμενον νὰ ῥιζοφυήσῃ καὶ ν' ἀναδώσῃ κλάδους εὐθαλεῖς καὶ ἀμφιλαφεῖς. Κατ' ἐμὲ κριτὴν ἑνὸς καὶ μόνου ἔχομεν χρείαν, καὶ ἄνευ αὐτοῦ οὐδεμία προκοπὴ, νὰ ἐννοῶμεν τοὺς ἀρχαίους. Καθ' ὑπόθεσιν σὲ παρακαλῶ νὰ μ' ἐξηγήσῃς τὸν παροιμιακὸν ἐκεῖνον στίχον τοῦ Ὁμήρου·

« Οὐ σύγ' ἂν ἐξ οἴκου σῷ ἐπιστάτῃ οὐδ' ἅλα δοίης »

Ὁ ἐξ Ἀθηνῶν σοφὸς ὑπεμειδίασε διὰ τὸ εὔκολον τοῦ προβλήματος καὶ μὴ προσέξας εἰς τὴν παγίδα, παρευθὺς, διὰ νὰ δείξῃ καὶ τὴν εὐχέρειάν του εἰς τὰ τοιαῦτα, μεθερμηνεύει· *Βέβαια οὐ ἐκ τῆς οἰκίας σου οὔτε ἅλας ἤθελες δώσει εἰς τὸν ἐπιστάτην σου.*

Ἐγὼ ὅμως δὲν ὑπεμειδίασα, ἀλλ' ἐκάγχασα, καὶ συνεκάγχασαν καὶ οἱ παρεστῶτες ὑπονοοῦντες ὅτι ὁ φίλος ὠλίσθησε.—Πῶς, λέγω, τί εἶναι ὁ ἐπιστάτης;

— Δι' αὐτὸ, μὲ ἀπήντησε, γελᾷς; ἢ σὲ φαίνεται παράδοξον, ὅτι μέχρι σήμερον διεσώθη ἡ λέξις *ἐπιστάτης*.

— Αὐτὸ δὲν ἤθελε μὲ φανῇ παράδοξον, ὅσον μὲ φαίνεται ν' ἀκούω, ὅτι ὁ Ἀντίνοος εἶχεν ἐπιστάτας, ἄλλους φαίνεται διὰ τὰς ἀμπέλους καὶ ἄλλους διὰ τὰς ἀρούρας. Καὶ ποίαν ἀνάγκην εἶχον αὐτοὶ, νὰ τοὺς δώσῃ ἅλας ὁ Ἀντίνοος, ἀφοῦ εἶχον διαχείρισιν καὶ ἐτρέφοντο ἐξ αὐτῆς; Ἐπιστάτης, φίλε μου, εἶναι ὁ ἐξαιτούμενος χάριν ἢ ἔλεος, ὅπως παρίστατο τότε ὁ Ὀδυσσεὺς, ὡς ἐπαίτης. Ἰδοὺ ποῦ φέρει ἡ σύγχυσις τῶν γλωσσῶν, εἰς τὴν Βαβυλωνίαν.

Κατὰ σὲ κριτὴν λοιπὸν τὸ *τύμβος σᾶς ἀλόγου . . . σέβας ἐμπόρων*, δηλοῖ ὅτι θέλουν τὸν προσκυνεῖ οἱ ἔμποροι, οἱ παντοπῶλαι, καὶ τὸ *ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ* μεθερμηνεύεις ἴσως περὶ γῆς, ὅπου γίνεται πολὺ βούτυρον.

Ὁ λόγιός μου ἐνόησε τὸ σφάλμα καὶ ἐδοκίμασε νὰ τὸ διορθώσῃ λέγων, ὅτι καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀπαντᾶται ὁ ἐπιστάτης ὑπὸ τὴν σημερινὴν ἔννοιαν, ὅτι αὐτὸς δὲν ἐξήγησε, τί ὁ ἐπιστάτης, καὶ ὅτι εἶμαι λίαν εὐτράπελος, καὶ κεντητικὸς ὡς οἶστρος βουτύπος.

— Κατὰ τὰς περιστάσεις, τὸν ἀπήντησα. Ἰδοὺ, πάτερ Ἰωνᾶ, τίνες οἱ ἔχοντες σήμερον τὴν ἀξίωσιν καὶ τὸ ἀξίωμα νὰ μᾶς ῥυθμίσουν.

Καὶ ὁ ἐφημέριος εὐχαριστήθη πολὺ διὰ τὸ δοθὲν ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίδου μάθημα εἰς τὸν νέον λόγιον, ἀλλ' ἐσκέφθη καὶ περὶ τῶν συνεπειῶν.

— Εἶναι, φίλε μου, ὑπάλληλος τῆς Κυβερνήσεως, καὶ μέλλων νὰ δώσῃ ἔκθεσιν καὶ περὶ τοῦ σχολείου σου.

Ἀλλ' ὁ Ἡφαιστίδης δὲν ἐσκέπτετο περὶ τῶν τοιούτων, διότι ἡ περὶ τὰ γράμματα φιλοτιμία του ἦτον ὑπερτέρα παντὸς ἄλλου αἰσθήματος. — Τί ἐννοεῖς, εἶπεν, ὅτι θέλει μὲ κεράσει τὴν ὀξάλμην τῆς παύσεώς μου; Πιστεύω ὅτι εἶναι ἱκανὸς, ἀλλ' οὐ φροντὶς Ἱπποκλείδει.

Ταῦτα συνδιαλεγόμενοι προσήγγισαν εἰς τὴν καλύβην τοῦ Θάνου, ὅστις, ἐλθὼν εἰς προϋπάντησίν των, μετὰ σεβασμοῦ ἐφίλησε πρῶτον τὴν δεξιὰν τοῦ

ἐφημερίου καὶ λαβὼν τὴν εὐχήν του καὶ ἀντιχαιρετίσας τὸν Ἡφαιστίδην ἐπορεύθη μετ' αὐτῶν πρὸς δεξίωσίν των.

Ἡ καλύβη τοῦ Θάνου ἔκειτο ἐπὶ κολωνοῦ, ὅθεν ὅμως δὲν ἐφαίνετο ἡ πόλις τῆς Λαμίας, διότι μετὰ τὸ κοίλωμα ὑψοῦτο πάλιν ἄλλη ὀφρύς, ἥτις τὴν ἐκάλυπτε. Μόνη λοιπὸν ἐξεῖχεν ἐντὸς τῆς ἐκτεταμένης πεδιάδος ἡ καλύβη, καὶ τὸ βλέμμα τοῦ θεατοῦ ἐντεῦθεν μὲν ἀπήντα τὰς ὑψηλὰς τῆς Οἴτης κορυφὰς μέχρι Θερμοπυλῶν, ἐκεῖθεν δὲ τοῦ Ὄθρυος, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὡς λίμνη ὑπὸ τὰς αὐγὰς τοῦ μεγαλοπρεπῶς ἀναβαίνοντος ἡλίου ὑπέλαμπεν ἡ θάλασσα τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου. Παρὰ τὴν καλύβην ἦτο φρέαρ ὑπὸ τὴν σκιὰν λεύκης, τῆς ὁποίας τὰ λευκὰ πέταλα ἁπαλῶς ἐσείοντο ὑπὸ τῆς πρωϊνῆς αὔρας. Ἡ καλύβη κατεσκευάσθη ἐκ διχοτομηθέντων κορμῶν δένδρων, τῶν ὁποίων ὁ φλοιὸς ἐφαίνετο ἔξωθεν, ἡ στέγη δὲ συνηρμόσθη ἐκ πηλοῦ καὶ ἀχέρδου. Ὄπισθεν τῆς καλύβης ὑπῆρχεν ἄλλο στέγασμα διὰ τὰς αἶγας, ὅπου ἐσκόπει νὰ κατασκευάσῃ ὁ Θάνος καὶ φάτνην διὰ τοὺς βόας. Ἔμπροσθεν ἡ στέγη τῆς καλύβης ἐξεῖχε πολύ, ὥστε νὰ παρέχῃ σκιὰν εἰς τοὺς καθημένους. Ἐκεῖ διευθύνθησαν οἱ δύω γέροντες μετὰ τοῦ Θάνου, ὅπου ἡ Βαρβάρα ἵστατο προσμένουσα αὐτούς.

Μετὰ τὰς συνήθεις προσηγορίας ἡ Βαρβάρα εἰσῆλθεν εἰς τὴν καλύβην μετὰ τοῦ ἐφημερίου, διὰ νὰ τὸν ἐρωτήσῃ περὶ τοῦ Τάσου. Ὁ Ἡφαιστίδης τὴν ὠνόμαζε Καμινώ, ἢ διότι κατεγίνετο πάντοτε εἰς τὴν κάμινον, ἢ διότι εἶχε πολλὰς μετὰ τοῦ ἐφημερίου συνδιαλέξεις, αἵτινες διέκοπτον τὴν ἀδιάκοπον γλωσσαλγίαν του καὶ τὸν ἐστέρουν ἀκροατοῦ.

Ἄφες, εἶπεν εἰς τὸν Θάνον, τὴν Καμινὼ νὰ ἐξομολογηθῇ εἰς τὸν ἐφημέριον, ἂν καὶ δὲν ἤλθομεν ἐπὶ τούτῳ καὶ δός με ν' ἀνάψω τὴν καπνοσύριγγά μου.

Β.

Πολιτικαὶ σκέψεις Ἡφαιστίδου καὶ Παπαϊωνᾶ.

—ο—

Ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ ἐκ κλάδων δάφνης πλεκτοῦ γείσου, ἢ μᾶλλον γέρρου τῆς καλύβης ἐκάθησεν ὁ Ἡφαιστίδης ἐπὶ κορμοῦ δένδρου ὡς ἀρχαίου θώκου ἐσκαμμένου, καὶ ἀφαιρέσας τὰς ἄκρας τῆς βακτηρίας του μεθήρμοσεν αὐτὴν εἰς καπνοσύριγγα, λαβὼν δὲ ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Θάνου ἀγγεῖον ψυχροῦ ὕδατος τὸν εἶπε —Δὲν σὲ βλέπω, τέκνον μου, φαιδρόν, ὅπως ἔπρεπε νὰ ἦσαι. Αἱ θημωνίαι εἶναι ὑψηλότεραι ἀπὸ πέρυσι· ἄρα καὶ ὁ σῖτός σου ἀναλόγως ἀφθονώτερος.

— Ἀπὸ τὸν Θεὸν δὲν παραπονοῦμαι, διδάσκαλε, παραπονοῦμαι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Εἶναι δεκαπέντε ἡμέραι ἀφοῦ ἐθέρισα καὶ ἀκόμη δὲν ἐφάνησαν οἱ ἐνοικιασταὶ τοῦ δεκάτου. Ἡ ἐπαρχία εἶναι γεμάτη ληστῶν, ὁ καιρὸς δύναται νὰ ἦναι ἄστατος, χίλια πράγματα συμβαίνουν. Ἂν δὲν ἀλωνίσω, καὶ δὲν φέρω τὸ σιτάρι μου εἰς τὴν Λαμίαν, δὲν εἶμαι ἥσυχος.

— Εἶσαι χρηστὸς ἄνθρωπος καὶ ὁ Θεὸς θέλει σὲ τὰ φέρει ὅλα δεξιά. Οἱ ἐνοικιασταὶ εἶναι ἐντὸς τῆς Λαμίας, φοβούμενοι τοὺς ληστάς. Ἀλλὰ τώρα μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ νέου Μοιράρχου καὶ τὴν αὐστηράν του καταδίωξιν, ἐξέρχονται πάλιν καὶ θὰ σ' ἐνθυμηθοῦν, διότι εἶσαι ὁ πλησιέστερος.

— Ἄμποτε! πλὴν καὶ αὐτὸν τὸν Μοίραρχον φοβοῦμαι. Καθὼς λέγουν, εἶναι σκληρὸς καὶ ἀπάνθρωπος· αἴτιον ὑποπτεύεται, ὅτι ἔδωκα τροφὰς εἰς τοὺς ληστὰς καὶ μὲ φυλακίζει, πρὶν λικμήσω. Ποῖος θὰ ἐπιστατήσει τότε;

— Ὅλοι σὲ γνωρίζουν, ὅτι εἶσαι τίμιος καὶ ἀγαθὸς γεωργός· ἐχθροὺς δὲν ἔχεις, πῶς θέλεις νὰ σὲ ὑποπτευθῇ ὁ Μοίραρχος;

Ὅλοι αὐτοὶ οἱ λόγοι, προερχόμενοι ἐκ τῆς γνώμης ὅπως ἔπρεπε νὰ ἦναι τὰ πράγματα, δὲν καθησύχαζον τὸν Θάνον, ὅστις τὰ ἔβλεπεν, ὅπως ἦσαν.

Ἐντοσούτῳ ἐντὸς τῆς καλύβης ἐγίνετο ἄλλη συνδιάλεξις.

— Τί ἤκουσες διὰ τὸν Τάσον; εἶπεν εἰς τὸν ἐφημέριον ἡ Βαρβάρα.

— Ὁ Τάσος σου ἔγινε κλέφτης, καὶ ἀλλοίμονον καὶ εἰς σᾶς τοὺς ἰδίους.

— Διατί;

— Διότι ὁ Μοίραρχος εἶναι ἐθεώρουν τὸν Σατανᾶν. Ἅμα μάθῃ ὅτι ληστὴς ἔχει συγγενεῖς, τοὺς βιάζει νὰ μαρτυρήσουν ποῦ εἶναι· φόβος καὶ τρόμος κατέλαβε τοὺς πάντας εἰς τὴν Λαμίαν.

— Αἴ! Τάσε μου! ἂν σοῦ τύχῃ εἰς τὴν διάβα ὁ Μοίραρχος, δεύτερην φορὰν δὲν θὰ βήξει· τότε θὰ ἔχεις καὶ σὺ τὸ κλέφτικο τραγοῦδι σου.

— Διὰ τὸ καλὸν τοῦ Θάνου σου, ἂν ἔχῃς τρόπον, μήνυσε τὸν Τάσον νὰ φύγῃ καὶ νὰ μὴν ἀκουσθῇ.

Ταῦτα λέγων ἐξῆλθε πάλιν τῆς καλύβης ὁ ἐφημέριος καὶ ἐκάθησε πλησίον τοῦ Ἡφαιστίδου, λυπούμενος ὅτι αἱ πρὸς τὴν Βαρβάραν συμβουλαί του ἦσαν ἀνωφελεῖς.

Αὐτὴ μετ' ὀλίγον ἔφερε τὸν καφὲ καὶ γάλα διὰ τὸν Ἡφαιστίδην, ὅστις ἐκ τῆς ἐν Βιέννῃ διατριβῆς του εἶχε τὴν ἕξιν νὰ πίνῃ αὐτὰ ἀναμεμιγμένα· ἐξήγαγε δὲ τοῦ κόλπου του ζάκχαριν καὶ κουλούρια δι' ἑαυτὸν καὶ τὸν ἐφημέριον.

— Σήμερον, δάσκαλε, θὰ εὕρεις τὸν καφὲ ὅπως τὸν θέλεις, εἶπεν ἡ Βαρβάρα.

— Εὔχομαι, ἀπήντησεν ὁ Ἡφαιστίδης, ἀλλὰ *Σαυτὴν ἐπαινεῖς ὥσπερ Ἀστυδάμας, γύναι.*

— Πάλιν τὰ Ἑλληνικά σου, Δάσκαλε! αὐτὸ θὰ εἰπῇ, νὰ πάγω εἰς τὴν δουλειάν μου, εἶπεν ἡ Βαρβάρα. Καὶ στραφεῖσα εἰσῆλθε πάλιν εἰς τὴν καλύβην πρὸς τὰ ἔργα της.

Ἀφοῦ ὁ Ἡφαιστίδης ἐπλήσθη καὶ ἐκορέσθη, ἐνῷ ὁ Παπαϊωνᾶς περιωρίσθη εἰς μόνον τὸν μέλανα καφέ, ἐκμυζῶν τὸν σύριγγά του καὶ διώκων τὰ νέφη τοῦ καπνοῦ, ἦλθε πάλιν εἰς ἐπιθυμίαν λόγων.

— Φίλε Ἰωνᾶ, εἶπεν, ὀλίγαι χῶραι μὲ φαίνεται νὰ ἦναι τόσον τερπναί, ὅσον αὐτὴ ἡ κοιλὰς τοῦ διϊπετοῦς καὶ ἀκάμαντος Σπερχειοῦ. Τοιαύτη εἶναι σχεδὸν καὶ ὅλη ἡ Ἑλλάς, γῆ εὐδαίμων καὶ κλίμα εὐκραές· ὑπὸ τίνων δὲ καὶ πῶς ἐκατοικεῖτο, μὲ λέγει ἡ ἐπιγραφὴ ἐντὸς ἐκείνων τῶν στενῶν.

Ὦ ξεῖν' ἀπάγγειλον Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῇδε
Κείμεθα τοῖς κείνων πειθόμενοι νομίμοις.

Ποῖα ἐκεῖνα τὰ νόμιμα καὶ ποῖοι οἱ θεσμοὶ τοῦ Λυκούργου, καὶ ποῖαι αἱ σήμερον πλεκτάναι τῶν νόμων! Χάριν ἐκείνων ἄσμενοι παρέδιδον ἑαυτοὺς εἰς τὸν θάνατον, καὶ αὗται κατατρίβουν τοὺς πολίτας ἢ τοὺς προκαλοῦν εἰς ἀλληλοφονίαν. Τί ἄλλο εἶναι σήμερον οἱ νόμοι καὶ τὸ πολίτευμα εἰμὴ ἀδιέξοδος λαβύρινθος ἀρχῶν ἐπίτη ἔς πολυπλασιαζομένων, διὰ νὰ κορεσθῇ τὸ σμῆνος τῶν ἀκορέστων ῥᾳδιούργων, οἵτινες τρεφόμενοι ἐκ τῶν ἱδρώτων τοῦ λαοῦ τὸν καθιστοῦν καθημέραν πενέστερον καὶ τὸν ὠθοῦν εἰς τὴν λῃστείαν καὶ εἰς τὰ κακουργήματα. Ἰδοὺ ἔχεις ἐνώπιόν σου ἐναργὲς παράδειγμα. Αὐτὸς ὁ καλὸς ἐργατικὸς γεωργὸς ἀπέφερεν ἐκ τῆς εὐδαίμονος ταύτης γῆς ὅσον ἠδύνατο νὰ ποθήσῃ καρπόν. Ἐνῷ ἡ Κυβέρνησις μισθοδοτεῖ τόσας ἀρχὰς καὶ τόσους ὑπαλλήλους, αὐτὸν καὶ τοὺς ὁμοίους του παρέδωκεν εἰς ἐργολάβους, μέλλοντας νὰ ἐκθλίψουν τὸ λιπαρώτερον, καὶ μὴ εὐκαιροῦντας νὰ τὸν ὑποβάλλουν εἰς αὐτὴν τὴν βάσανον. Ἐν τοσούτῳ κινδυνεύει ν' ἀπολέσῃ τὰ κτηθέντα ἢ ὑπὸ ὄμβρου τινὸς θυελλώδους ἢ ἄλλης συμφορᾶς, καὶ κινδυνεύει καὶ αὐτὸς μὴ καταστῇ ὕποπτος ὅτι ἔδωκε τροφὰς εἰς λῃστάς, κατὰ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν ὁποίων δὲν εὑρίσκει προφύλαξιν. Ἰδοὺ πῶς περιστρεφόμεθα εἰς φαῦλον κύκλον. Ἐκ τῆς κακῆς κυβερνήσεως γεννῶνται αἱ λῃστεῖαι, καὶ ἐπειδὴ ἡ χεὶρ τοῦ νόμου δὲν φθάνει νὰ τιμωρήσῃ τὸν λῃστήν, ἡ χεὶρ τοῦ ἐκτελεστοῦ τοῦ νόμου πίπτει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀθώου καὶ ἀπροστατεύτου πολίτου, δηλαδὴ σὲ τιμωρῶ, διότι δὲν εἶμαι εἰς κατάστασιν νὰ σὲ περιφρουρήσω. Κατὰ τοιούτων νομίμων ἔχω ἄδικον ἐπιφωνῶν συχνάκις τὸ ἐρρέτωσαν;

Ἡ Ἑλλὰς δὲν θέλει εὐδαιμονήσει, ἂν δὲν διοικηθῇ κατὰ τὰ πάτρια. Ἑκάστη ἐπαρχία πρέπει νὰ ἔχῃ τοὺς ἰδίους ἄρχοντας, ἐκλέγουσα αὐτοὺς μόνη πρὸς ἐπιστασίαν καὶ διατήρησιν τῆς ἐν αὐτῇ τάξεως καὶ ἀσφαλείας, διὰ δὲ τὰ κοινὰ νὰ συνέρχεται ἅπαξ τοῦ ἔτους ἀμφικτυονικὸν συνέδριον ἐνταῦθα, ἂν προτιμᾷς, ἐν τῇ Πυλαίᾳ. Θέλεις ἰδεῖ τότε, ὅτι οἱ πολῖται θέλουν ἐκλέγει τοὺς ἐπ' ἀρετῇ διακρινομένους

Μύθων τε ῥητῆρ' ἔμεναι πρηκτῆρά τε ἔργων.

Διότι εἰς τοῦτο θέλει τοὺς παροτρύνει τὸ ἴδιον αὐτῶν συμφέρον, ἐνῷ σήμερον ἡ Κυβέρνησις σὲ ἀποστέλλει τὸν τυχόντα, διὰ νὰ τὸν ἐξοικονομήσῃ ἢ νὰ μὴ τὸν ἔχῃ φορτίον. Εἷς ἐκ τῶν ἀρχόντων θέλει εἶσθαι ὁ στρατηγός, ὅστις θέλει ἀσκεῖ ὅλους τοὺς ἐν ἡλικίᾳ εἰς τὰ ὅπλα, ὥστε τυχούσης ἀνάγκης ὅλη ἡ Ἑλλὰς θέλει ἐκστρατεύει κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, πανστρατιᾷ.

Ἀσπὶς ἄρ' ἀσπίδ' ἔρειδε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ' ἀνήρ.

Ἂν καὶ ὁ Παπαϊωνᾶς ὡς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν ἔδιδε τὰ πρωτεῖα εἰς τὸν Ἡφαιστίδην, καὶ ἐθεώρει μάλιστα αὐτὸν ὡς εὐγλωττότερον ἑρμηνέα τοῦ ἰδίου φρονήματος, δὲν συνετάσσετο ὅμως μετ' αὐτοῦ ὡς πρὸς τὰς περὶ πολιτεύματος θεωρίας του· διότι ἐφαίνετο εἰς αὐτόν, ὅτι ἀρχαΐζουν μέν, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἐθνικώτερον. Ἐπεχείρησε λοιπὸν νὰ τὰς διορθώσῃ ἐν μέρει, παραδεχόμενος καὶ αὐτός, ὅτι νοσεῖ ἡ κοινωνία καὶ χρείαν ἔχει ἰατροῦ ἐπιτηδείου.

— Σοφοὺς λόγους εἶπες, φίλε Ἡφαιστίδη, ἀλλὰ μὲ φαίνεται, ὅτι ἀνθρωπίνως ἔκρινες περὶ τῶν ἀνθρωπίνων.

— Βέβαια ὑπέλαβεν ἐκεῖνος.

Ἀνὴρ ἐγὼ καὶ πάντα μοι τ' ἀνδρὸς μέλει.

— Ἀλλά, ἐξηκολούθησεν ὁ Ἐφημέριος, ἐνθυμήσου ὅτι ὁ κύριος *ἀπέκρυψε ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψεν αὐτὰ νηπίοις*. Διὰ τοῦτο ἄκουσον καὶ ἐμοῦ τοῦ ἀσόφου τοὺς λόγους. Ἡ κοινωνία σου ὅπως καὶ ἂν τὴν ἐνδύσῃς, ἢ ἀττικῶς ἢ σπαρτιατικῶς εἶναι ἄγαλμα ἀγοραῖον, ἂν δὲν ἐμπνευσθῇ ὑπὸ τῆς θρησκείας καὶ τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς καὶ ἰδοὺ ἔθεσα τὸν δάκτυλον ἐπὶ τῆς πληγῆς. Καταφρονεῖται ἡ ἐκκλησία, χηρεύουν αἱ ἐπισκοπαί, ἀπεσπάσθη τὸ τέκνον ἀπὸ τῆς ἐν Κωνστατινουπόλει μητρός, καὶ οὐδεὶς κήδεται τοῦ ὀρφανοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ περιουσία καθημέραν φθείρεται. Ἐντούτοις ἡ καλὴ ἐκείνη μήτηρ μᾶς παρεῖχεν ἐπὶ αἰῶνας τὸ ἄδολον γάλα τῆς ἀληθείας, καὶ ὡς νεοσσοὶ ὑπὸ τὰς πτέρυγάς της διεσώθημεν ἐκ τῶν κινδύνων τοῦ ζυγοῦ. Αὐτὴ ἐντὸς κιβωτοῦ σώζει τὸ γενεαλογικόν μας βιβλίον, καὶ ἐπειδὴ δὲν τὸ ἀναγινώσκομεν πλέον, ἐλησμονήσαμεν τὴν πατριάν μας, ὡσὰν ἤμεθα, ὡς λέγεις, ἀπὸ δρυὸς καὶ ἀπὸ πέτρης, καὶ ἀχάριστοι πρὸς τὴν μητέρα ἐγίναμεν ἄδικοι καὶ ἀναίσθητοι πρὸς τοὺς ἀδελφούς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους αἱ γήϊναι δυνάμεις ἠθέλησαν νὰ μᾶς χωρίσουν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ χαράξουν εἰμὴ αὐτὰ τὰ ἄστατα ὅρια. Ἂν συνετισθῶμεν, ἂν βαδίσωμεν τὴν εὐθεῖαν ὁδόν, θέλουν ἐκλείψει καὶ αὐτά, καὶ θέλει γίνει ἐκεῖνος ὁ ἀδελφικὸς ἀσπασμὸς ὁ πρὸ πολλοῦ προσδοκώμενος ἐντὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, καθ' ἡμέραν τοῦ Πάσχα. Ἀλλ' ἡ καρδία μας πόρρω ἀπέχει ἀπὸ τοῦ Κυρίου· παρημελήσαμεν τὸν οἶκόν του καὶ διὰ τοῦτο δὲν ὑπάρχει ἔλεος· διὰ τοῦτο ἐπέρχονται αἱ μάστιγες, δι' ὧν τιμωροῦνται αἱ ἀνομίαι ἡμῶν, καὶ νόσοι καὶ λιμοὶ καὶ φόνοι καὶ λῃστεῖαι· *Ἁμαρτίαν ἥμαρτεν Ἱερουσαλὴμ διὰ τοῦτο εἰς σάλον ἐγένετο.*

Ἐνῷ τοιουτοτρόπως ἔκρινεν ἕκαστος κατὰ τὴν τάξιν εἰς ἣν ἀνῆκε περὶ τοῦ πάθους τῆς κοινωνίας καὶ τῶν πρὸς θεραπείαν μέσων, ὁ δὲ Ἡφαιστίδης ἔλεγεν ἤδη καθ' ἑαυτόν, *Γνώσῃ δ' ἀνθρώπους αἰθάρετα πήματ' ἔχοντας*, αἴφνης εἶδον ἐνώπιόν των νέον ποιμένα, τὸν ὁποῖον δὲν παρετήρησαν ἐρχόμενον, μετὰ ζέσεως συνδιαλεγόμενοι. Ἡ εὐσαρκία του καὶ ἡ σφριγῶσα ὑγεία του ἦσαν ἄξια θέας, καὶ μόλις ῥίψας ἐπ' αὐτοῦ τὸ βλέμμα ὁ Ἡφαιστίδης, διακόπτων τὸν ἐφημέριον, τὸν εἶπεν· Ἰδὲ αὐτὸν τὸν βοσκόν,

Καί κεν ὀρὸν πίνων μεγάλην ἐπιγουνίδα θεῖτο

Τῳόντι, ὑπέλαβε μειδιῶν ὁ Παπαϊωνᾶς, ἀλλ' ἀμφιβάλλω ἂν ἀπέκτησεν αὐτὴν πίνων ὀρόν. Ἐντο-

σούτω εἶναι καιρὸς νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν πόλιν, πρὶν μᾶς καταλάβῃ ὁ καύσων καὶ ν' ἀφήσωμεν τούτους εἰς τὰ ἔργα των.

Ὁ βοσκὸς, βλέπων ὅτι περὶ αὐτοῦ ὁ λόγος, ἀλλὰ μὴ ἐννοῶν ἐπὶ τίνι, μόλις ἀπέδωκε τὸν ὀφειλόμενον προσκυνισμὸν εἰσερχόμενος εἰς τὴν καλύβην. Συγχρόνως οἱ δύο γέροντες ἀπεχαιρέτηταν τὸν Θάνον καὶ τὴν μητέρα του, καὶ ἐξακολουθοῦντες τὸν διάλογόν των ἐβάδισαν πρὸς τὴν πόλιν ἡσύχως, μηδόλως ὑποπτευόμενοι, ὅτι μετὰ τὴν ἀναχώρησίν των ἔμελλεν αἴφνης νὰ μεταβληθῇ ἡ σκηνή.

Ὁ βοσκὸς ἦτον ἄγγελος κακῶν. Ἀφοῦ ἀνέμεινεν, ὥστε οἱ γέροντες ὀπισθοῦν ν' ἀπομακρυνθοῦν, διηγήθη τὰ συμβαίνοντα.

— Ὁ Τάσος ἐπληγώθη εἰς τὸ σκέλος.

— Ὦ συμφορά! ἀνέκραξεν ἡ Βαρβάρα. Βέβαια εἶχε καρτέρι τοῦ Μοιράρχου.

— Μάλιστα! Ἔξω ἀπὸ τὴν Λαμίαν ἔκαμνε μὲ τοὺς δικούς του χωσιά. Δὲν ἐζεύρω ἂν ἔβγαινε ὁ Μοίραρχος ἢ ἄλλος ἀξιωματικός. Ἐκεῖ ἐβαρέθηκαν. Ἔπεσον δύω χωροφύλακες. Ὁ Τάσος ὥρμησε μὲ τὸ σπαθί, καὶ εἰς αὐτὸ ἐπάνω τὸν ἤλθε τὸ βόλι καὶ ἔπεσεν.

— Εἶδες παλληκάρι φωτιά!

— Δύω Ἀλβανοί του τὸν ἐτράβηξαν ἀπὸ τὸ ποδάρι μέσα εἰς τὴν ῥεματιὰ, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ τὸν κατέβασαν τὰ ἴσια 'ς τὴν στάνην μας. Οἱ ἄλλοι ἐσκόρπισαν.

— Καὶ ἡ πληγή του;

— Τὸ βόλι ἔμεινε μέσα καὶ θέλει ἰατρὸν νὰ δουλέψῃ τὴν πληγήν. Ἡμεῖς δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τὸν κρατήσωμεν, διότι θ' ἀκουσθῇ. Τοῦ ἐστρώσαμεν μὲ φύλλα μέσα εἰς βάμνους καὶ τὸν ἐκκεπάσαμεν ποῦ δὲν φαίνεται, καὶ ἦλθα νὰ σᾶς δώσω εἴδησιν διὰ νὰ τὸν πάρετε.

— Ἂς μοῦ κόπτῃ ὁ Θεὸς ἡμέρας καὶ ἂς σᾶς δίδῃ χρόνους· φυλάξε ἐ μου τὸν Τάσον μου, ὡς νὰ ἔλθω νὰ τὸν πάρω, νὰ τὸν δώσω εἰς ἰατρὸν 'ς τὰ δεύτερα νὰ σηκωθῇ, δὲν θὰ εὕρει τὸν Μοίραρχον 'ς τὸ ποδάρι, θὰ τὸν εὕρει 'ς τὸ κεφάλι. Τάσο μου! Τάσο μου! Ζῆσε, Τάσο μου, καὶ θὰ γνωρίσει ὁ τόπος, τί παλληκάρι εἶσαι σύ.

Ὁ Θάνος ἤκουε σιωπῶν. Δὲν ἀδιαφόρει βέβαια εἰς τὸ πάθημα τοῦ ἀδελφοῦ του, τὸν ὁποῖον πάντοτε ἠγάπα, ἀλλ' ἐλυπεῖτο μάλιστα διττῶς διὰ τὸν ἐπικείμενον εἰς αὐτὸν κίνδυνον καὶ διὰ τοὺς λόγους τῆς μητρός του, ἥτις μόνη ἠδύνατο νὰ τὸν συμβουλεύῃ νὰ παύσῃ τὸν ἄτακτον βίον καὶ νὰ μεταχειρισθῇ τὴν ἀνδρίαν του, ὑπηρετῶν τοὺς νόμους καὶ τὴν κοινὴν εὐταξίαν. Ἂν ὅμως ἐτόλμα νὰ προφέρῃ τοιαύτην γνώμην ἤκουε τὰς ἀρὰς τῆς μητρός του, ἥτις τὸν ἀπεκήρυττεν ὡς ἀνάξιον τέκνον καὶ προδότην τοῦ ὀνόματός του.

Ἡ Βαρβάρα ἤθελεν ἀμέσως νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν υἱόν της, ἀλλ' ὁ βοσκὸς ἠναντιώθη — Θέλεις, τὴν εἶπε, νὰ μᾶς χάσῃς; Τὴν νύκτα νὰ ἔλθῃς καὶ σοῦ δίδω δύω παιδιὰ νὰ τὸν σηκώσουν. Ἐγὼ ἔρχομαι καὶ σὲ πέρνω. Νὰ στοχασθῇς ὅμως, ποῦ θὰ τὸν φυλάξεις. — Μετὰ τοὺς λόγους τούτους ὁ βοσκὸς ἀνεχώρησε.

Πόσας ἀρὰς ἐπρόφερεν ἡ Βαρβάρα κατὰ τῶν ἀρχῶν ὅλων καὶ κατ' ἐξοχὴν κατὰ τοῦ Μοιράρχου, εἶναι περιττὸν νὰ ἐπαναλάβωμεν. Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Τάσου ἦταν δι' αὐτὴν ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων. Διατί, ἔλεγε, δὲν ἔχω καὶ δεύτερον παλληκάρι νὰ ἐκδικηθῇ ἀμέσως τὸν Τάσον μου. Κάθε ἡμέρα ἀποῦ δίδει φῶς καὶ δροσιὰ εἰς τὸν Μοίραρχον, 'ς ἐμὲ δίδει φωτιὰ καὶ λαύρα.

Καὶ αὐτὴ ἡ πρᾴοτης τοῦ Θάνου, ἐνίοτε ηὔξανε τὸν πυρετόν της. Ἀλλ' αὐτὸς μᾶλλον σιωπῶν καὶ παρεμβάλλων ἐπιτηδείως λέξεις περὶ τῆς διαιτήσεως τοῦ Τάσου, κατὰ τὰς στιγμὰς τῆς ὑφέσεως τοῦ πάθους της, κατώρθωσε νὰ στρέψῃ τὰ διανοήματά της εἰς ἀναζήτησιν τοῦ πρακτέου.

— Ποῦ θὰ τὸν φυλάξωμεν τὸν Τάσον; ἔλεγε κατάμονος, πλὴν μεγαλοφώνως.

Ποῖος θὰ τὸν δεχθῇ;

Ἡ Βαρβάρα ἐκάθητο χαμαὶ ὠχρὰ, χειρονομοῦσα, ἀλυκταίνουσα καὶ προφέρουσα τὰς ἀράς της· ἐπὶ τέλους σιωπήσασα μετὰ μακρὸν διαλογισμὸν, ὠρθώθη καὶ ὡς ἐμπνευσθεῖσα αἰφνιδίως, ἀνεφώνησε·

— Ποῖος θὰ τὸν σώσει; — Νὰ φύγωμεν, ἔξω! ἔξω! 'ς τὸ Τούρκικον.

Ὁ Θάνος δὲν ἀπήντησεν, ἀλλὰ σκεφθεὶς καθ' ἑαυτὸν, εὗρεν ἐπὶ τέλους, ὅτι τοῦτο εἶναι τὸ συμφερώτερον, διότι παύουν αἱ καταδιώξεις ἐωσοῦ ἰατρευθῇ ὁ Τάσος καὶ ἐπανέλθῃ πάλιν ἡσυχία. Ἡ ἰδέα του ὅμως ἦτο, αὐτὸς νὰ μείνῃ ἐκεῖ εἰς τὰ ἔργα του ἐνόσῳ κατ' αὐτοῦ δὲν ὑπάρχει ὑποψία. Ἤλπιζεν ἐν τοσούτῳ νὰ μεταφέρῃ τὸν σῖτόν του εἰς τὴν Λαμίαν, ἅμα ἀποχωρισθῇ ἡ δεκάτη, καὶ ἂν ἡ ἀνάγκη τὸ καλέσῃ νὰ κρυφθῇ δι' ὀλίγον καιρόν.

Ἴσως, ἔλεγε καθ' ἑαυτὸν, νὰ ἦναι αὐτὰ πρὸς ὄφελος τοῦ Τάσου· ἀφοῦ δὲν σωφρονίζεται, κάλλιον νὰ λείψῃ, ἐνόσῳ τὰ πράγματα εἶναι εἰς τοιαύτην κατάστασιν.

Τοιαῦτα διελογίζοντο ὁ υἱὸς καὶ ἡ μήτηρ περιμένοντες τὸ σκότος τῆς νυκτός. Ἐπὶ τέλους ἐπεχύθησαν αἱ σκιαὶ αὐτῆς, καὶ ὁ βοσκὸς, πιστὸς εἰς τὸν λόγον του, ἐφάνη πάλιν εἰς τὴν καλύβην· ἀμέτως δὲ ἀπῆλθον ὅλοι εἰς ἀναζήτησιν τοῦ Τάσου.

Γ.

Ὁ Μοίραρχος.

—o—

Πολλὰ συνετέλεσαν, ὥστε ἡ ἐπαρχία τῆς Φθιώτιδος νὰ μαστίζηται σταθερῶς ὑπὸ τῆς λῃστείας, πρὸ πάντων ὅμως τὸ δυσφύλακτον τῶν ὀρίων, τὰ ὁποῖα δὲν ἐστηρίχθησαν εἰς ὑψηλὰ καὶ δύσβατα ὄρη. Ἀλλὰ καὶ τὰ μέσα τῆς καταδιώξεως ὑπῆρξαν ἀτελῆ. Ἡ ἔνοπλος δύναμις συνέκειτο ἐξ ἀτάκτου στρατοῦ ἐθελοντῶν ἐγχωρίων. Τοιοῦτοι στρατιῶται ἔχοντες σχέσεις μετὰ λῃστῶν, ἢ καὶ αὐτοὶ ἐνίοτε

μετερχόμενοι τὸν λῃστρικὸν βίον, ὅταν ἐκ πειθαρχικῆς αἰτίας ἐπροτίμουν νὰ λειποτακτήσουν παρὰ νὰ ὑποστήτουν ποινὴν, δὲν κατεδίωκον σπουδαίως τοὺς σχετικοὺς καὶ ὁμοίους των. Ἐξεπιτοπλεῖττον λοιπὸν ἡ ἔνοπλος δύναμις ἔρθενεν ἐκεῖ, ὅπου ἦταν οἱ λῃσταὶ, μετὰ τὴν ἀναχώρησίν των!

Ἀλλ' ὅταν ἐπλεόναζε τὸ κακὸν, ἔκτακτα μέτρα ἐγίνοντο ἀναγκαῖα, παραλλάσσοντα κατὰ τὴν ἱκανότητα καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνωτέρου ἀξιωματικοῦ, εἰς ὃν ἀνετίθετο ἡ καταδίωξις. Τινὲς μεταχειριζόμενοι τὴν πολιτικὴν τέχνην, εἴλκυον πρὸς ἑαυτοὺς τοὺς ἀνδρειοτέρους ὀπαδοὺς τῶν λῃσταρχῶν, τοὺς κατέταττον εἰς τὸν στρατὸν καὶ τοιουτοτρόπως παρέλυον τὰς συμμορίας, ἐπετύγχανον δὲ ἐνίοτε νὰ συλλάβουν τοὺς ἀρχηγοὺς αὐτῶν, ἢ νὰ τοὺς φονεύσουν, οἱ πλεῖστοι ὅμως ἐξ αὐτῶν ἐδραπέτευον πέραν τῶν ὀρίων εὑρίσκοντες καταφύγιον παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς. Τοιαύτη καταδίωξις προσωρινῶς ἔπαυε τὸ κακὸν, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐγίνετο πολλὴ χρῆσις ὅπλων ἢ βαρεῖα κατάθλιψις τῶν πολιτῶν, οὗτοι μᾶλλον εὐχαριστοῦντο εἰς τοιαῦτα μέτρα καὶ ἐπήνουν τὴν φρόνησιν καὶ ἱκανότητα τοῦ μεταχειρισθέντος αὐτά, μηδόλως προσέχοντες, ὅτι δὲν ἐκόπηταν καὶ αἱ ἑπτὰ τῆς Ὕδρας κεφαλαί· Σπάνιοι ἦσαν οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοί, οἵτινες ἐκήρυττον ἄσπονδον πόλεμον εἰς τοὺς Σκίπωνας καὶ τοὺς Πετυοκάμπτας, καὶ διώκοντες τὰ ἴχνη των εἰς τοὺς δρυμῶνας καὶ τὰς διασφάγας τῶν ὀρέων, *διὰ τ' ἄγκεα καὶ διὰ βήσσας*, τοὺς ἠνάγκαζον νὰ συγκροτήσουν αἱματηρὸν ἀγῶνα.

Ὁ Μοίραρχος, ὅστις τότε ἐστάλη, οὔτε τῶν μὲν οὔτε τῶν δὲ ἠκολούθει τὸν τρόπον, ἀλλ' εἶχεν ἴδιον σύστημα ἄξιον νὰ ἐμπνεύσῃ γενικὸν τρόμον. Αὐτὸς ἐστηρίζετο εἰς τὴν γνώμην, ὅτι ἂν ἡ ἐπαρχία δὲν θέλῃ τοὺς λῃστὰς, λῃσταὶ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξουν ἄρα ὑπάρχουν διότι τοὺς θέλει. Αὐτὴν τὴν κακὴν καὶ διεστραμμένην θέλησιν ὡς ῥίζαν τοῦ κακοῦ καὶ ὡς γενικὴν καὶ πάνδημον νόσον πρέπει νὰ προσβάλῃ ἀνενδότως, ὅστις θέλει νὰ φέρῃ θεραπείαν. Μετεχειρίζετο λοιπὸν τοὺς ἀνθρώπους ὡς ἀσκοὺς πλήρεις βλαβεροῦ καὶ ἀποβλητέου ὑγροῦ, τοὺς ὁποίους διὰ στιβαρᾶς συνθλίψεως δύναταί τις νὰ ἐκκενώσῃ. Εἰς τὰ ὄμματά του ὅλοι ἦταν ὕποπτοι καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν ἐλανθάνετο. Ἐννοεῖται ὅτι κατεμέμφετο τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὰ ἄρθρα τοῦ νόμου, δι' ὧν ἐμποδίζετο νὰ δοκιμάσῃ τὴν στερεότητα τῶν ἀνθρωπίνων ἄρθρων πάσης τάξεως καὶ ἰδίως τῶν κατεχόντων ἀνωτέραν κοινωνικὴν θέσιν.

Καὶ αὐτὴ ἡ μορφὴ τοῦ Μοιράρχου εἶχέ τι φοβερὸν καὶ ἀπαίσιον. Οἱ ὀφθαλμοί του ὑπεστιλβον ὡς αἰθόμενοι ἄνθρακες ὑπὸ τὰς δασείας καὶ μελαίνας ὀφρῦς του· καὶ αἱ ῥυτίδες τοῦ μελάγχρου καὶ ἀμειδήτου προσώπου του κατεδείκνυον τὸ ὠμὸν καὶ ἀμείλικτον τῆς ψυχῆς του πρὸς τὰς ἀνθρωπίνους ὀδύνας. Ἦτο μᾶλλον μικροῦ ἀναστήματος, οἱ ὦμοι του ἦσαν εὐρεῖς καὶ ἐπίκυφοι, αἱ δὲ χεῖρες στιβαραὶ καὶ οἱ πόδες κατά τι ἄνισοι, ὥστε σχεδὸν ὑπέσκαζε. Οἱ στρατιῶται του ἔλεγον ὅτι ἦτον ὅλως λεπιδωτὸς καὶ δασύτριχος καὶ πολλοὶ ἐπίστευον ὅτι εἶχε καὶ κέρκον, ἀλλὰ συμφωνοῦμεν μετὰ τῶν φυσιολόγων, οἵτινες ἀρνοῦνται εἰς τὸν ἄνθρωπον αὐτὴν τὴν πλεονασταικὴν παρέκτασιν τῶν σπονδύλων. Ὀλίγον ἐλάλει, πᾶσα δὲ λέξις του εἶχέ τι ἀπειληπικὸν καὶ βλάσφημον. Ἐν γένει εἰς τὰ ὄμματα πολλῶν εἶχέ τι ἐωσφορικὸν ὡς ἂν εἶχε γεννηθῇ ἐκ τῆς Στυγὸς καὶ τοῦ Τυφῶνος.

Ὁποῖον τρόμον ἐνέπνεεν ἡ κεφαλὴ τῆς Μεδούσης ἐπὶ τῆς αἰγίδος τῆς Ἀθήνας, ἐνέπνεε καὶ ὁ Μοίραρχος ἐπὶ κεφαλῆς τῶν χωροφυλάκων του.

Τὰ μέσα του πρὸς καταδίωξιν τῆς λῃστείας ἦσαν ἀνάλογα πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς διαθέσεις του, ἐβάδιζε δὲ συστηματικῶς. Ἐπληροφορεῖτο τουτέστι τίς ὁ λῃστὴς, ποῖοι οἱ γονεῖς του, οἱ συγγενεῖς του, ἢ οἱ ἔχοντες μετ' αὐτοῦ σχέσεις καὶ ἐπειδὴ αὐτοὶ ἦσαν προχειρότεροι, αὐτοὺς ὑπέβαλεν εἰς παντοίας ἐξεταστικὰς βασάνους, τὰς ὁποίας ἐπιτήδευεν, ἐωσοῦ μαρτυρήσουν ποῦ ἦσαν οἱ λῃσταὶ κεκρυμμένοι ἢ τίς δύναται νὰ γνωρίζῃ τὰ ἴχνη των. Ἄλλους ἐμαστίγωνε, ἄλλους ἐκρέμα ἐκ τῶν ποδῶν, καὶ εἰς ἄλλων τὸ στῆθος ἐπέθετε λίθους ὀγκώδεις καὶ στρέβλας καὶ μύδρους σιδηροῦς μετεχειρίζετο, καὶ τὸν ὕπνον ἐδίωκεν ἀπὸ τῶν βλεφάρων τῶν θυμάτων του ἐπὶ ἡμέρας, παραγγέλλων ἐναλλὰξ στρατιώτας νὰ κεντοῦν τὸν ὑπνώττοντα, καὶ τὰ παρόμοια. Ὅταν ἐπειράζετο ὑπό τινος φιλονόμου ὡς παρανομῶν, ἔλεγεν ὅτι ἐξασκεῖ τὴν δύναμίν του ἐκεῖ, ὅπου ἡ δύναμις τοῦ νόμου δὲν ἐξαρκεῖ καὶ αὐτὴ ἡ ἱερὰ γραφὴ λέγει· *οὐκ ἀποθανοῦνται πατέρες ὑπὲρ τέκνων* δὲν λέγει δὲ οὐ βασανισθήσονται, ἐξ αἰτίας μου ὅμως οὐδεὶς ἀπέθανεν. Ὅλην τὴν ἐπαρχίαν ἑπομένως κατέλαβε πανικὸς φόβος, ὅστις ἤδη διεδίδετο, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Θάνος καὶ ἡ μήτηρ του μετὰ τοῦ βοσκοῦ ἐπορεύοντο πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ Τάσου. Ὁ βοσκὸς διηγεῖτο ὅσα ἤκουσε κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν καὶ ἐβεβαίωνεν, ὅτι πολλοὶ ἤδη μεταναστεύουν κρυφίως πέραν τῶν ὁρίων, ὡς ἔχει κατὰ νοῦν νὰ πράξῃ καὶ αὐτός.

Αἱ διηγήσεις αὗται ἀνέρλεγον τὴν ὁρμὴν τῆς Βαρβάρας, ἥτις ηὔχετο κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ Μοιράρχου, ὅτι δύναταί τις νὰ φανταστῇ φοβερώτερον.

Ἐπὶ τέλους ἔφθασαν εἰς τὸ κρυπτήριον τοῦ Τάσου, τὸν ὁποῖον εὗρον κείμενον ἐπὶ φυλλάδος, καὶ ἔφρων ἡ μήτηρ του ἐρρίφθη ἐπ' αὐτοῦ σφίγγουσα αὐτὸν εἰς τὰς ἀγκάλας της.

— Σ' ἐβάρεσαν, παιδί μου, οἱ Κατιλάνοι. (1)

— Ναί! εἶμαι ὅλος φωτιά, δός με κρύον νερόν.

— Νὰ ἑτοιμασθῆτε νὰ φύγετε εἶπεν ὁ βοσκὸς, διότι καιρὸν δὲν ἔχομεν. Ἰδοὺ τὰ δύω παιδιὰ καὶ ἐμπρός, ἐνόσῳ εἶναι σκότος.

Ἂν καὶ ἐρλέγετο ὑπὸ πυρετοῦ ὁ Τάσος καὶ σχεδὸν εἶχε παραληρήσει, τὸν ἐκάθισεν ἐπὶ βακτηρίας κρατοῦντες τὰς ἄκρας αὐτῆς οἱ δύω ὑπηρέται τοῦ βοσκοῦ, καὶ περιπτύξαντες τοὺς βραχίονάς του περὶ τὸν τράχηλόν των ἐξεκίνησαν.

---

(1) Ἡ λέξις φαίνεται ἐκ τῆς ἐποχῆς τῆς τῶν Καταλανῶν εἰσβολῆς. Σημ. Π. Κ.

— Θὰ φύγωμεν ἔξω εἰς τὸ τούρκικον — εἶπεν ἡ Βαρβάρα καὶ ἠκολούθησε μετὰ τοῦ Θάνου — Καλά! ἐπρόσθεσεν ὁ βοσκός, αὔριον καὶ ἐγὼ σᾶς φθάνω.

Ὁ Θάνος ἠκολούθησεν, ἕωσοῦ ἔφθασαν εἰς ἄλλην μάνδραν, ὅπου διέμειναν ἀρκετὴν ὥραν πρὸς ἀνάπαυσιν.

Ὁ Τάσος, ἀναπνεύσας ἀέρα δροσερόν, ᾐσθάνθη ἀναψυχὴν καὶ ἐζήτησε νὰ προχωρήσουν. Ὁ βοσκὸς τοῦ ποιμνίου τούτου ἦτο πόῤῥωθεν συγγενὴς τοῦ πρώτου βοσκοῦ, ὅττις περιέθαλψε τὸν Τάσον, καὶ ἐφάνη καὶ αὐτὸς ἐπίσου πρόθυμος νὰ τὸν συντρέξῃ. Τὸν ἔδωκε λοιπὸν δύω νέους ὑπηρέτας, εἰς τοὺς ὁποίους εἶπεν ἕως ποῦ νὰ τὸν μεταφέρουν καὶ πῶς νὰ τὸν κρύψουν, διὰ νὰ ἐξακολουθήσουν τὸν δρόμον τὴν νύκτα τῆς ἐπαύριον, ἕωσοῦ νὰ ἐξέλθουν τῶν ὁρίων.

Ὁ Θάνος, βλέπων ὅτι ὁ ἀδελφός του εἶνε καλὴν συνοδείαν, καὶ ὅτι τὴν ἐπαύριον ἔμελλε νὰ ἦναι ἐκτὸς τῶν ὁρίων, ἐν ἀσφαλείᾳ, εἰπὼν εἰς τὴν μητέρα του, ὅ τι θέλει στέλλει τ' ἀναγκαῖα, ἐστράφη πρὸς τὰ ἴδια.

Ἐντοσούτῳ ὁ Μοίραρχος ἐξηκολούθει τὰς ἐρεύνας του καὶ τὰς ἀνακρίσεις του ἐντὸς τῆς Λαμίας, δι' ὧν ἔμαθε μεταξὺ ἄλλων, ὅτι καὶ ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Τάσος Βλέκας, λειποτακτήσας πρὸ μηνός, ἡνώθη μετὰ τῶν λῃστῶν καὶ ἐσχημάτιζε μάλιστα ἰδίαν συμμορίαν. Ποῖος ἦτον ὁ φονεύσας τοὺς δύω χωροφύλακας κατὰ τὴν συμπλοκήν, δὲν ἐγνώριζεν εἰσέτι, ἤκουσεν ὅμως, ὅτι αὐτὸς ὁ Τάσος ἔχει μητέρα καὶ ἀδελφὸν κατοικοῦντας εἰς μικρὰν τῆς Λαμίας ἀπόστασιν. Ἀμέσως λοιπὸν κατὰ τὴν νύκτα ταύτην διέταξε τρεῖς ἐφίππους χωροφύλακας νὰ μεταβοῦν ἐκεῖ, ὥστε μεταχειριζόμενοι κατὰ τῆς μητρὸς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ τὴν ἐν χρήσει μέθοδον, νὰ μάθουν ποῦ καὶ μετὰ τίνων εὑρίσκεται ὁ Τάσος.

Μετὰ τὸ μεσονύκτιον οἱ ἱππεῖς ἔφθασαν εἰς τὴν καλύβην τοῦ Θάνου, ἀλλ' οὐδένα εὗρον ἐντὸς αὐτῆς. Ἀνάψαντες φῶς παρετήρησαν ἴχνη πρόσφατα παρουσίας ἀνθρώπων, ὅθεν ὑπέθεσαν, ὅτι ἴσως λείπουν οἱ κάτοικοι τῆς καλύβης καταγινόμενοι εἰς τὰ ἔργα των ἢ εἰς κρυφὰς συνεννοήσεις, ἀλλ' ὅτι μέχρι τῆς πρωΐας θέλουν ἐπιστρέψει. Ἐπειδὴ δὲ ἡ καλύβη δὲν παρεῖχε κατάλληλον θέσιν διὰ τοὺς ἵππους των, κατέβησαν εἰς τὸ ἁλώνιον καὶ τοὺς ἔδεσαν μεταξὺ τῶν θημωνιῶν διὰ νὰ τρώγουν τὸ ἄχυρον. Τοιουτοτρόπως, ἔλεγον, ἂν ὑποπτεύωνταί τι ὁ Θάνος καὶ ἡ μήτηρ του, ἐπιστρέφοντες εἰς τὴν καλύβην δὲν θέλουν μᾶς ἰδεῖ. Ἡ νὺξ ἦτο τερπνοτάτη, οἱ ἀστέρες ἔλαμπον ἐπὶ τοῦ στερεώματος καὶ αὔρα λεπτὴ ἐδίωκε πτερυγίζουσα πανταχόθεν τὸ καῦμα τῆς ἡμέρας. Οἱ χωροφύλακες ἤντλησαν ὕδωρ ψυχρὸν ἐκ τοῦ φρέατος καὶ ῥιφθέντες ἐκτάδην ἐπὶ τῶν θημωνιῶν, διηγήθησαν καπνίζοντες πολλὴν ὥραν τὰ ἀνέκδοτα τοῦ Μοιράρχου, τὸν φόβον καὶ τὴν ἔκπληξιν τῶν χωρικῶν, ἐξ ὧν τινὲς τοὺς ἐφαίνοντο κωμικώτατοι, καθ' ἣν στιγμὴν ἐγίνετο ἡ ἔναρξις τῶν βασάνων. Εἶδες πῶς ἐκροτάλιζε τοῦ Σταθη τὸ κατακλεῖδι καὶ ἐχόρευεν, ὡς ἂν ἐπατοῦσε ἀναμμένα κάρβουνα; Πρῶτα δὲν ἤξευρε γρὺ καὶ ὅταν τὸν ἔδεσαν μὲ τὰ λωριά, ἀπὸ ὀλίγον ὀλίγον τὰ ἐτραγούδησεν ὅλα. Βλέπεις, εἶπεν ὁ Μοίραρχος, αὐτὸς εἶναι καθὼς τὰ λεμόνια ἀπ' ἔξω ξηρά, ὅταν ὅμως τὰ σφίξῃς μὲ δύναμιν, βγάζει ζουμί.

— Ναί! εἶπε ὁ ἄλλος χωροφύλαξ, ἔλα οἱ κλέφται μιὰ γενιά, ὅποιον ἀπ' αὐτοὺς πιάσῃς εἶναι τὸ ἴδιον καὶ ἂν δὲν ἰδοῦν τὰ στενά, νὰ ἔλθῃ τὸ μαχαῖρι εἰς τὸ κόκκαλον, δὲν προδίδονται τὰ σκυλιὰ καὶ προσποιοῦνται τὴν ἀνόητον, ὥστε, οὔτε δύω ἄσπρα δὲν δίδεις νὰ τοὺς ἀγοράσῃς· εὑρῆκαν ὅμως ἄνθρωπον νὰ τὸν πωλήτουν γάτον 'στὸ σακί. Ναί! παιδί μου! λέγει ὁ Μοίραρχος περίμενε τώρα νὰ ἐξετάσωμεν καὶ διὰ τῆς Δικονομίας, ἂν κόπτεται ὁ γλωσσοδέτης. Τότε ἀρχίζει τὸ χοροπήδημα καὶ ὁ πλάγιος τετάρτου. Ἀφοῦ ἐξηντλήθησαν διηγούμενοι ἐνύσταξαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ κοιμηθοῦν ἀνὰ δύω ἐναλλάξ, ὁ δὲ τρίτος νὰ νυκτοφυλακῇ ἐπὶ μίαν ὥραν. Ἡ ἀπόφασίς των ὅμως δὲν ἐξετελέσθη, διότι μετ' ὀλίγον ἀπεκοιμήθη καὶ ὁ τρίτος.

Βεβαίως διήρκεσε πολλὴν ὥραν ὁ βαθύτατος ὕπνος των, διότι ἐξηγέρθησαν ὑπὸ σφοδροῦ πατάγου, καὶ μόλις ἀναπνέοντες ἐκ τοῦ πυκνωτάτου καπνοῦ, τὸν ὁποῖον διέσχιζον γλῶσσαι πυρός. Ἀνεπήδησαν ἀμέσως καὶ ὥρμησαν νὰ λύσουν τοὺς ἵππους των, ἀλλ' οὗτοι εἶχον ἤδη συντρίψει τὴν φορβειὰν καὶ περιέτρεχον ὡς μαινόμενοι τῇδε κακεῖσε, οὔτε πρὸς τὸ πῦρ πλησιάζοντες, οὔτε πρὸς τὴν πόλιν φεύγοντες. Οἱ χωροφύλακες κατώρθωσαν νὰ τοὺς συλλάβουν καὶ νὰ τοὺς ἡμερώσουν, τοὺς περιέθεσαν δὲ πάλιν τοὺς χαλινοὺς καὶ τοὺς ἔδεσαν χωριστά, διὰ νὰ μὴ λακτίζωνται, ἔντρομοι γενόμενοι.

Τότε ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πυρὰν ἐνασμενιζόμενοι εἰς τὴν φοβερὰν αὐτῆς θέαν. Τὸ πῦρ, ὡς φαίνεται, διεδόθη ἔκ τινος σιγάρου ἀπροσέκτως ῥιφθέντος ἐπὶ τοῦ ἀχύρου. Οὐδεμίαν ἐντούτοις ᾐσθάνοντο λύπην διὰ τὴν καταστροφὴν περιουσίας, τὴν ὁποίαν ἐθεώρουν ἀνήκουσαν εἰς ἀδελφὸν λῃστοῦ καὶ τὴν ὁποίαν δὲν ἐνέπρησαν ἐκ προθέσεως, ὥστε οὐδὲ φροντίδα ἐλάμβανον νὰ διασώσουν ὅ,τι ἠδύνατο εἰσέτι νὰ διασωθῇ.

Ἰδέ, εἶπεν εἷς ἐξ αὐτῶν, παρ' ὀλίγον ἐκαιόμεθα διὰ νὰ τὸν βγάλωμεν ἀπὸ τὸν κόπον νὰ ἁλωνίζῃ καὶ οὔτε χάριν δὲν θὰ μᾶς χρεωστᾷ.

— Ὁ κόσμος εἶναι ἀχάριστος, εἶπεν ὁ ἄλλος, διὰ τοῦτο στοχάζομαι νὰ λάβωμεν μόνοι μας τὴν ἀμοιβήν.

— Καὶ πῶς; ὑπέλαβεν ὁ πρῶτος.

— Ἰδού, τόσην ὥραν περιμένομεν εἰς μάτην αὐτοὺς τοὺς καλοὺς ἀνθρώπους, καὶ τίς 'ξεύρει ἂν ἔρχωνται· εἶδα ὅτι ἔχουν γίδια καὶ φρονῶ νὰ δουλευθῶμεν μὲ τὸ τρυφερώτερον. Καθὼς λέγει ὁ Μοίραρχος *σὰν φασών*.

— Ναί! ναί! θαυμάσια! ἀνέκραξαν οἱ ἄλλοι δύω — καὶ ἀμέσως ἐδόθηκαν εἰς τὸ ἔργον.

Ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ ἔσφαξαν τὴν νεωτέραν αἶγα, τὴν ἀπέδειραν, τὴν ἔπηξαν εἰς τὸν ὀβελὸν καὶ συλλέξαντες φρύγανα, τὴν ἐπέθηκαν στερεώσαντες τὸν ὀβελὸν διὰ λίθων, αὐτοὶ δὲ κρατούμενοι διὰ χειρὸς ἐχόρευον πέριξ καὶ ἔψαλον.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπέστρεφεν ὁ Θάνος εἰς τὴν καλύβην του, παντοῖα διαλογιζόμενος. Ἐσκέπτετο μέν, ὅτι ἡ φυγὴ τοῦ ἀδελφοῦ του εἶναι σωτήριος διὰ πολλοὺς λόγους, ἀλλὰ καὶ τὰ διηγήματα τῶν ὑπηρετῶν τοῦ βοσκοῦ ἐτάραττον τὸν νοῦν του, μὴ μάθῃ ὁ Μοίραρχος ὅτι ὁ ἀδελφός του ὑπῆρξεν ὁ φονεὺς τῶν χωροφυλάκων καὶ μεταχειρισθῇ ἐπ' αὐτοῦ τὰ βασανιστήριά του, μὴ δυνάμενος νὰ συλλάβῃ ἐκεῖνον· ἐνῷ ἐπορεύετο ἤκουσε κρότον ἐρχομένων καὶ ἐκρύβη ἐντὸς θάμνων, περιμένων νὰ παρέλθουν· οἱ διαβάται ἦσαν χωροφύλακες καὶ στρατιῶται ἐκ τῶν ἀτάκτων σωμάτων, ἐφιλονείκουν δὲ μεταξύ των, ἂν ὀρθῶς πράττῃ ὁ Μοίραρχος μεταχειριζόμενος τόσον ἀπανθρώπως τοὺς ἀθώους κατοίκους, ἢ μή. Ἐννοεῖται ὅτι οἱ χωροφύλακες καθ' ὅλα ἐδικαίωναν τὸν Μοίραρχον, ὁ δὲ ἐνωμοτάρχης ὡς σοφώτερος ἐξηγοῦσεν εἰς τοὺς ἄλλους διὰ περιφράσεων τὸ ἀπόφθεγμα τοῦ Μοιράρχου, κατά τι παραφθείρων αὐτό, ὅτι πάσσαλος πασσάλῳ ἐγκρούεται. Ἡ ὁμιλία αὕτη, τῆς ὁποίας τὰ οὐσιωδέστερα ἤκουσεν ὁ Θάνος, ηὔξησε τὴν ἀνησυχίαν του. Ἀφοῦ ἀπεμακρύνθησαν ἐκεῖνοι μετὰ πολλῆς προσοχῆς ἐτράπη πάλιν πρὸς τὴν καλύβην του, ἀλλὰ σπεύδων συγχρόνως, διὰ νὰ φθάσῃ πρὸ τῆς πρωΐας. Πρὸς τὸ μέρος, ὅπου ἔκειτο ἡ καλύβη του, ἔβλεπεν ἤδη λάμψιν τινα, τῆς ὁποίας ὅμως δὲν ἠδύνατο νὰ μαντεύσῃ τὴν αἰτίαν. Ὅσον ἐπλησίαζεν, ἡ λάμψις ἐγίνετο καταφανεστέρα καὶ ὁ περὶ αὐτὴν καπνὸς κατεδείκνυεν εἰς αὐτὸν ὅτι προήρχετο ἐκ πυρκαϊᾶς. Ἐνῷ ἔτρεχε σχεδόν, κατεγίνετο νὰ στοχασθῇ, τί ἠδύνατο νὰ καίῃ ἐκτὸς τῆς Λαμίας, κειμένης κατ' ἄλλην θέσιν. Ὁποία ὑπῆρξεν ἡ ἔκπληξίς του, ὅταν αἴφνης φθάσας εἰς τὸ ὕψος τοῦ προεξεχεστέρου γηλόφου εἶδεν ὡς μέλαν σημεῖον τὴν καλύβην του ἐν μέσῳ πυρίνου πελάγους. Ὥρμησε τότε ὅσον εἶχε ποδῶν νὰ φθάσῃ εἰς τὸν τόπον τῆς καταστροφῆς, ἀλλὰ μόλις προχωρήσας εἶδεν ὡς φάσματα ἐντὸς τῆς ἀπλέτου λάμψεως τῆς πυρκαϊᾶς τοὺς τρεῖς χωροφύλακας, διὰ χειρὸς κρατοῦντας ἀλλήλους καὶ χορεύοντας περιστροφάδην. Ἔμεινε τότε ἀκίνητος ὡς στήλη ἅλατος. Αἱ γλῶσσαι τοῦ πυρὸς ὡς ἐξ ἡφαιστείας καμίνου στροβιλούμεναι πρὸς τὰ ἄνω καὶ διαχέουσαι πανταχόθεν μετὰ κρότου σπινθῆρας, ἔλειχον τὸ στερέωμα ἐν μέσῳ πυκνοῦ νέφους καπνοῦ, τὸ ὁποῖον ὡς μακρὰ ταινία ἐξετείνετο μέχρι πέρατος τοῦ ὁρίζοντος, τὸ πᾶν δὲ πέριξ κατέλαμπεν. Ἄφωνος καὶ ἀνατείνων τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανὸν ἵστατο ἐνώπιον τοῦ φρικώδους δι' αὐτὸν θεάματος ὁ Θάνος, ἐννοῶν ὅτι οἱ χωροφύλακες αὐτὸν περιμένουν διὰ τὰ ἐξεταστικὰ βασανιστήρια. Ἐν ἀκαρεῖ κατεστράφησαν ὅλαι αἱ ἐλπίδες του, ὅλη ἡ περιουσία του, ὅλα τὰ σχέδια, τὰ ὁποῖα τόσον χρόνον μετὰ ζέσεως ἔτρεφε καὶ ἀνέτρεφεν εἰς τὸν μυχὸν τῆς καρδίας του. Εὐδαίμων χθὲς καὶ πρὸ ὀλίγου, πένης ἤδη καὶ καταδιωκόμενος καὶ μὴ ἔχων ποῦ νὰ στραφῇ. Ὅσον φρικαλέα καὶ ἂν ἦτον ἡ ὄψις, μετὰ κόπου ἠδύνατο ν' ἀποσπασθῇ ὁ Θάνος. Καὶ ποῦ νὰ τραπῇ; Ἡ λάμψις τῆς πυρκαϊᾶς ὑπερεῖχε τὰς αὐγὰς τῆς προσεγγιζούσης ἡμέρας καὶ ἤθελε καταληφθῇ ἐκεῖ ὑπ' αὐτῆς ὁ Θάνος, ἂν δὲν ἤκουεν αἴφνης κρότον ἱππέων ἐρχομένων μετὰ σπουδῆς καὶ διευθυνομένων πρὸς τὴν καλύβην του. Οἱ ἱππεῖς οὗτοι ἐστέλλοντο ἐκ τῆς Λαμίας, διὰ νὰ μάθουν τὸ αἴτιον τῆς πυρκαϊᾶς. Ἠναγκάσθη ἑπομένως ν' ἀπομακρυνθῇ βλέπων πανταχόθεν ἐπικείμενον τὸν κίνδυνον, καὶ τελεσθεῖσαν τὴν καταστροφήν.

Προχωρῶν καὶ στρέφων συχνάκις τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ὀπίσω, μόλις ἠδύνατο νὰ σκεφθῇ περὶ τοῦ πρακτέου. Ἐπὶ τέλους ἐνόησεν ὅτι καταδιώκεται ὡς ἀδελφὸς τοῦ Τάσου καὶ δὲν δύναται νὰ διαμείνῃ αὐτόθι, ὥστε μόνον καταφύγιον ἔμενεν, νὰ ἐξέλθῃ καὶ αὐτὸς τῶν ὁρίων μετὰ τῶν ποιμένων, ζητῶν νέον πόρον ζωῆς καὶ ταύτην τὴν ἀπόφασιν ἠκολούθησε.

(Ἕπεται συνέχεια).

ΠΕΡΙ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

—ο—

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία εἶναι ἡ ἱστορικὴ ἔκθεσις τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς ἐξαπλώσεως τῆς ὑπὸ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ θεμελιωθείσης Ἐκκλησίας, σαφηνίζουσα συγχρόνως καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ κόσμου ἐπιῤῥοὴν αὐτῆς, καὶ τὰς ὁποίας ὑπέστη μεταβολὰς κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῆς μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Κατὰ τὴν ῥητῶς ἐκφρασθεῖσαν θέλησιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡ δι' αὐτοῦ ἀποκαλυφθεῖσα θρησκεία ἔμελλε νὰ κηρυχθῇ εἰς ἅπασαν τὴν ἀνθρωπότητα, τὴν διὰ τῆς ἁμαρτίας διαφθαρεῖσαν καὶ ἀπὸ Θεοῦ ἀποστατήσασαν, καὶ τὸ ἔργον τῆς ἀπολυτρώσεως νὰ ἐκτελῆται κατὰ διαδοχὴν ὑπὸ τῶν ἁγίων αὐτοῦ μαθητῶν καὶ Ἀποστόλων ἀνενδεῶς μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, ἵνα σύμπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος ἁγιασθὲν αὖθις ἑνωθῇ μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ αἰωνιότητι. Ὅθεν ἀμέσως μετὰ τὴν ἔνδοξον αὐτοῦ Ἀνάληψιν ἐσχηματίσθη θρησκευτική τις κοινότης τῶν πιστῶν, ἡνωμένη διὰ τοῦ αὐτοῦ συμβόλου τῆς πίστεως ὑπὸ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἀρχηγὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν, καὶ τὴν διοίκησιν τῶν ὑπὸ Πνεύματος φερομένων Ἀποστόλων, καὶ τῶν κανονικῶν διαδόχων αὐτῶν, τῶν Ἐπισκόπων. Ἡ κοινότης αὕτη συνερχομένη καθ' ὡρισμένην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος εἰς οἰκίαν τινὰ καθιερωμένην τῷ Κυρίῳ, ὅθεν καὶ Κυριακὴν ἐπικαλουμένην, ἔλαβε τὸ ὄνομα *Ἐκκλησία*, καθὸ καλοῦσα εἰς πίστιν τοὺς πάντας, ἐμφανισθεῖσα κατὰ πρῶτον ἐν τῷ κόσμῳ ὡς διδασκαλεῖον, ναός, καὶ βασίλειον Ἱεράτευμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν, καὶ πιστὴ εἰς τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ θείου θεμελιωτοῦ αὐτῆς, τοῦ διδασκάλου, ἄκρου Ἀρχιερέως, καὶ καλοῦ Ποιμένος, καθ' ὅλον τὸν διηνεκῆ αὐτῆς ἀγῶνα κατὰ πασῶν τῶν

δυσμενῶν ἀρχῶν, καὶ ὑπὸ διαφόρους περιστάσεις νικητικῶς ἐξεπλήρωσε τὴν αἰώνιον ἰδέαν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἥτις εἶναι « *Ἕνωσις τῆς ἀνθρωπότητος μετὰ τοῦ Θεοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν Ἁγίῳ πνεύματι.* »

Ἡ ἱστορία ἄρα ταύτης τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ὀφείλει κατὰ τὴν θείαν αὐτῆς ἐντολὴν νὰ ἐκθέσῃ πῶς ἤρξατο τὸ ἔργον τῆς ἀπολυτρώσεως διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, πῶς καὶ ὑπὸ ποίας περιπετείας ἐτελέσθη διαδοχικῶς ὑπὸ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, καὶ πῶς διηνεκῶς ἐξακολουθεῖ νὰ ἐκτελῆται ὑπὸ τῶν διαδόχων αὐτῶν· ὥστε ἡ ἱστορικὴ Θεολογία καὶ ἰδίως ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία δὲν εἶναι ἐπιστήμη τις βοηθητικὴ εἰς τὴν Δογματικήν, ἢ εἰς ἄλλην τινὰ θεολογικὴν σπουδήν, ἀλλ' ἐπιστήμη αὐθύπαρκτος, καὶ ἡ βάσις ὅλων τῶν λοιπῶν θεολογικῶν ἐπιστημῶν. Καὶ ὡς τοιαύτη ὀφείλει νὰ ἐξιστορῇ ἀκριβῶς πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν ὑποδοχήν, ἧς ἔτυχον ὅ τε Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ἡ ἐκκλησία αὐτοῦ κατὰ τὴν πρώτην ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐμφάνειαν αὐτῶν ὑπὸ τῶν κοσμικῶν ἀρχῶν, καὶ τὴν ὁποίαν αὐτὸς ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκκλησίας, ὁ Κύριος ἡμῶν προανήγγειλεν ὅτι δὲν ἔμελλε νὰ ἦναι εὐνοϊκή. « Εἰ ὁ κόσμος ὑμᾶς μισεῖ, εἴπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, γινώσκετε ὅτι ἐμὲ πρῶτον ὑμῶν μεμίσηκεν, εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει, ὅτι δὲ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐστὲ, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου, διὰ τοῦτο μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος. » Καὶ βεβαίως ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, καθὸ ὑπερφυσικῆς ἀρχῆς, καὶ καθὸ ἡ πρώτη αὐθύπαρκτος θρησκευτικὴ πολιτεία, προωρισμένη νὰ ἦναι καθολική, καὶ ἁγιάσῃ σύμπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος, φυσικῷ τῷ λόγῳ ἐπόμενον ἦτο νὰ ἔλθῃ εἰς σοβαρὰν σύγκρουσιν μετὰ τῆς ἐπικρατούσης διανοητικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐθνῶν, ἥτις εἶχε φυσικὴν ἀρχήν, ἰδίως δὲ μετὰ τῆς Ἰουδαϊκῆς, φρονούσης ὅτι εἰς αὐτοὺς μόνον ἀνήκει ἀποκλειστικῶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς ἐν τῇ πτώσει τῶν ἐθνικῶν θρησκειῶν ἐπιπολαζούσης γενικῆς σχεδὸν ἀσεβείας καὶ ἀθείας· καὶ ὅμως δὲν ἐνεφάνη ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἄνευ τινὸς προπαρασκευῆς καὶ αἰφνιδίως· μάλιστα ὁ θεῖος αὐτῆς Ἀρχηγὸς, καθὸ φῶς ἀληθινὸν ὁλοκλήρους αἰῶνας εἶχε φωτίσει ἤδη πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, εἶχε προκηρυχθῆ ῥητῶς ὑπὸ τῶν προφητῶν τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ἐν τῇ γενικῇ ἀπογνώσει τῆς ἀνθρωπότητος ἀνυπομόνως ἐπροσδοκᾶτο ὡς *προσδοκία ὅλων τῶν ἐθνῶν*· καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν τρανῶς τὸ διαδηλοῖ, ὁτὲ μὲν ὁμοιάζων ἑαυτὸν « ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ, ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιὰ, » ὁτὲ δὲ λέγων, ὅτι « οὐκ ἦλθε καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφήτας, ἀλλὰ πληρῶσαι. » Ἴδετε αἱ ἀντενέργειαι ἐκεῖναι ἀφ' ἑνὸς, αἱ σχέσεις αὗται ἀφ' ἑτέρου πολυειδῶς ἐπηρέασαν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν πρώτην σύστασίν της, συνεργήσασαι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον εἰς τὴν ταχυτέραν ἢ βραδυτέραν ἐξάπλωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ, καὶ τοὺς κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν ἀγῶνας, καὶ τὰς ἐσωτερικὰς στάσεις καὶ διχονοίας τῆς χριστιανικῆς κοινότητος. Διὰ ταῦτα ἡ πλήρης ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία ὀφείλει κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀποστόλου συμπαραβάλλοντος ἀλλήλοις τοὺς πρὸ Χριστοῦ καὶ μετὰ Χριστὸν αἰῶνας, καὶ ἐν μὲν τοῖς πρώτοις ἁπαντῶντος *τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου τούτου*, ἐν δὲ τοῖς χριστιανικοῖς τούναντίον, *τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, τὸ ἐν Χριστῷ μέτρον ἡλικίας, τὴν αὔξησιν τοῦ Θεοῦ* (Κολοσσ. Β'. 19.), ὀφείλει, λέγω, νὰ προτάξῃ τὴν ψυχικὴν, ἰδίως δὲ τὴν θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν κατάστασιν τῶν ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀκμαζόντων ἐπισημοτέρων ἐθνῶν, μὴ περιοριζομένη ἁπλῶς εἰς τὴν διανοητικὴν κατάστασιν μόνου τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ ἔθνους, ἀποκλειομένης τῆς τῶν ἐθνικῶν, ὥς τινες τῶν ἐκκλησιαστικῶν Ἱστοριογράφων ἐποίησαν, μήτε παραλείπουσα τὸν βίον καὶ τὰς πράξεις τοῦ Ἰησοῦ, ἢ ἀκριβιγῶς πως ψαύουσα αὐτῶν, ὡς δῆθεν ἤδη γνωστῶν. Διότι ὁ βίος τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἁπλῆ συνέχεια τοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ὁ μὴ γνωρίζων ἀκριβῶς τὸν βίον τοῦ θείου θεμελιωτοῦ, ἀδύνατον νὰ κατανοῇ καὶ τὸν βίον τῆς ὑπ' αὐτοῦ θεμελιωθείσης Ἐκκλησίας. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ περιγράφηται λεπτομερῶς τὸ πρωτότυπον, ἵνα εὐκόλως ἀναγνωρίζηται καὶ τὸ ἀντίτυπον αὐτοῦ.

Ἐκ τῶν εἰρημένων γίνεται δῆλον, τίνα πρέπει νὰ ἦναι τὰ οὐσιωδέστερα περιεχόμενα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, καὶ πῶς πρέπει νὰ διατάσσωνται. Ἐν πρώτοις λοιπὸν πρέπει νὰ περιγράφηται κατὰ τὰ οὐσιωδέστερα αὐτῆς μέρη, ἡ θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ κατάστασις τῶν τε Ἰουδαίων καὶ ἐθνικῶν, καὶ ἡ διανοητικὴ ἀνάπτυξις αὐτῶν, καθ' ὅσον μάλιστα προσήγγιζον εἰς τοὺς χρόνους τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ νὰ γίνῃ, ὅσον ἐνεστιν, ἐναργὴς καὶ καταληπτὴ εἰς πάντας ἡ ἐν τῇ κοινωνίᾳ θέσις τοῦ θείου θεμελιωτοῦ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Ἀποστόλων αὐτοῦ. Μετὰ δὲ τὴν τοιαύτην εἰσαγωγὴν πρέπει νὰ ἕπηται ὁ βίος καὶ αἱ πράξεις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς Διδασκάλου, ὡς ἄκρου Ἀρχιερέως, καὶ ὡς καλοῦ Ποιμένος. Διότι ἐν τούτῳ τῷ βίῳ καὶ ταῖς πράξεσι τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ἐν τῇ ἀναγνωρίσει ἢ ἀντιδράσει, ἧς ἀμφότερα ἔτυχον καὶ εἰς τὰς καλητέρας ἐντυπώσεις ἢ ἀλλοιώσεις, ἃς ταῦτα ἐπέφερον εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, ἔγκειται σύμπασα ἡ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὰς ἐφεξῆς γενεάς. Ἀκολούθως πρέπει νὰ ἐκτίθηται πῶς ἐκήρυξαν οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ Ἐπίσκοποι ἐκ διαδοχῆς κατὰ τὴν ῥητὴν τοῦ Κυρίου ἐντολὴν τὸ θεῖον αὐτοῦ Εὐαγγέλιον εἰς πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ὁποίαν ἀντίδρασιν ἢ περιθαλψιν ὑπήντησαν εἰς τὸ κήρυγμα αὐτῶν κατὰ διαφόρους πόλεις καὶ χώρας, καὶ πῶς καὶ μὲ τίνα ἀποτελέσματα ἐξηκολούθησαν καὶ ἐσωτερικῶς τὸ ἤδη ἐξωτερικῶς ἀρξάμενον ἔργον τῆς ἀπολυτρώσεως, καθὸ ἐπίτροποι καὶ ὀπαδοὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ πῶς ἐξεπλήρωσαν καὶ μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος μέλλουν νὰ ἐκπληρώσωσι τὸ τριπλοῦν αὐτῶν τοῦτο καθῆκον, καθὸ μὲν *διδάσκαλοι*, ἀντιτάσσοντες πρὸς μὲν τοὺς ἐθνικοὺς καὶ τοὺς Ἰουδαίους διώκτας τὰς χριστιανικὰς ἀπολογίας αὐτῶν, ὡς ὁ Φιλόσοφος καὶ Μάρτυς Ἰουστῖνος καὶ ἄλλοι, πρὸς δὲ τὰς διαφόρους αἱρέσεις καὶ ἐσωτερικὰς στάσεις τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως· καθὸ δὲ *Ἱερεῖς*, μεσιτεύοντες διὰ τῆς θείας λατρείας καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἄκρου Ἀρχιερέως διατεταγμένων ἱερῶν Μυστηρίων τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς σύμπαντας τοὺς πιστοὺς, καὶ οὕτω συμπληροῦντες τὸ μεταξὺ τοῦ Θείου νόμου καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας μέγα χάσμα (Ῥωμ. Ζ', 12—24)· καθὸ δὲ *ποιμένες* χριστομίμητοι διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐπίσης τοῦ Κυρίου ἡμῶν διαταχθείσης Ἱεραρχίας καὶ τῶν τριῶν αὐτῆς βαθμῶν (Ἐπισκόπων, Πρεσβυτέρων, καὶ Διακόνων) ἀναπτύσσοντες ἐκκλησιαστικὸν πολίτευμα στενῶς συνδέον σύμπαντα τὰ μέλη τῆς ἐκκλησίας εἰς ἄλληλα πρὸς παραγωγὴν χριστιανικῆς εὐπειθείας καὶ τάξεως, καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον ἀπρόσβλητον διατηροῦντες ἐσωτερικῶς τε καὶ ἐξωτερικῶς διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐθίμων, ἀξιωμάτων, Συνόδων, Νόμων, Κανόνων καὶ Διατυπώσεων. Καὶ ταῦτα μὲν ἱκανὰ πρὸς δήλωσιν τῶν ἐμπεριεχομένων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας.

Ὡς πρὸς τὸ εἶδος δὲ καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκθέσεως πρέπει ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία νὰ ἦναι Κριτική, Διδακτικὴ καὶ Θρησκευτική. *Κριτικὴ* μὲν, ἵνα μὴ συγχέῃ τὰ ψευδῆ μετὰ τοῦ ἀληθοῦς, ἀλλὰ τὰς πράξεις τὰς κατὰ διαφόρους ἐποχὰς τὸν βίον τῆς ἐκκλησίας χαρακτηριζούσας, ἀρύηται ἐξ αὐτῶν τῶν ἀλανθάστων πηγῶν μετὰ πάσης φιλαληθείας. *Διδακτικὴ* δὲ, διὰ νὰ μὴ ἐκθέσῃ ἁπλῶς σωρὸν ἀσχέτων καὶ ἀσυναρτήτων γεγονότων, ἀλλὰ μᾶλλον ν' ἀναφέρῃ τὰ κυριώτερα αἴτια, τὰ ὁποῖα προεβίβασαν ἢ ἀνέστειλαν τὰς πράξεις ταύτας, ἵνα δύνηται νὰ ἦναι καταληπτὸς ἅπας ὁ ἱστορικὸς βίος τῆς ἐκκλησίας, καὶ παρίσταται ὡς ὅλον λογικὸν καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο ἀπαιτεῖται νὰ ἦναι *θρησκευτική*, διότι μόνος ὁ ὑπὸ τοῦ θείου φωτὸς διαλαμπόμενος νοῦς δύναται νὰ κατανοῇ καὶ ἐκτιμᾷ προσηκόντως τὴν ἀλήθειαν, τὴν ἀξίαν καὶ τὰς εὐεργεσίας τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, καὶ νὰ τὰς ἐκθέτῃ καταληπτῶς· ἄλλως αἱ πρῶται πηγαὶ τῆς Χριστιανικῆς ἐκκλησίας μένουσι πάντη ἀκατανόητοι εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν. Ἡ τεχνικὴ δὲ διάταξις ἤτοι ἡ διάθεσις τῆς ὕλης, ὡς εἰς πᾶσαν ἄλλην ἱστορίαν, οὕτω καὶ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὑπῆρξε κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἀντικείμενον σοβαρᾶς σκέψεως. Τὸ ἀκατάλληλον τῆς προτέρας κατὰ ἔτη καὶ ἑκατονταετηρίδας διαιρέσεως ἤδη πρὸ καιροῦ ἀναγνωρίσαντες οἱ ἱστορικοὶ, γενικῶς παραδέχονται τὴν κατὰ περιόδους διαίρεσιν· εἶναι μὲν ἀναντίρρητον ὅτι περίοδοί τινες ἔχουσιν ἴδιον αὐτῶν χαρακτῆρα, καθ' ὃν εἰς πάσας ἢ τὰς πλειοτέρας σχέσεις τοῦ εἰς ἔκθεσιν προκειμένου βίου ῥητῶς διαφέρουσι τῶν προτέρων ἢ μεταγενεστέρων χρόνων, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐπηρεάζει παντάπασι τὴν συνέχειαν τῶν ἱστορικῶν γεγονότων. Ἅπασα λοιπὸν ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τρεῖς ἐποχὰς, ὧν ἡ μὲν ἀ ἀπὸ Χριστοῦ μέχρι τοῦ ἡ αἰῶνος περιλαμβάνει τὴν καθ' ὅλον τὸ μέγα Ῥωμαϊκὸν κράτος ἐξάπλωσιν τῆς Χριστιανικῆς ἐκκλησίας μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς Ἀνατολῆς, Ἑλλάδος καὶ Ῥώμης, ἐχόντων ἤδη καὶ ἱστορίαν καὶ πολιτισμὸν καὶ ἀνεπτυγμένην κοινωνίαν, προτερήματα οὐκ ὀλίγον συντείνοντα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Χριστιανικοῦ βίου· ἐνῷ κατὰ τὴν β' ἐποχὴν ἀπὸ τοῦ ἡ μέχρι τοῦ ιϛ' αἰῶνος δηλαδὴ, διασπαρεῖσα εἰς τὰς ἐν τῇ βορειοδυτικῇ Εὐρώπῃ Σλαυικὰς καὶ Γερμανικὰς φυλὰς, αἱ ὁποῖαι οὐ μόνον ἦσαν ἀπολίτευτοι, ἀλλ' οὐδὲ τακτικὴν κοινωνίαν εἶχον, ὤφειλεν αὐτὴ πρώτη νὰ τὰς πολιτίσῃ, καὶ ἐκ τούτου ἐπὶ ἠθικωτέρᾳ βάσει καθιδρύθησαν ἐκεῖ αἱ Χριστιανικαὶ πολιτεῖαι, ἢ ἐπὶ τῇ ἐκδεδιῃτημένῃ Ῥώμῃ. Ἡ δὲ γ' ἐποχὴ περιλαμβάνει τὸ ἀπὸ τοῦ ιϛ' αἰῶνος μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων διάστημα, καθ' ὃ ἐκκλησία καὶ πολιτεία διαφέρονται ἀλλήλαις, παραδεχομένης τῆς πολιτείας στοιχεῖά τινα τοῦ κόσμου τούτου ἀντίθετα τῷ χριστιανικῷ βίῳ, ὃν ἡ ἁ τῶν τριῶν τούτων περιόδων μόνη χαρακτηρίζει ἀκριβῶς, παριστῶσα τοὺς διαφόρους λαοὺς τοῦ μεγάλου Ῥωμαϊκοῦ κράτους στενώτατα συνδεδεμένους διὰ τῆς Χριστιανικῆς ἀγάπης, καὶ τὸ Ἀποστολικὸν λόγιον (Β', Κορινθ. ϛ', 17) « εἴ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις· τὰ ἀρχαῖα παρῆλθον. Ἰδοὺ γέγονε καινὰ τὰ πάντα » ἀκριβῶς ἐφαρμοζόμενον εἰς αὐτούς.

Παραλείποντες ἤδη τὰς ὑποδιαιρέσεις, ἃς δύναται νὰ δεχθῇ ἑκάστη Περίοδος, σημειοῦμεν ὡς πρὸς τὴν μέθοδον, ὅτι προτιμητέα τῆς συγχρονιστικῆς εἶναι ἡ κατὰ Περιόδους ἀφήγησις, καθ' ἣν ἄνευ τινὸς διακοπῆς ἐκτίθεται δι' ὅλης τῆς Περιόδου ὁ βίος καὶ ἡ πολιτεία καὶ αἱ λοιπαὶ πράξεις τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία λοιπὸν τῆς ὁποίας περιεγράψαμεν ἤδη τὰ ἐμπεριεχόμενα καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκθέσεως, μόνη μεταξὺ ὅλων τῶν ἱστορικῶν ἐπιστημῶν πραγματεύεται προδήλως τὸ ἐπισημότατον ἀντικείμενον, τουτέστι τὴν ἀπολύτρωσιν, τὸν ἁγιασμὸν, καὶ τὴν ἕνωσιν τῆς ἀνθρωπότητος μετὰ τοῦ Θεοῦ· ὅθεν καὶ ἡ ἀξία αὐτῆς εἶναι μεγίστη οὐ μόνον διὰ τὸν Θεολόγον, ἀλλ' καὶ δι' ἕκαστον χριστιανὸν, ἕνεκα δὲ τῆς ἐπιῤῥοῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπὶ παντὸς εἴδους γνώσεων, καὶ δι' ἕκαστον πεπαιδευμένον, φιλολόγον τε καὶ ἐθνογράφον, νομικὸν, διπλωμάτην καὶ φιλόσοφον. Μόνη ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία πρὸς τοῖς ἄλλοις ἱστορικοῖς προτερήμασιν ἔχει καὶ ὅλως ἰδιαζούσας ἀρετὰς, περιγράφουσα πιστῶς τὴν περὶ Θεοῦ ὁμολογίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὰς πράξεις τῆς Χριστιανικῆς ἐκκλησίας, ὥστε ὁ Χριστιανὸς καθὸ μέλος τῆς ἐκκλησίας, ἧς κεφαλὴ εἶναι ὁ Χριστὸς, ἐνῷ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ εὑρίσκει τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ἱστορίαν, καὶ διδάσκεται τὴν ἐπὶ τῆς εὐδαιμονίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐπιῤῥοὴν αὐτῆς, συγχρόνως πληροῦται καὶ ἐσωτερικῆς στενωτέρας ἀγάπης εἰς τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν, καὶ διὰ τῆς πληθύος τῶν ἀληθῶς μεγάλων καὶ ἐνδόξων χαρακτήρων, καθ' οὓς ἡ ἐθνικὴ ἱστορία πολὺ ἀπολείπεται τῆς Χριστιανικῆς, προτρέπεται εἰς ἀληθινὴν εὐσέβειαν καὶ ὁσιότητα. α' Ἄλλοι Ἱστορικοὶ, λέγει ὁ Εὐ-

σέβιος, ἃς περιγράψωσι τὰς ἐν πολέμοις νίκας καὶ τὰ κατορθώματα ἐπισήμων στρατηγῶν, καὶ τὰ ἀνδραγαθήματα πολεμιστῶν μεμιασμένων δι' ἐγγείους κατακτήσεις μὲ ἀπείρους μιαιφονίας· ἡ ἡμετέρα Ἱστορία τῆς Πολιτείας τοῦ Θεοῦ προτίθεται νὰ ἐκθέσῃ τοὺς ὑπὲρ τῆς ψυχικῆς γαλήνης καὶ ἀθανασίας ἄκρως εἰρηνικοὺς ἀγῶνας, οὓς ὑποστάντες οἱ εὐσεβεῖς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας μᾶλλον, ἢ ὑπὲρ πατρίδος, μᾶλλον ὑπὲρ τῆς θρησκείας ἢ ὑπὲρ τῶν οἰκείων, ἔλαβον τὸν τῆς νίκης ἀμάραντον στέφανον. » Μετὰ μεγίστης δὲ ψυχικῆς θυμηδίας καὶ συγκινήσεως ἀναγγέλλομεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας ἡμῶν, ὅτι καθ' ὅλην τὴν Χριστιανικὴν Εὐρώπην ἀναγνωρίζεται ἤδη ἡ ἀξία τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, διδασκομένης εἰς τὰ πλειότερα ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα, καὶ ἀναπληροῦται ἡ κατὰ τὰ 1810 προμαντεία τοῦ Γαΐτου, ὅτι εἰς τοὺς ἐφεξῆς χρόνους ἀπόκειται, ἵνα ἀναγνωρίσαντες οἱ λόγιοι ἡμῶν τὴν ἀληθινὴν σχέσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας εἰς σύμπαντα τὸν κύκλον τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων καὶ ἐπιστημῶν, παύσωτι περιορίζοντες αὐτὴν εἰς ὅρια στενώτερα τῆς ἀληθοῦς σημασίας αὐτῆς.

Εἰς συμπλήρωσιν τῆς πραγματείας ἡμῶν μένει νὰ ἀναφέρωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἱστοριογράφων.

Μετὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν συγγράψαντα τὰς πράξεις τῶν Ἀποστόλων, ὁ πρῶτος ἐπιχειρήσας νὰ παραδώσῃ εἰς γραφὴν ἀξιομνημόνευτά τινα συμβάντα τῆς ἐκκλησίας κατὰ τὰ μέσα τῆς β' ἑκατονταετηρίδος ἀναφέρεται Ἡγήσιππός τις ἐξ Ἑβραίων, συγγράψας *ὑπομνήματα τῶν Ἐκκλησιαστικῶν πράξεων* ἐν πέντε βιβλίοις, ἐν οἷς ἐξιστορεῖ τὰ εἰς τὴν Χριστιανικὴν ἐκκλησίαν συμβάντα ἀπὸ τοῦ πάθους τοῦ Ἰησοῦ μέχρι τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ, τοῦ 180 Μ. Χ. ἀλλ' ὀλίγα μόνον τεμάχια σώζονται παρ' Εὐσεβίῳ. Πατὴρ δὲ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας εἶναι Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου ὁ ἐκ Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης, γεννηθεὶς τὸ 270, καὶ μετὰ μεγάλης ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς παιδείας συναθροίσας τὰ διεσπαρμένα συγγράμματα τῶν κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας ἐκκλησιαστικῶν ἱστοριογράφων, ὡς ἔχων ἐλευθέραν τὴν εἴσοδον εἰς τὰ πολιτικὰ ἀρχεῖα ἕνεκα τῆς πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον τὸν Μέγαν στενῆς αὐτοῦ οἰκειότητος, καὶ οὕτω συναρμολογήσας τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτοῦ ἱστορίαν, ἐν ᾗ ἐκθέτει λεπτομερῶς τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ, τοὺς καταδιωγμοὺς αὐτοῦ, τοὺς ἐπισημοτάτους ἐπισκόπους καὶ διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰ συγγράμματα αὐτῶν, τὰς διαφόρους αἱρέσεις καὶ διχονοίας ἀπὸ τοῦ Μεσίου μέχρι τῆς ἥττης τοῦ Λικινίου (324 Μ. Χ). Τὸ σύγγραμμα τοῦ Εὐσεβίου τοιαύτης εὐμενοῦς ὑποδοχῆς ἠξιώθη, ὥστε ὁ Σωκράτης, ὁ Σωζόμενος, καὶ Θεοδώρητος ὁ τῆς ἐν Συρίᾳ Κύρου ἐπίσκοπος, ἐξηκολούθησαν τὴν συγγραφὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας αὐτῶν ὅθεν ἔπαυσεν ὁ Εὐσέβιος, ἀπὸ τοῦ 324 μέχρι τοῦ 439· ἐκεῖθεν δὲ μέχρι τοῦ 594 ἐξηκολούθησεν αὐτὴν ὁ Εὐάγριος. Ὀνομαστότερος δὲ διὰ τὴν πολυμάθειαν αὐτοῦ εἶναι ὁ Φιλοστόργιος ὁ ἐκ τῆς Καππαδοκίας, Ἀρειανὸς τὴν αἵρεσιν, συγγράψας ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν ἀπὸ τοῦ 318 μέχρι τοῦ 425, διαφθείρας ὅμως μέρη τινὰ ἐπὶ τὸ εὐνοϊκώτερον εἰς τοὺς Ἀρειανούς. Σώζονται τεμάχια ἐν τῇ Μυριοβίβλῳ τοῦ Φωτίου. Ὀλιγωτέρου δὲ λόγου ἄξιοι εἶναι Θεόδωρος ὁ Ἀναγνώστης, συντάξας Ἐπιτομὴν τῶν παρὰ Σωκράτους, Σωζομένου καὶ Θεοδωρήτου ἱστορουμένων, καὶ οἱ παρὰ Φωτίῳ ἀναφερόμενοι Νεστοριανοί, Ἰωάννης ὁ Διακρινόμενος, καὶ Βασίλειος ὁ Κιλίξ. Ἐν δὲ τῇ δυτικῇ ἐκκλησίᾳ μέχρι τοῦ πέμπτου αἰῶνος δὲν ἀνεφάνησαν ἰθαγενῆ συγγράμματα ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἀλλὰ μόνον μεταφράσεις καὶ ἐπιτομαὶ τῶν ἤδη εἰρημένων Ἑλλήνων συγγραφέων ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας· οὕτω τὸ τοῦ Εὐσεβίου σύγγραμμα ἐγνωρίσθη ἐν τῇ Δύσει κατὰ πρῶτον διὰ τοῦ Ρουφίνου πρεσβυτέρου τῆς ἐν Ἀπουλήᾳ ἐκκλησίας, μεταφράσαντος αὐτὸ εἰς τὴν Λατινίδα φωνὴν μὲ προσθήκην ἀτελοῦς συνεχείας εἰς δύο βιβλία μέχρι τοῦ ἔτους 395. Περὶ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους σχεδὸν ὁ Σουλπίκιος Σεβῆρος πρεσβύτερος ἐν τῇ μεσημβρινῇ Γαλλίᾳ, καὶ ὁ Μάρκος Αὐρήλιος Κασσιόδωρος, κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπουργὸς τοῦ Βασιλέως τῶν Ὀστρογότθων Θεοδωρίχου, εἶτα δὲ μοναχὸς, συνέγραψαν ὁ μὲν, Ἐπιτομὴν Ἱερᾶς Ἱστορίας ἀπὸ κτίσεως κόσμου μέχρι τῆς δ' ἑκατονταετηρίδος, ὁ δὲ Μάρκος Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν τριμερῆ λεγομένην (Historia Ecclesiastica tripartita) καθὸ συντεταγμένην ἐκ τοῦ Σωκράτους, Σωζομένου καὶ Θεοδωρήτου.

Κατὰ δὲ τοὺς μέσους αἰῶνας ἐκ μὲν τῶν ἡμετέρων εἶναι ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας Πατριάρχης Εὐτύχιος, συγγράψας χρονικὰ εἰς γλῶσσαν Ἀραβικὴν, καὶ Νικηφόρος Κάλλιστος ὁ Ξανθόπουλος, συντάξας ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν ἐκ τῆς τοῦ Εὐσεβίου, Σωκράτους καὶ Σωζομένου, ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως μέχρι τῶν χρόνων Λέοντος τοῦ Σοφοῦ· ἐκ δὲ τῶν Λατίνων εἶναι Γρηγόριος ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Τουρώνης, καὶ Βέδας ὁ Αἰδέσιμος, γράψαντες ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν ὁ μὲν τῶν Φράγκων, ὁ δὲ τῶν Ἄγγλων.

Ἀπὸ δὲ τοῦ ις' αἰῶνος μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ἐκ μὲν τῶν διαμαρτυρομένων, ἑταιρεῖαι Λουθηρανῶν θεολόγων συνέταξαν ἐν Μαγδεβούργῳ ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν *Μαγδεβουργικὰς Ἑκατονταετηρίδας* ἐπιγραφομένην, καθὸ διαιρουμένην εἰς ἑκατονταετηρίδας, εἰς ἣν ἀντέταξαν οἱ Λατῖνοι ἰδίαν αὐτῶν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν ὑπὸ τοῦ πολυμαθοῦς Καρδιναλίου καὶ Βιβλιοθηκαρίου τοῦ ἐν Ρώμῃ Οὐατικανοῦ Καίταρος Βαρωνίου συντεταγμένην, πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ὑπ' ἐκείνων πολεμουμένης ἐκκλησίας αὐτῶν. Ἐκ δὲ τῶν ἡμετέρων ἀξιοσημειώτοι εἶναι ὁ Ἀθηνῶν Μελέτιος ὁ ἐξ Ἰωαννίνων, συντάξας εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν τὰ ἀπ' ἀρχῆς τῆς Ἐκκλησίας μέχρι τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ συμβάντα, καὶ ὁ περικλεὴς Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις ἐξιστορήσας ἐν τῇ Ἑκατονταετηρίδι αὐτοῦ (ἐκδοθείσῃ ἐν Λειψίᾳ τὸ 1805) μετὰ πολλῆς ἀκριβείας τὰ εἰς τὴν Χριστιανικὴν ἐκκλησίαν συμβάντα κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα.

Ἐν δὲ τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἐκ μὲν τῶν Εὐρωπαίων πλεῖστοι σοφοὶ ἄνδρες συνέγραψαν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐπιτυχῶς, ἐν οἷς διαπρέπει ὁ Μέανδρος καθηγητεύσας ἐν Βερολίνῳ, πρῶτος τελειοποιήσας τὸ μάθημα τοῦτο καὶ δοὺς αὐτῷ ἐπιστημονικὴν μορφήν· ἐκ δὲ τῶν ἡμετέρων ὁμογενῶν οὐδένα ἔχομεν νὰ ἀναφέρωμεν ποιήσαντα τοιούτου εἴδους σύγγραμμα ὁπωσοῦν λόγου ἄξιον, καὶ ἀνάλογον πρὸς τὰς παρούσας διανοητικὰς ἀνάγκας τοῦ φιλομαθοῦς ἔθνους ἡμῶν, ἀλλὰ πάσχομεν ἐντελῆ ἔλλειψιν τοιούτου ἐπωφελοῦς συγγράμματος, ἐνῷ παντοῖα ἄλλα ἧττον οὐσιώδη ἀπέκτησεν ἡ νεωτέρα φιλολογία ἡμῶν ἤδη πρὸ πολλοῦ, τινὰ δὲ καὶ διπλᾶ καὶ τριπλᾶ· διατί δὲ τοῦτο; διότι δὲν συνηθάνθημεν εἰσέτι τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπιστήμης ταύτης, οὐδ' ἐνοήσαμεν ὅτι ἡ ἱστορία τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας εἶναι ἱστορία τοῦ ἔθνους ἡμῶν, εἶναι ἱστορία τῶν εὐσεβῶν προγόνων ἡμῶν, καὶ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο χριστιανικὸν ἔθνος ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ τὴν σπουδάσωμεν καὶ νὰ τὴν σπουδάσωμεν ἐνδελεχῶς δι' ὅσα καλὰ καὶ ὠφελεῖν δυνάμεθα νὰ ἀρυώμεθα ἑκάστοτε ἐξ αὐτῆς. Ὅ ἐν εὐχῇ ἔρχον ἧτον ὁ σεβάσμιος καθηγητὴς κύριος Κωνσταντῖνος Κοντογόνης, ὁ ἤδη καὶ δι' ἄλλων ἐπωφελῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραμμάτων πλουτίσας τὸ ἔθνος ἡμῶν, νὰ ἐξέδιδεν εἰς φῶς καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτοῦ ἱστορίαν, ἣν ἱκανὰ ἤδη ἔτη τοσοῦτον ἐπιτυχῶς διδάσκει ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πανεπιστημίῳ, ἢ κἂν ἑτέραν τινὰ ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν κατάλληλον νὰ διδάσκηται εἰς τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα· ὥστε ὁ Ἕλλην μαθητὴς σπουδάζων τὴν προγονικὴν αὐτοῦ πολιτικὴν ἱστορίαν, συσπουδάσῃ μετ' αὐτῆς καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν, καὶ οὕτως ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας, ὅτε τὰ πάντα ἐντυποῦνται βαθύτερον καὶ διηνεκέστερον, μετὰ τῆς πατρίου αὐτοῦ γλώσσης νὰ μάθῃ καὶ τὰ ὀρθὰ τῆς πίστεως αὐτοῦ δόγματα καὶ ἔθιμα, καὶ οὕτω οὐ μόνον νὰ ἀπαλλάττηται τῆς ἀξιομέμπτου παντελοῦς ἀγνοίας τῶν ἐκκλησιαστικῶν γεγονότων, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ νὰ προφυλάττηται τῆς φθοροποιοῦ λύμης τῆς εἰς τὰ θρησκευτικὰ μεγάλης ψυχρότητος καὶ ἀδιαφορίας, ἥτις κατὰ δυστυχίαν ὀσημέραι διαδίδοται σφοδρότερον εἰς τὴν σπουδάζουσαν νεολαίαν ἡμῶν, καὶ ἀπὸ τοῦδε κινδυνεύει νὰ ἦναι ἐπίφοβος, ἐὰν δὲν προληφθῇ διὰ τοιούτων σωτηριωδῶν μέσων.

Ἐν Καισαρείᾳ, τὴν 26 Αὐγούστου 1854.

Γ. Σ.

ΠΕΡΙ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ.

— o —

Chère aux affections humaines, la peinture à servi dans tous les tems l'amour, la gloire, l'histoire et la religion
D'Agincourt. Hist. de l'art. 85.

Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἀνεφύη τὸ ζήτημα ἐν Εὐρώπῃ, ἂν ἡ ζωγραφικὴ εἶναι αὐτόχρημα ἰταλικὴ, ἢ ἂν προῆλθεν ἐκ τῶν βυζαντινῶν τεχνιτῶν.

Ἐκ τούτου οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολούμενοι ἱστοριογράφοι καὶ καλλιτέχναι διαιροῦνται εἰς δύο στρατόπεδα.

Διατρίβων ἐν Ἰταλίᾳ ἐπεσκεπτόμην ἐνίοτε τὰ ἐν τοῖς Μουσείοις ἐξαίσια ἔργα τῶν ἀθανάτων προγόνων ἡμῶν, τὰ κινοῦντα τὸν θρησκευτικὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου, τὰς Πινακοθήκας καὶ Ἐκκλησίας ὅπου ἀπαντᾶται ἱκανὸς ἀριθμὸς εἰκόνων τῆς βυζαντινῆς σχολῆς καὶ ἄλλων προϊόντων τῆς τέχνης.

Ἐφάνη δὲ ἡμῖν οὐκ ἀνάξιον νὰ ἐκθέσωμεν ὀλίγα τινὰ ὅπως ἐπὶ τοῦ προκειμένου διαφωτίσωμεν τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν, ἔχον καὶ δικαίωμα νὰ γνωρίζῃ τὴν ἀλήθειαν ἵνα ἐκτιμήτῃ τὸ παρελθὸν ἡμῶν, κυρίως κατὰ τὸν Μεσαιῶνα τοῦ ὁποίου τὰ ἱστορικὰ γεγονότα πολλάκις ἐλεεινῶς διεστράφησαν ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν τῆς Δύσεως, πρὸς δὲ καὶ καθῆκον νὰ σπουδάζῃ καὶ νὰ σώζῃ τὰ λείψανα τοῦ ἀρχαίου ἡμῶν κλέους.

Τίς μετὰ θετικότητος δύναται νὰ πείσῃ ἡμᾶς ὅτι ἡ τέχνη τοῦ ζωγραφεῖν ἔμεινε πάντοτε ἀτελὴς παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, μὴ φθάσασα ποτὲ εἰς τὴν ἀνωτάτην τοῦ καλοῦ ἐντέλειαν κατὰ τὴν Γ' καὶ Δ' ἑκατονταετηρίδα, ἐνῷ οὐδὲν ἔργον τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ; διεσώθη μέχρις ἡμῶν; Αἱ περὶ βυζαντικῆς γραφικῆς κρίσεις ἡμῶν δὲν δύνανται κατὰ συνέπειαν νὰ στηρίζωνται εἰς πραγματικὰ τεκμήρια, ἢ εἰς τὴν μελέτην τῶν προϊόντων αὐτῆς· διότι μικρὸν ἢ οὐδὲν διεσώθη. Γνωρίζομεν ἐξ ἐναντίας ὅτι ἡ τέχνη παρήκμασεν κατὰ τὴν Γ'—ΙΑ' ἑκατονταετηρίδα καὶ ἐφεξῆς, ἂν καὶ ἐσώζετό τι εἰσέτι ὑψηλὸν καὶ ἀρχαῖον εἰς τὴν διάθεσιν καὶ κίνησιν τῶν ἀπεικονισμάτων.

Ἐνῷ λοιπὸν ἡ Ἰταλία ἕνεκα τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων τῆς Ἄρκτου ἐθνῶν, εἶχεν ἤδη ἀπολέσει πᾶν ἴχνος αἰσθήματος τοῦ καλοῦ, οἱ Ἕλληνες ἦσαν εἰς κατάστασιν ν' ἀποδείξωσιν ὅτι ἡ καλλιτεχνία παρ' αὐτοῖς καὶ ἰδίως ἡ ζωγραφικὴ, προήρχετο ἄνευ διακοπῆς ἐκ τοῦ ἀρχαίου ἐκείνου ἀμιμήτου καλοῦ· καθὼς δὲ ἐπὶ παντὸς ἄλλου εἴδους γνώσεων, οὕτω καὶ εἰς τὴν ζωγραφικὴν ἦσαν τότε οἱ μόνοι οἵτινες ἠσχολοῦντο εἰς αὐτὴν μετ' ἐπιτυχίας (1).

(1) Ὁ σοφὸς D'Agincourt παρατηρεῖ ὅτι, (Tableau Historique Tom. I. p. 65.) οὐ μόνον ἐν Εὐρώπῃ διεχύθη τὸ φῶς τῆς ἑλληνικῆς σοφίας κατὰ τὸν Μεσαιῶνα, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν Ἀράβων οἵτινες, λάτραι ὄντες τῶν ἐπιστημῶν

Ἡ γνώμη δὲ ἡμῶν αὕτη ὑποστηρίζεται διὰ ἱστορικῶν γεγονότων.

Οἱ βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ ποιοῦνται μνείαν πολυαρίθμων προϊόντων ψηφοθετικῆς τελεσθέντων ἐν τῇ βυζαντινῇ αὐτοκρατορίᾳ καθ' ὅλας τὰς ἐποχάς. Μεταξὺ τῶν θαυμασίων ἔργων δι' ὧν Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ κατεκόσμησαν τὴν πρωτεύουσαν καὶ τὰς κυριωτέρας πόλεις τοῦ Κράτους αὐτῶν, ἡ ψηφοθετικὴ κατεῖχε τὰ πρωτεῖα Πρὸ πάντων ἐφαίνοντο ἐν Κωνσταντινουπόλει τέσσαρες εἰκόνες Κωνσταντίνου καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἑλένης κατεσκευασμέναι διὰ ψήφων ἐξ ὑέλου κεχρωματισμένου διαχρύσου. Ἡ Ἑλένη ἐπίσης εἶχεν ὁμοιογραφίας ψηφιδωτὰς διαχρύσους.

Τὰ ἀπεικονίσματα τοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου, τῶν Ἀποστόλων καὶ τοῦ Σταυροῦ ἐπολυπλασιάσθησαν εἰς τοὺς ναοὺς καὶ τὰ ἀνάκτορα τὰ ὑπὸ Κωνσταντίνου, Ἰουστινιανοῦ καὶ Ἰουστίνου Β' ἀνεγερθέντα. Ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας ὁ μέγας θόλος, τὰ δύο ἐλάσσονα ἡμικύκλια καὶ τὰ ἓξ μικρὰ ὑπ' αὐτά, κατεκοσμήθησαν διὰ ποικιλοχρόων καὶ ὁλοχρύσων ψηφιδωτῶν. ὥστε φωτιζόμενος ὑπὸ τῶν ἱερῶν λύχνων ὁ ναὸς οὗτος ἀντενάκλα βεβαίως πανταχόθεν τὰς ἀκτῖνας αὐτῶν, καὶ κατέστιλβεν ὁλόκληρος.

Αἱ πυρκαϊαί, οἱ σεισμοί, πρὸ πάντων δὲ ἡ μωαμεθανικὴ θρησκεία, μὴ ἀνεχομένη τὰ ἀπεικονίσματα, κατηφάνισαν πάντα τὰ ἔργα ταῦτα ἐντὸς τοῦ ναοῦ, ἔχνη δέ τινα σώζονται ἐντὸς ἑνὸς τῶν μικρῶν ἡμικυκλίων (1) ὑπὲρ τὸ ἱερὸν ὅπου ἔμεινεν ἀκάλυπτος εἷς ἄγγελος μόνος. Πᾶσα δὲ ἡ λοιπὴ πολυτέλεια τοῦ ψηφιδώματος ἐκρύβη ὑπὸ κονίαμα.

Τὰ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀνεγερθέντα οἰκοδομήματα κατὰ τὴν Ζ' καὶ Η' ἑκατονταετηρίδα Μ. Χ. κατεκοσμήθησαν ἐπίσης διὰ τοιούτων ἔργων, ἀλλ' οἱ εἰκονοκλάσται μέχρι τοῦ τέλους τῆς βασιλείας Θεοφίλου, κατηφάνισαν τὰ πλεῖστα.

Κατὰ δὲ τὴν Η' καὶ Θ' ἑκατονταετηρίδα Μ. Χ. οἱ Ἕλληνες καλλιτέχναι εἶχον καλύψει μὲ γραφὰς τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει χριστιανικὰς ἐκκλησίας, τὰ μέγαρα τῶν Αὐτοκρατόρων καὶ τῶν μεγιστάνων, ἄλλας ἐκκλησίας ἐν Ἀνατολῇ, τὰ ἐξωτερικὰ τείχη τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων. Βασίλειος ὁ Μακεδὼν ἐπέστησε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἀρχαίων ψηφοθετημάτων, ὁ δὲ θρησκευτικὸς αὐτοῦ ζῆλος συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ διατηρηθῶσι καὶ ἐπισκευασθῶσι πολλότατα ἐξ αὐτῶν. Ὁ Θεόφιλος καὶ Λέων ὁ Σοφὸς κατὰ τὴν αὐτὴν ἑκατονταετηρίδα ἐκόσμησαν τὰ Παλάτια αὐτῶν διὰ γραφῶν παριστανουσῶν τὰ διάφορα κατορθώματα τὰ ὑψώσαντα αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου. Κωνσταντῖνος ς' ὁ Πορφυρογέννητος, υἱὸς Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, ἀπὸ τοῦ 912 μέχρι τοῦ 959 Μ. Χ., προήγαγε μᾶλλον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τὴν τῶν γραμμάτων καὶ ἐπιστημῶν καλλιέργειαν. Τὴν δὲ σχεδιογραφίαν, τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, τὴν γλυπτικὴν καὶ τὴν ζωγραφικὴν, εἰς ἣν ὁ ἴδιος ἐνησχολεῖτο μετ' οὐκ ὀλίγης ἐπιτυχίας, μεγάλως ἐνεψύχωσε διὰ τῆς προστασίας του. Οἱ διάδοχοι αὐτοῦ κατὰ τὴν ΙΑ' καὶ ΙΒ' ἑκατονταετηρίδα παρέστησαν ἐπίσης διὰ γραφῶν ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν Παλατίων τὰς μάχας καθ' ἃς ἐνίκησαν.

Ἀλλὰ καὶ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος ἐτήρησεν ὡσαύτως διὰ γραφῶν τὴν μνήμην τῶν μεγάλων συμβεβηκότων τῆς αὐτοκρατορίας του, κυρίως δὲ τὴν ἀποδίωξιν τῶν Φράγκων ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τὰς ὑπερλάμπρους κατ' αὐτῶν νίκας του κατὰ τὸ 1281 ἔτος.

Μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ τέχνη καθιερώθη ὑπὸ τῶν Ποιμένων τῆς Χριστιανικῆς λατρείας εἰς τὴν περικόσμησιν καὶ εὐπρέπειαν τῶν ναῶν.

Ἐκ τῆς μαρτυρίας ἄρα πολλῶν συγγραφέων καὶ ἐκ τῶν διασωθέντων μνημείων προκύπτει, ὅτι ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἰδίως ἡ ψηφοθετικὴ ἐξησκεῖτο μετὰ μεγίστης ἐντελείας ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς Ε' ἤδη Μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος· καθότι οἱ Βασιλεῖς μεγάλως ἐφρόντιζον διὰ τοῦ καλλωπισμοῦ τῶν ναῶν καὶ τῶν δημοσίων οἰκοδομῶν, διόπερ ἡ τέχνη αὕτη διετηρεῖτο πάντοτε ἀκμαία. Ναὶ μὲν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἁλώσεως εἶχε παρακμάσει, στερηθεῖσα τῆς ἀρχαίας τελειότητος, κατὰ τὴν γνώμην ὅμως τοῦ D'Agincourt, παρίστανεν εἰσέτι ἐν γένει χαρακτῆρα μεγαλείου καὶ ὕψους, ὅπως ὁ Βελισάριος καὶ περ ἀπὸ ράκη πενίας κεκαλυμμένος, οὐδόλως ὅμως ἀπώλεσε τὸ μεγαλεῖον τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτοῦ.

Ἂν εἰσέτι ἐσώζοντο τὰ δημόσια οἰκοδομήματα, οἱ Ναοί, τὰ Ἀνάκτορα ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὡς διεσώθησαν ἐν Ἰταλίᾳ, ἠθέλομεν βεβαίως γνωρίζει ἐντελέστερον τὰς προόδους τῶν Βυζαντινῶν ἐν τῇ ζωγραφικῇ Ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἁλώσεως καὶ τῆς ὀθωμανικῆς ἐνθεομανίας, ἥτις ἀποστρέφεται πᾶν ἀφομοίωμα, οὔτε κἂν ἴχνος ἔμεινε πλέον. Τὸ Βυζάντιον, ἡ βασιλὶς αὕτη τῶν πόλεων καθημένη μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας, συνδεομένη μετὰ τῆς Ἀνατολῆς, κοιτίδος πάσης γνώσεως, ὑπῆρξεν ἡ πρώτη τροφὸς τῆς νεωτέρας καλλιτεχνίας.

Ἐνῶ δὲ, καθὼς προείπομεν ἡ Ῥώμη, ἔκειτο θῦμα ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν βαρβάρων, ἡ Ἑλλὰς διετήρει εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς τὰ σπέρματα τῆς καλλιτεχνίας καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Τὸ νέον δὲ τοῦτο ἑλληνικὸν πνεῦμα, παραφυὰς τοῦ ἀρχαίου, ἀνεπτύχθη μὲν ἀρκούντως, ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμὴν ἔμελλε νὰ λάβῃ μεγαλητέραν ἔντασιν καὶ νὰ ὑψωθῇ μέχρις οὐρανοῦ, ἠναγκάσθη νὰ ὀπισθοδρομήσῃ πρῶτον μὲν ἕνεκα τῆς Ἀρειανῆς αἱρέσεως, ἔπειτα δὲ τῆς τῶν Εἰκονομάχων. Οἱ Ἕλληνες καλλιτέχναι, στερούμενοι κέντρου ὑπάρξεως καὶ τῶν τῆς συντηρήσεως μέσων, μετηνάστευον σωρηδὸν ἐκ τοῦ βυζαντινοῦ κράτους εἰς διαφόρους τῆς Ἰταλίας πόλεις, ὅπου ἐτύγχανον φιλόφρονος ὑποδοχῆς ὑπὸ τῶν ποιμένων τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, οἵτινες δὲν συνεμερίζοντο τὴν τῶν Εἰκονομάχων αἵρεσιν, καὶ οὕτως ἐκεῖ ἐργαζόμενοι ἐπολυπλασίασαν τὰς γραφάς.

Καταστρέφεται ἄρα ἡ γνώμη τῶν διϊσχυριζομένων ὅτι εἰς Ἰταλίαν πρῶτον ἔλαβε τὴν παραγωγήν της ἡ ζωγραφική.

Τὸ βυζαντινὸν κράτος κατεῖχεν ἐν Ἰταλίᾳ ἐπαρχίας τινὰς μέχρι τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος. Ὑπῆρχεν ἄρα μεταξὺ τῶν δύο ἐθνῶν σχέσις καὶ συγκοινωνία συνεχής.

Αἱ ἐμπορικαὶ ἀποικίαι τῆς Ἐνετίας, Πίσσης καὶ Γενούης ἐν τῇ Ἀνατολῇ συνέσφιγξαν ἐπὶ τὸ μᾶλλον τὰς σχέσεις ταύτας. Ἡ δὲ Κωνσταντινούπολις οὐ μόνον ὑπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν ἐποψιν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν καλλιτεχνικὴν ἐθεωρεῖτο ὡς νέαι Ἀθῆναι.

Αἱ Σταυροφορίαι ἐν γένει συνετέλεσαν εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ καλλιτεχνικοῦ βυζαντινοῦ πνεύματος ἐν Ἰταλίᾳ καὶ τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ. Οἱ Μοναχοὶ καὶ Ἱερεῖς οἱ παρακολουθοῦντες τοὺς σταυροφορικοὺς στρατοὺς ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν Δύσιν μετεκόμιζον μέγαν ἀριθμὸν βυζαντινῶν εἰκόνων, πρὸ πάντων δὲ τῆς Θεοτόκου (1).

Ἐκ τῶν διασωθεισῶν λοιπὸν εἰκόνων τῆς βυζαντινῆς σχολῆς, ἐκ πολλῶν ἀνεκδότων εἰσέτι ἢ ἐκδοθέντων ἐγγράφων τῆς μεσαιωνικῆς ἐποχῆς, καὶ ἐκ τῆς μαρτυρίας πολλῶν νεωτέρων συγγραψάντων περὶ τῆς ἱστορίας τῆς καλλιτεχνίας ἐν γένει, ἢ μερικῶς τῆς ζωγραφικῆς, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων θέτομεν τὸν μεγαλοφυῆ D'Agincourt (Histoire de l' art) τὸν ἔξοχον καθηγητὴν Ἰω. Ῥοζίνην (Storia della pittura italiana), ὅστις Ἰταλὸς ὢν ἐτήρησε μεγίστην ἀμεροληψίαν εἰς τὴν ἀληθῆ ἔκθεσιν τῶν γεγονότων μὴ κολακεύσας τὸ ἔθνος αὐτοῦ, προκύπτει ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια ὅτι ἡ ἀναγέννησις τῆς ζωγραφικῆς ἐν Ἰταλίᾳ χρεωστεῖται εἰς τοὺς Ἕλληνας τοὺς διδάξαντας ἐκεῖ πρῶτον τὴν τέχνην, τῶν ὁποίων μαθηταὶ καὶ μιμηταὶ ἐχρημάτισαν οἱ τέσσαρες κορυφαῖοι πατέρες τῆς ἰταλικῆς ζωγραφικῆς, ὁ ἐκ Σήνης Guido, ὁ ἐκ Πίσσης Giunta, οἱ ἐκ Φλωρεντίας Giotto καὶ Cimabue, οἵτινες ἐπήνεγκον μὲν βελτιώσεις τινὰς εἰς τὴν τέχνην, πλὴν οὐδόλως ἀπεμακρύνθησαν τῶν κανόνων τῆς βυζαντινῆς σχολῆς. Κατόπιν ὅμως οἱ περικλεεῖς τεχνῖται Ῥαφαὴλ, Τιτσιανὸς, Ἀνδρέας Σάρτος, Τιντορέτος, Λεονάρδος Βίγκιος καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ἐπέφεραν μεταβολὴν μεγίστην εἰς τὴν τέχνην, ἥτις ἔκτοτε ἔφθασεν εἰς τὸν κολοφῶνα καὶ εἰς τὴν ἐντέλειαν τοῦ ἀμιμήτου καλοῦ, ὥστε οὐδεὶς δύναται νὰ ἀρνηθῇ εἰς αὐτοὺς μυρίους ἐπαίνους.

Οἱ Ἰταλοὶ ἐν γένει ἀκούουσι μετὰ δυσαρεσκείας τὴν προεκτεθεῖσαν ἀλήθειαν, νομίζοντες προσβεβλημένην τὴν ἐθνικὴν των φιλαυτίαν, καὶ προσπαθοῦσι παντοίοις τρόποις νὰ ἀποδείξωσι τὴν ὅλως ἰταλικὴν καταγωγὴν τῆς τέχνης. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ὁ Κικονιάρας (1) μὲ ἀσθενεῖς ὑποθέσεις, μὲ πλείστας μωρολογίας, μὲ ἀγοραίας ὕβρεις καὶ περιφρονητικὰς φράσεις κατὰ τῶν Ἑλλήνων τοῦ Μεσαιῶνος, προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ καλλιτεχνία δὲν μετέβη ἐξ Ἑλλάδος εἰς Ἰταλίαν, καθότι τότε, λέγει, ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ εἶχεν ἐξαχρειωθῆ οὐδὲν ὑγιὲς παράγουσα. Κρίνομεν ὅλως περιττὸν νὰ ἀναπτύσσωμεν τὰς σαθρὰς δοξασίας τοῦ ἀγνώμονος τούτου Ἰταλοῦ, μετὰ τὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἀληθοῦς καταγωγῆς τῆς τέχνης τοσούτων σοφῶν ἀρχαιολόγων Γάλλων, Ἄγγλων, Γερμανῶν, κυρίως δὲ τοῦ ἀλανθάστου κριτοῦ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, Κ. D'Agincourt.

Ἐσχάτως ἐξηγέρθησαν καὶ ἕτεροι θιασῶται τῆς ἰδέας ὅτι ἡ ζωγραφικὴ ἀνεφύη πρῶτον εἰς Ἰταλίαν.

καὶ τῶν φώτων ἐν γένει, ἐδιδάχθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων· καθότι κατασχόντες τὴν Συρίαν ἀπὸ τῆς Ζ' ἤδη ἑκατονταετηρίδος καὶ τῶν δύο ἑπομένων, καὶ ἀποκατασταθέντες κύριοι τῶν μᾶλλον πεπολιτισμένων ἐπαρχιῶν τοῦ ἐν Ἀσίᾳ βυζαντινοῦ κράτους, ἀπεξεδύθησαν οὕτω τῆς ἀρχικῆς αὐτῶν ἀγροίκου καταστάσεως.

Ἡ μελέτη τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐμύησεν αὐτοὺς εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας, παρέχουσα τὰ μέσα τοῦ μεταφράζειν τὰ ἀξιολογώτερα συγγράμματα, καὶ ἀποκαθιστῶσα αὐτοὺς ἱκανοὺς τοῦ συλλέγειν μέγαν ἀριθμὸν ὠφελίμων γνώσεων σπανίων τότε ἐν Εὐρώπῃ. Οἱ Ἄραβες οὐ μόνον διετήρησαν τὸν ἐπιστημονικὸν τοῦτον πλοῦτον, ἀλλ' ηὔξησαν καὶ μετέδωκαν αὐτὸν εἰς πάσας τὰς παρ' αὐτῶν κατακτηθείσας χώρας καὶ μάλιστα εἰς Ἱσπανίαν. Ὁ ἀραβικὸς δὲ οὗτος πολιτισμὸς, ἀφοῦ διέχυσε λαμπροτάτην λάμψιν, ἔμελλε νὰ σβεσθῇ ὑπὸ τῆς τουρκικῆς ἀμαθείας! καθότι ἐνῷ οἱ πρῶτοι ἐκαλλιέργησαν τοσοῦτον τὰς ἐπιστήμας, τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας, οἱ ὁμόθρησκοι αὐτῶν Τοῦρκοι διέμειναν ἀείποτε ἐν τῷ σκότει.

Ὥστε εἶναι ἀξιοπαρατήρητον ὅτι ἡ Ἀσία καὶ ἡ Εὐρώπη χρεωστοῦσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς σοφίας, καὶ τὴν ἀναγέννησιν τῶν γραμμάτων, τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, μεταδιδασθέντων ἢ ἀπ' εὐθείας ἢ διὰ τῶν Ῥωμαίων, τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Ἰταλῶν.

(1) Καθόσον ἐθυμούμεθα ἐπισκεφθέντες πρό τινων ἐτῶν τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ἴδομεν ἀπαρακάλυπτα τέσσαρα ἐξαπτέρυγα περὶ τὸν ἐπὶ τοῦ μεγάλου θόλου παντοκράτορα. Ἴδομεν δὲ καὶ τὴν κατὰ τὸ 1848 ἔτος ἀποκαλυφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Φωσσάτου, καὶ μετ' ὀλίγον πάλιν ἐπιχρισθεῖσαν, ψηφιδωτὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, ἐκατέρωθεν τῆς ὁποίας γονυκλινοῦντες ὅ,τε Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς, προσκομίζουσιν αὐτῇ ὁ μὲν τὴν πόλιν ὁ δὲ τὸν ναόν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλαι εἰκόνες ἄξιαι λόγου ἀπεκαλύφθησαν τότε, αἵτινες ὡσαύτως ἐπεχρίσθησαν. Ἐν δωματίῳ κειμένῳ ἐν τοῖς Κατηχουμένοις ἀλλὰ κεκλεισμένῳ ἀπὸ τῆς ἁλώσεως διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν πρόληψιν ὅτι ἤθελε καὶ πάλιν ἐπανέλθει εἰς τοὺς πρώτους αὐτοῦ κυρίους τὸ βυζαντινὸν κράτος ἐάν ποτε ἠνοίγετο, ἀνοιχθέντι δὲ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀρχιτέκτονος τὸ 1846 ἔτος, ἴδομεν σωζομένην ἐπὶ τοῦ τοίχου εἰκόνα διὰ χρωμάτων παριστάνουσαν γηραιόν τινα ἅγιον, ὡς τὸν ἅγιον Νικόλαον, ἢ τὸν ἅγιον Σπυρίδωνα. Ἀλλ' ὁ ποιήσας αὐτὴν δὲν ἦτο βεβαίως ἐκ τῶν ἐπιτηδειοτέρων τοῦ Βυζαντίου ζωγράφων. ΣΗΜ. ΠΑΝΔ.

(1) Τοιαύτη ἡ ἱστορικὴ καταγωγὴ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πολυαρίθμων βυζαντινῶν εἰκόνων τῆς Θεοτόκου, θεωρουμένων ἕνεκα τῆς μυστηριώδους ἀρχαιότητος αὐτῶν ὡς θαυματουργῶν, καὶ διὰ τοῦτο προσκυνουμένων μετὰ μεγίστης εὐλαβείας, ὡς π. χ. εἰς Ἐνετίαν ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγ Μάρκου. La madonna dei miracoli, εἰς Βονωνίαν La madonna di San Luca, εἰς Σήνην ἐν τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ, La madonna del Voto, εἰς Ῥώμην, εἰς Διεόρνον, εἰς Τεργέστην, εἰς Βικεντίαν καὶ σχεδὸν εἰς πάσας τῆς Ἰταλίας πόλεις.

Τοιαύτη τις θαυματουργὸς εἰκὼν τῆς Θεοτόκου ἦτο βεβαίως ἡ φερομένη συνήθως ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ ἐν καιρῷ πολέμου, ἥτις τρόπον τινὰ ἐφρούρει αὐτὸν, διόπερ ἐκαλεῖτο Ὁδηγήτρια.

(1) Cicognara. Storia della scultura. T. II. lib. 2. p. 39. edit. di Prato.

Ὁ βιβλιοφύλαξ τῆς ἐν Σήνῃ δημοσίας βιβλιοθήκης Κ. Μιλανέζης (1) εἶναι εἷς τῶν πρωτίστων τῆς μερίδος ταύτης, οἵτινες διὰ τῆς δημοσιεύσεως ἀρχαίων ἀνεκδότων ἐγγράφων (Documenti inediti), ἀλλοιοῦντες ἐνίοτε εἰ δέον τὰς ἐποχὰς καὶ παραμορφοῦντες τὰ γεγονότα πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἐσφαλμένης ἀρχῆς των, καταπολεμοῦσι τὸν καθηγητὴν Ι. Ῥοζίνην, ὅστις πρεσβεύων τὴν ἐναντίαν γνώμην ἀνθίσταται θαῤῥαλέως, καταστρέφων μὲ τρανώτατα ἱστορικὰ τεκμήρια πάντα τὰ ἐπιχειρήματα αὐτῶν.

Πρὸς πλειοτέραν διαφώτισιν τῶν μέχρι τοῦδε λεχθέντων, ἐκθέτομεν κατάλογον τῶν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἀκμασάντων Ἑλλήνων τεχνιτῶν, εἴτε ἐν Ἑλλάδι εἴτε ἐν Ἰταλίᾳ ἐργασθέντων· πρὸς δὲ καὶ τῶν διασωθέντων προϊόντων τῆς βυζαντινῆς ζωγραφικῆς. διὰ τῆς ψηφοθετικῆς (mosaico) τοιχογραφίας (a fresco) ὑδρογραφίας (tempera o aquarella) καὶ μικρογραφίας (miniatura).

Προτάττομεν δὲ παρατηρήσεις τινὰς πρὸς ἀκριβεστέραν γνῶσιν τῶν βυζαντινῶν εἰκονογραφιῶν.

Συνειθίζον πάντοτε οἱ βυζαντινοὶ τεχνῖται νὰ παριστάνωσιν ἐπίχρυσον τὸ ἐμβαδὸν τῶν εἰκόνων, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ πρῶτον γνώρισμα, ἐνῶ οἱ Ἰταλοὶ τεχνῖται εἰσήγαγον μετέπειτα τὸν κυανοῦν χρωματισμὸν, καὶ μιμούμενοι τὴν εἰκονομαχίαν, διατηροῦσι σταθερῶς τὸν ἡμιανατολικὸν ῥυθμόν· ὁ δὲ σκοτεινὸς καὶ ὁμιχλώδης οὐρανὸς τῆς Δύσεως ὑπὸ τὸν ὁποῖον πλανῶνται, δὲν παριστᾷ πλέον εἰς αὐτοὺς οὐδὲν ἑλληνικὸν εἰς τὰς ἀπεικονίσεις καὶ τὸν χρωματισμόν.

Ἕτερον γνώρισμα εἶναι τὸ σοβαρὸν καὶ μυστηριῶδες τῆς ἐκφράσεως εἰς τὰ πρόσωπα, μετέχοντα θείου τινὸς μᾶλλον ἢ ἀνθρωπίνου, ἡ αὐστηρότης τῶν γραμμῶν καὶ ὁ ζωηρὸς χρωματισμός.

Εἰς δὲ τὴν ἐξεικόνισιν τῆς Θεομήτορος ἐπικρατεῖ πάντοτε ὁ αὐτὸς τύπος τῆς θείας καὶ οὐρανίου καλλονῆς καὶ τῆς σεμνότητος· ἡ παρθενικὴ κεφαλὴ καλύπτεται σταθερῶς διὰ τοῦ κεκρυφάλου.

Εἴθε ὁ τύπος οὗτος τοῦ βυζαντινοῦ ὕφους, μετεῤῥυθμισμένος ὑπὸ τῆς τέχνης καθὼς τὸ πάλαι ὁ Αἰγινητικὸς ῥυθμὸς ἐτελειοποιήθη διὰ τῆς φειδαϊκῆς γλυφίδος διατηρηθῇ πάντοτε τὴν ἀφέλειαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀρχαϊκῆς αὐτοῦ πηγῆς, διατηρηθῇ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐκκλησιαστικῇ ζωγραφικῇ!

Ἕλληνες ζωγράφοι (2).

Συροπέρσης — ἀκμάσας τὴν Ε' ἑκατονταετηρίδα Μ. Χ, καὶ ἐργασθεὶς ἐν Ἑλλάδι (3).

Λάζαρος μοναχὸς — ἀκμάσας τὴν Θ' ἑκατονταετηρίδα Μ. Χ. (1)· Μικρογραφίαι αὐτοῦ ἄριστης ἐργασίας φαίνονται εἰς χειρόγραφον ἑλληνικὸν τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς, διατηρούμενον ἐν τῇ Αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ Βιέννης.

Παντολέων — Συμεὼν — Μιχαὴλ Βλαχερνίτης — Γεώργιος — Μηνᾶς — Συμεὼν Βλαχερνίτης — Μιχαὴλ Μικρὸς — Νέστωρ·

Οὗτοι ἤκμασαν ἀπὸ τῆς Θ' μέχρι τῆς Ι' ἑκατονταετηρίδος· εἰργάζοντο δὲ ἐν μικρογραφίᾳ, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ μηνολογίου διατηρουμένου ἐν τῇ Οὐατικανῇ βιβλιοθήκῃ (2).

Ἐμμανουὴλ Τζανφουρνάρης, ἀκμάσας ἀπὸ τῆς Ι' μέχρι τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος. Σώζεται εἰκὼν αὐτοῦ ἐξεικονίζουσα τὴν τοῦ Ὁσίου Ἐφραὶμ τοῦ Σύρου κοίμησιν, ἔχουσα ἄνωθεν μὲν τὴν Ἑλληνικὴν ταύτην ἐπιγραφήν·

Ἡ τοῦ Ὁσίου Ἐφραὶμ Σύρου Κοίμησις.

Κάτωθεν δέ·

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛΟΥ τοῦ Τζανφουρνάρι χείρ.

Ἡ εἰκὼν αὕτη ὑπάρξασα κτῆμα διαφόρων, νῦν τέλος διατηρεῖται εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ Museum Christianum παρὰ τῇ Βατικανῇ βιβλιοθήκῃ. Μετὰ παρέλευσιν τοσούτων αἰώνων διατηρεῖ εἰσέτι τὴν ζωηρότητα τῶν χρωμάτων, ἂν καὶ εἰργασμένη διὰ ὑδρογραφίας, ὥστε τινὲς τὴν ἐξέλαβον ὡς ἐλαιογραφίαν (3)· εἶναι δὲ πιθανὸν νὰ ἔγεινε χρῆσις λιπώδους γανώματος (vernice grassa) τὸ ὁποῖον ὁ Bottari ἐνόμισε κατ' ἀρχὰς ἔλαιον, ἀλλ' ἀκολούθως διώρθωσε τὸ λάθος του. Ὁ ἴδιος διηγεῖται (4) ὅτι τὸ μίγμα ἐκεῖνο μετεφέρθη εἰς Ἰταλίαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τοῦ Σλαύου Fr. Squercione, ὅστις σπουδάσας τὴν ζωγραφικὴν ἐν Ἑλλάδι, ἐσύστησε μετὰ ταῦτα ἰδίαν σχολὴν ἐν Παταβίῳ ὅπου ἐδιδάχθη ὁ περίφημος ζωγράφος Andrea Mantegna.

Ἰωάννης, ἤκμασε τὴν ΙΓ' ἑκατονταετηρίδα Μ. Χ.

Ὑδρογραφία αὐτοῦ ἐπὶ σανίδος·

Ἄνωθεν μὲν ἡ ἐπιγραφὴ Ἑλληνιστὶ

Ἡ ΥΠΑΠΑΝΤΗ

Κάτωθεν δέ·

ΧΕΙΡ ΙΩ:

Γεώργιος Κλοτζατᾶς, ἀκμάσας τὴν ΙΓ' ἑκατοντ.

Ὑδρογραφία αὐτοῦ ἐξεικονίζουσα τοὺς Ἁγίους Θεοδώρους Τύρωνα καὶ Στρατηλάτην.

Κάτωθεν αὐτῆς ἑλληνιστί·

Γεωργίου χειρ Κλοτζατά. . . .

(1 G. Milanesi. Documenti per la Storia de l'Arte Senese Siena 1854.

(2) Ἰδὲ De-Dron-Iconographie Byzantine.

(3) « Anastas us Imperator Pictorem quendam Syropersam adduxit habitu presbyteri, qui cum regia jussu Imperatoris (quem mechanicae istiusmodi nugae plus justo oblectabant monstrosa quadam atque ab ecclesiasticis imaginibus alienissimo pictura exornaret, gravem universae plebis commotionem excitavit. » Fr. Junius Catalogus, Architect. Mechan Pictorum ect. p. 203.

Ταῦτα ὁ Ἰούνιος ἀναφέρει ἐπὶ τῇ μαρτυρίᾳ τοῦ Κεδρηνοῦ.

(1) Lazarus monacus quas immagines sacras pinxerit, et quanta cum ob hoc rabie persecutus sit Imp. Theophilus, multis docet Zonaras Tom III ubi narrat ea quae gesta sunt Imperante Theophilo. Atque eadem pere legus etiam apud Cedrenus. Junius id id. p. 104.

Παραπέμπει εἰς τὸν Ζωναρᾶν καὶ Κεδρηνὸν ὅπου ἠρώσατο τὰ παρ' αὐτοῦ λεγόμενα.

(2 D'Agincourt. Hist. de l'art. planche XXXII—XXXIII.

(3) Τὴν διὰ ἐλαίου κατασκευὴν τῶν χρωμάτων πρῶτος ἐφεῦρεν ὁ ἐκ Μεσσήνης Antoniello τῷ 1440· πρὸ δὲ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἦτο εἰς χρῆσιν ἡ τοιχογραφία, ἡ ὑδρογραφία, καὶ ἡ μικρογραφία.

(4) Bottari. Roma sotterranea T. 3. p. 219.

Παῦλος (1).

Ἐφραίμ.

Ὁ Ciampini (2) ἐδημοσίευσε ψηφοθέτημα τοῦ Ἕλληνος τούτου ζωγράφου διατηρούμενον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Θεοτόκου εἰς Βηθλεέμ.

Γεώργιος Σταφῖνος (3).

Νικόλαος Τζαφοὺρ (4).

Ἀμβρόσιος Μοναχὸς

Εἰκὼν αὐτοῦ διατηρεῖται εἰς Tabriano, ἐμφαίνουσα τὴν Δευτέραν Παρουσίαν μετ' ἐπιγραφῆς

ΑΜΒΡΟΣΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ.

Πέτρος Λαπαράος

Εἰκὼν ἐν τῷ ἐν Πανόρμῳ Μουσείῳ di San Martino dei Benedettini, ἐμφαίνουσα τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν πτερωτόν·

Κάτωθεν·

ΠΕΤΡΟΥ ΛΑΠΑΡΑΟΥ.

Ἰωάννης Μόσχος.

Εἰκὼν ἐν τῷ ἐν Ῥώμῃ Μουσείῳ τοῦ δικηγόρου Mariotti, ἐμφαίνουσα τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου

Κάτωθεν·

Ἰω. Μόσχου.

Ἀνδρέας Ῥίκος ἐκ Κρήτης

Εἰκὼν τῆς Θεομήτορος μετὰ τοῦ Ἰησοῦ, ἄνωθεν ἄγγελος κρατῶν σταυρόν. Κάτωθεν λατινιστί.

Andreas Rico de Candia
pinxit.

Διατηρεῖται δὲ εἰς τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ Πινακοθήκην (Galleria degli Uffizj).

Εἰς τὴν εἰκόνα ταύτην παρατηρεῖται ἡ παρὰ τοῦ τεχνίτου ἐκφρασθεῖσα σεμνότης τοῦ προσώπου, καὶ ἡ αὐστηρότης συνάμα τῶν γραμμῶν.

Δονάτος Βιτζαμάνος, ἤκμασε περὶ τὴν ΙΒ'—ΙΓ' ἑκατονταετηρίδα, καὶ εἰργάζετο ἐν Ὑδροῦντι (Otranto) ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ἀποικίαν, ἥτις πάλιν κατὰ τὸν Μεσαιῶνα ἐκατοικήθη ὑπὸ ἀποίκων Ἑλλήνων ἐξ Ἠπείρου ἐλθόντων, καὶ λαλούντων εἰσέτι τὴν μητρικὴν αὐτῶν γλῶσσαν.

Διατηρεῖται αὐτοῦ ὑδρογραφία ἐξεικονίζουσα τὸν Ἰησοῦν ἀναστάντα καὶ λέγοντα τῇ Μαγδαληνῇ· *Μή μου ἅπτου* (5).

Κάτωθεν λατινιστὶ

Donatus Bizantinus PIXIT
in Hotranto. . . .

Ἄγγελος Βιτζαμάνος, ἤκμασε τὴν ΙΓ'—ΙΔ' ἑκατονταετηρίδα. Πιθανὸν συγγενὴς τοῦ πρώτου,

Εἰκὼν ἐμφαίνουσα τὸν ἀσπασμὸν τῆς Μαρίας μετὰ τῆς Ἐλισάβετ (1).

Κάτωθεν λατινιστί·

Angelus Bizamanus Grecus.

Δομήνικος Θεοσκόπολις ἢ Θεοτοκόπουλος (2), ἔξοχος ζωγράφος, γλύπτης καὶ ἀρχιτέκτων, ἀκμάσας τὴν ΙΕ' ἑκατονταετηρίδα.

Εἰκὼν τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου d'Assisi. Διετηρεῖτο κατὰ τὴν ΙΕ' ἑκατοντ. ἐν τῷ ἐν Ῥώμῃ ναῷ τοῦ S. Rocco, μετ' ἐπιγραφῆς ἑλληνικῆς·

ΔΟΜΗΝΙΚΟΣ ΘΕΟΣΚΟΠΟΛΙΣ

ΕΠ.

Μιχαὴλ Δαμασκηνὸς ἐκ Κρήτης, ἀκμάσας τὴν Ις' ἑκατονταετηρίδα.

Ἐποίησε μετὰ πλείστης ἐντελείας διαφόρους εἰκόνας ἐν τῷ ἐν Βενετίᾳ ἱερῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Σ. Ν. ΚΑΛΟΥΤΣΗΣ.

(Ἕπεται ἡ περὶ ψηφοθετικῆς διατριβή)

ΘΑΝΑΤΟΣ ΦΑΒΙΕΡΟΥ.

—o—

Ἡ Ἑλλὰς ἅπασα ἔμαθε μετὰ θλίψεως ὅτι ὁ στρατηγὸς Φαβιέρος ἀπέθανεν. Ὁ στρατὸς ἐπένθησε βαθέως, καὶ κατὰ βασιλικὴν διαταγὴν ἔφερε καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐπὶ τῆς στολῆς καὶ ἐπὶ τῶν σημαιῶν του τὰ σημεῖα τοῦ πένθους του. Χιλιάδες πολιτῶν, ὅσοι ἐγνώρισαν τὸν εὐγενῆ φιλέλληνα, ἢ ὅσοι ἐνθυμοῦνται τὰ πρὸς τὴν Ἑλλάδα αἰσθήματά του, συνέῤῥευσαν ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Ναυπλίᾳ εἰς τοὺς καθολικοὺς ναοὺς ἐν οἷς ἐτελέσθη τοῦ γενναίου στρατηγοῦ τὸ μνημόσυνον· καὶ ὁ δῆμος δὲ τῶν Ἀθηναίων ἐξέδοτο ψήφισμα, δι' οὗ διέταξε τελετὴν ὑπὲρ τῆς μνήμης αὐτοῦ ἐν Ἀκροπόλει, καὶ ἀνέθετο εἰς ἕνα τῶν δημοτικῶν συμβούλων τὸν καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Κ. Ἀ. Ῥ. Ῥαγκαβῆν, νὰ ὁμιλήσῃ ἐν αὐτῷ δημοσίως. Διὰ τὸ βραχὺ τοῦ χρόνου ἐπιφυλαττόμενοι τὴν περιγραφὴν τῆς ἀρχαιοπρεποῦς ταύτης τελετῆς εἰς τὸ προσεχὲς φυλλάδιον, δημοσιεύομεν ἐνταῦθα τὸν ἐκφωνηθέντα λόγον, ὅστις, ὡς καὶ

(1) . . . . ἢ ὅτι παρὰ τοῦ ἵππου τοῦ γεγραμμένου περὶ ἕνα τῶν βασιλείων τοίχων πρὸ τοῦ εὐκτηρίου τῆς νικοποιοῦ Θεοτόκου. Ἵππον δὴ λέγω τοῦτον, ᾧ ἐποχεῖσθαι κάλλιστα Γεώργιον τοῦ Χριστοῦ μάρτυρα εἴργαστο πάλαι Παῦλος ἐκεῖνος ὁ τῶν ζωγράφων ἄριστος. Νικηφόρ. Γρηγορᾶς βιβ. 8 σελ. 137. ἐκδ. Βασιλ. 1562.

(2 Ciampini de Sacr Aedif. cap. 24. p. 150.

(3) Montfaucon. Palaeogr. Gr. lib. I. cap. 8.

(4) Gori. Vet Dipt, T. III. p. 5.

(5) D'Agincourt. Hist. de l' art, Pl. XCII. Θεωρεῖ τὴν εἰκόνα ταύτην ἔργον ἑλληνικῆς σχολῆς συστηθείσης ἐν Ἰταλίᾳ.

(1) D'Agine. id. pl. XCIII.

(2) Amaduzi professore di Greco alla Sapienza di Roma, notizie.

Ἰδὲ καὶ τὸ τοῦ Ἄγγλου Sterling σύγγραμμα The Spanish painters (1851) ἐν ᾧ μνείαν ποιεῖται τοῦ Θεοτοκοπούλου καὶ τῶν θαυμασίων ἐπὶ καλλονῇ ζωγραφιῶν του τῶν φαινομένων ἐν Ἱσπανίᾳ.

Ὁ δὲ Γάλλος Chamfleury ὑπεσχέθη ἐσχάτως διατριβὴν περὶ αὐτοῦ ἐν τῷ Athaeneum Français.

πάντα τὰ λοιπὰ τὰ πρὸς τιμὴν τοῦ Φαβιέρου γενόμενα, ἀποδεικνύει ἀρκούντως ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶναι, ὡς ὑπὸ τῶν συκοφαντῶν αὐτῆς ἐνίοτε κατηγορήθη, ἀγνώμων πρὸς τοὺς ἀληθῶς αὐτὴν ὠφελοῦντας.

ΛΟΓΟΣ

Ἐκφωνηθεὶς ἐν Ἀκροπόλει ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ συμβούλου Κ. Α. Ῥ. Ῥαγκαβῆ, ἐπὶ τῆς δημοτικῆς ἑορτῆς τῆς τελεσθείσης εἰς μνήμην τοῦ στρατηγοῦ Φαβιέρου.

—o—

Πολλάκις καὶ ἄλλοτε ἀντήχησεν ὑπὸ πυκνὰ βήματα ὁ βράχος τῆς Ἀκροπόλεως, πολλάκις θόρυβος συρρέοντος πλήθους ἐξανήγειρε τὴν δι' αἰώνων σιγῶσαν ἠχώ του, ὁπότε ἢ ἤγετο πρὸς αὐτὸν ἡ πολύκροτος τῶν Παναθηναίων πομπή, ἢ ὅπλων περσερόνων κλαγγὴ τὸν ἐπλήρου, ἢ ἀπὸ τῶν ἐπάλξεών του ἐῴρόντα τὸ εὐαγγέλιον τῆς Ἑλληνικῆς ἀναστάσεως, ἢ καὶ ὁπότε εὐσεβεῖς τῶν θαυμάτων τῆς ἀρχαίας εὐφυΐας προσκυνηταί, ἀνήρχοντο φέροντες τοῖς ὡραίοις αὐτοῦ μνημείοις τὸν φόρον τοῦ θαυμασμοῦ των. Ἡμεῖς δ' οὔτε ὡς πανηγυρισταὶ χαρμοσύνου ἀνήλθομεν σήμερον ἑορτῆς, οὔτε ὡς πρόμαχοι τῆς εὐκλεοῦς ταύτης ἄκρας, οὔτε ὡς ἐρευνηταὶ καὶ λάτραι τῶν λαμπρῶν αὐτῆς ἐρειπίων· ἀλλὰ πενθίμῳ βήματι καὶ ἐν βαρυθύμῳ σιγῇ συνερχόμεθα, καὶ τὰς καρδίας ἡμῶν πληροῦσι θλιβεραὶ ἀναμνήσεις, διότι ἐνταῦθα τὴν πατρίδα μάλιστα ὑπηρέτησε, καὶ ἐνταῦθα ἠρίστευσεν ὁ ἄρτι τελευτήσας ἔνδοξος αὐτῆς υἱός, θετὸς μὲν πάντως, ἀλλ' οὐδενὸς τῶν γνησίων ἧττον αὐτῆ πρόσφιλής.

Μεταξὺ τῶν τῆς ἡμετέρας ἐλευθερίας προμάχων, δὲν ἀπεδήμησε βεβαίως μόνος ὁ στρατηγὸς Φαβιέρος τοῦ βίου τούτου, ἀφ' ὅτου ἐκλείσθη τὸ δρᾶμα τῆς ἡμετέρας ἐπαναστάσεως. Ἐξ ἐναντίας τοῦ θανάτου τὸ δρεπανον βαγδαῖον καταφέρεται ὁσημέραι, καὶ ἄφθονον δρέπει περικλεῶν ἀνδρῶν θέρος, ὃ ταμιεύει εἰς τὰς ἀποθήκας τῆς ἱστορίας. Καὶ πενθεῖ μὲν ἡ πατρὶς ὑπὲρ πάντων, ὡς ὑπὲρ ἀνδρῶν ἀγαθῶν καὶ πολλὰ αὐτὴν καὶ μεγάλα ὠφελησάντων· ἀλλὰ τὸ τὴν τεκοῦσαν καὶ θρέψασαν διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος τρέφειν καὶ διὰ τοῦ ἰδίου σώματος προασπίζειν, καὶ ὑπὲρ αὐτῆς τίθεσθαι καὶ ἀφοσιοῦσθαι, καθῆκον ἁπλῶς ἐστι παντὸς πολίτου ὑγιῆ καὶ γενναῖα φρονοῦντος. Τὸ δὲ ὑπὲρ τῆς αὐτῷ οὐδὲν προσηκούσης προκινδυνεύειν, καὶ ὑπὲρ ἀλλοτρίας ἐλευθερίας ἐνθουσιωδῶς ἀποδύεσθαι, ἐστὶν ἀνδρὸς ὑψηλόφρονος, φρονοῦντος ὅτι τὸ καλὸν καὶ τὸ δίκαιον εἰσὶ παντὸς ἔθνους καὶ πάσης πατρίδος. Ἐκτὸς δὲ τούτου, ὁ ἐπίσημος ἀνὴρ οὗ ἡ μνήμη μᾶς συγκαλεῖ, εἶναι εἷς ἐκ τῶν πολυτίμων ἐκείνων κρίκων, οἵτινες συνέδεσαν τοὺς ἀγωνιζομένους Ἕλληνας πρὸς τὴν Εὐρώπην, καὶ ἰδίως πρὸς τὴν πολλαχῶς αὐτῶν ἀντιλαβομένην Γαλλίαν.

Διὰ ταῦτα τὸν θάνατον τοῦ ἐνθέρμου φιλέλληνος ἐθρήνησεν ἅπασα ἡ Ἑλλὰς, καὶ ὁ Μεγαλειότατος ἡμῶν βασιλεὺς, οὗ ἡ καρδία διορᾷ καὶ προλαμβάνει τὰ εὐγενέστερα τοῦ ἔθνους αἰσθήματα, ἐπέβαλε τριήμερον πένθος εἰς τὸν μνήμην εὐγνώμονα τοῦ τεθνεῶτος διατηρήσαντα τακτικὸν τῆς Ἑλλάδος στρατὸν, καὶ μνημοσύνου τέλεσιν ἐνταῦθά τε καὶ ἐν Ναυπλίᾳ διέταξεν· ἡ δὲ Βουλὴ, τῶν αὐτῶν αἰσθημάτων διερμηνεὺς, ἐψήφισε νὰ γραφῇ ἐπιστολὴ συλλυπητήριος πρὸς τὴν τεθλιμμένην τοῦ στρατηγοῦ οἰκογένειαν, καὶ ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων, τῶν μεγάλων αὐτοῦ ὑπηρεσιῶν πρὸς τὴν πόλιν ταύτην ἀναμνησθεὶς, τελεῖ αὐτῷ πανδήμως τὴν ἐπικήδειον ταύτην ἑορτὴν, ἐφ' ἧς ἀνέθετο τῇ ἀσθενεῖ μου φωνῇ νὰ προφέρῃ τὸν ἔπαινον ἐκείνου, οὗ ὁ ἔπαινος ἐπιπετᾷ εἰς ὅλων τὰ στόματα.

Τεσσαράκοντα δὲν παρῆλθον εἰσέτι ἐνιαυτοὶ, ἐξ ὅτου οἱ Ἕλληνες, ὑπ' αἰσχρὸν κεκυφότες ζυγὸν, ὑπὸ τῶν ἐθνῶν λελησμονημένοι, ἐθεωροῦντο ὡς λαὸς ἐκλελοιπὼς, ἐφ' οὗ ἡ εἱμαρμένη ἔθραυσε τὴν μέλαιναν ῥάβδον της, καὶ ὑπὸ τῶν πεπαιδευμένων ἀνεφέροντο ὡς ἀπηρχαιωμένη παράδοσις, καὶ ὑπὸ τῶν ἐπισκεπτομένων τὴν ἔνδοξον αὐτῶν γῆν ἐμαρτυροῦντο ὡς ἐρείπιον ἔθνους, ἔρπον ἐν ἐρειπίοις, καὶ ἀπολέσαν ἐν τοῖς δεσμοῖς πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἐλαστικότητα, καὶ ἐν τῇ ἐξαχρειώσει πᾶσαν ἐλπίδα τοῦ μέλλοντος. « Αἰώνιον αἶσχος διὰ τοὺς Ἕλληνας, αἰώνια δάκρυα διὰ τὴν Ἑλλάδα. . . Σκιαὶ Εἱλώτων, οὐδέποτε θέλετε προσμειδιάσει τὴν γῆν ὑμῶν ἡ ἐλευθερία. Δοῦλοι δούλων υἱοὶ θέλετε σύρει δι' αἰώνων τὴν ὑμετέραν ἐλεεινότητα ! » Ἀλλ' ἐν ᾧ τοιαῦτα κατηρᾶτο ἡμῶν ὁ αὐστηρὸς ποιητὴς (1), ἀγανακτῶν διὰ τὰ ἄδοξα λείψανα τῶν ἐνδοξοτέρων προγόνων, ἰδοὺ αἴφνης ἀπὸ Ἴστρου ἠκούσθη σάλπιγξ, καὶ ἡ κλαγγὴ αὐτῆς μέχρι Ταινάρου ἀντήχησε, καὶ ἀνέστησαν οἱ νομισθέντες νεκροὶ, καὶ ὤξυνον τὰς ἀλύσεις εἰς ξίφη, καὶ ὥρμησαν πρὸς τὸν θάνατον, ὅπως κατακτήσωσι τὴν ἐλευθερίαν. Ὁ δὲ ποιητὴς ἠναγκάσθη τότε νὰ ψάλῃ παλινῳδῶν· « Ἐγέρθητι, οὐχὶ ἡ Ἑλλὰς, ἡ Ἑλλὰς ἀνηγέρθη· ἀλλ' ἐγέρθητι σὺ, ὦ ψυχή μου ! »

Μάρτυς τῆς ἀπροσδοκήτου ταύτης νεκραναστάσεως ἐπεκρότησεν ἡ Εὐρώπη, καὶ αἱ γενναιότεραι τῶν ψυχῶν διεκάησαν ὑπ' ἐνθουσιασμοῦ, αἱ μὲν διότι λαὸς ἠγωνίζετο ὑπὲρ τῶν εὐγενεστάτων τοῦ ἀνθρώπου δικαιωμάτων, διότι ὁ σταυρὸς ἐμάχετο κατὰ τῆς ἡμισελήνου, διότι ἡ ἐλευθερία ἐμάχετο κατὰ τῆς τυραννίας, αἱ δὲ διότι ἡ ἀρχαία ἐλευθερία, τὴν ᾅδα ἀνέχουσα τοῦ πολιτισμοῦ, κατήρχετο αὖθις ἐπὶ τοὺς τόπους οὓς τὸ πάλαι ἐδόξασε, καὶ ἡ Ἑλλὰς ἀνεύρισκε τοὺς Μαραθωνομάχους της, καὶ τὰ τῇ φαντασίᾳ φίλα ὀνόματα ἐκρότουν αὖθις ἐν μέσῳ ἐπινικείων παιάνων. Ἐσκίρτησαν δ' ὑπ' ἀγαλλιάσεως πάντες οἱ ἔχοντες ἐν παιδείᾳ τὴν διάνοιαν τεθραυμένην, ὅτι ἀνεύρισκον τὴν φανταστὴν πατρίδα τῶν ἰδεῶν των, τὸν κόσμον τῶν μεγάλων πράξεων καὶ τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν, τὴν γῆν ἐν ᾗ ἔθαλλεν αὐτοφυὲς πᾶν τὸ καλὸν καὶ τὸ ὑψηλόν· καὶ ὁ θαυμασμὸς ὑπὲρ

(1) Byron, Child-Harold. Don Juan.

τῶν προγόνων μετετρέπετο εἰς συμπάθειαν πρὸς τοὺς ἀπογόνους.

Τότε ἔσπευσαν πανταχόθεν τῆς Εὐρώπης ἀνδρεῖοι πρὸς τὴν Ἑλλάδα, φέροντες αὐτῇ τῆς καρδίας καὶ τοῦ βραχίονός των τὸν φόρον, τὴν δόξαν θηρεύοντες τοῦ νὰ στέψωσι τὴν κεφαλὴν των δι' ἑνὸς κλάδου δάφνης τοῦ Μαραθῶνος, καὶ ὡς γέρας τῆς ζωῆς των ἐπιζητοῦντες νὰ τύχωσι τάφου εἰς τὴν γῆν τῶν Θερμοπυλῶν ἢ εἰς τὸ κῦμα τῆς Σαλαμῖνος.

Τότε ἐκ τῆς Γαλλίας, ἥτις ἐνθουσιωδῶς ὁρμᾷ πρὸς πᾶν τὸ καλὸν καὶ γενναῖον, τότε ἐκ τῆς ὑψηλόφρονος Βρεταννίας, ἐκ τῆς Ἰταλίας τῆς ὡραίας καὶ εὐτυχεστέρας ἀδελφῆς τῆς Ἑλλάδος, ἐκ τῆς Γερμανίας, τῆς ἀγαπώσης τὴν μητέρα τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους, τότε ἐκ πάντων τῶν μερῶν τῆς γῆς ὅπου ἐπικρατεῖ τοῦ Χριστοῦ ἡ θρησκεία καὶ ἡ λατρεία τῶν ἀρχαίων ἀριστουργημάτων, συνέῤῥευσαν ἄνδρες ἀφοσιώσεως, καὶ ἡ Ἑλλὰς ἐγκαυχωμένη κατέγραψεν εἰς τὰς δέλτους τῶν ἀρχαίων ἡρώων της τὰ ὀνόματα τῶν Ἀστίγγων καὶ τῶν Νορμάνων, καὶ τοῦ μεγάλου ἀοιδοῦ, ὃν ἄρτι παρεθέτομεν, καὶ τῶν ἱερῶν ἐκείνων θυμάτων, ὧν τὸ αἷμα ἡγίασε τοῦ Πέτα τὸ δὶς δυσώνυμον ἔδαφος, καὶ ἔῤῥευσεν εἰς δεσμὸν μυστηριώδη καὶ ἄῤῥηκτον, εἰς δεσμὸν εὐγνωμοσύνης καὶ εὐποιΐας μεταξὺ τῆς ἀγωνιώσης Ἑλλάδος καὶ τῆς αὐτὴν συνδραμούσης Εὐρώπης. Τότε προσῆλθον καὶ ὅσοι, τὸν θάνατον τῶν ἀνδρείων ζητήσαντες, ἀλλ', εὐτυχῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἐν ταῖς μάχαις αὐτὸν μὴ εὑρόντες, — οἷος ὁ τὰς φρένας καὶ τὴν καρδίαν ἀρχαῖος Ἕλλην, στρατηγὸς Τζούρτζ, οἷοι τοιοῦτοι ἄνδρες γενναῖοι, ἄνδρες πείρας καὶ ἄνδρες φώτων, — ἐξηκολούθησαν καὶ μετὰ ταῦτα τὴν Ἑλλάδα ὡς πατρίδα αὐτῶν παραδεχόμενοι, καὶ πρὸς τὸν καταρτισμὸν καὶ τὴν τελείαν αὐτῆς ἀνάπτυξιν παντὶ σθένει ὑπηρετοῦντες.

Τῶν δὲ λαῶν τὸν ἐνθουσιασμὸν παρηκολούθησε μετ' οὐ πολὺ τῶν Κυβερνήσεων ἡ εὐμένεια· οἱ χριστιανοὶ βασιλεῖς δὲν ἠνέχθησαν περαιτέρω νὰ βλέπωσι λαὸν χριστιανικὸν φερόμενον ὡς σφάγιον εἰς θυσίαν, καὶ ἑκατόμβας ἡρώων εἰς ἄνισον πάλιν θεριζομένας· τῶν δὲ πρώην προλήψεων πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα ἀπαλλαγεῖσαι, συνεσκέφθησαν ἐν συμβουλίοις ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, καὶ τοῦ Νεοκάστρου ἡ τριπλῆ νίκη ἔθραυσε τὴν πτέρυγα τοῦ Αἰγυπτίου γυπὸς, καὶ καθιέρωσε τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀναγέννησιν. Ἡ δὲ πρόφρων Γαλλία συνεπλήρωσε τὸ ἔργον ἐφ' ᾧ σεμνύνεται ἡ παροῦσα ἑκατονταετηρὶς, ἀποδιώξασα τὸν ξένον στρατὸν, ὅστις κατελυμαίνετο ἔτι τὴν Πελοπόννησον, καὶ πρὸς διάπλασιν καὶ παγίωσιν τοῦ ἀναγεννηθέντος ἔθνους παραχωρήσασα αὐτῷ τοὺς εὐκλεεῖς της υἱοὺς, τοὺς Τρεζέλους, τοὺς Γεράρδους, τοὺς Πωζιέρους, τοὺς Πελλιῶνας, καὶ τοὺς ἄλλους οἵτινες ἐνέγραψαν τὰ ὀνόματά των ἐπὶ κεφαλίδος τῆς νέας τάξεως τῶν ἐν Ἑλλάδι πραγμάτων, καὶ πρὸς οὓς ἡ Ἑλλὰς αἰωνίαν πρεσβεύει εὐγνωμοσύνην.

Αὕτη ἦν ἡ χρυσῆ καὶ προϊοῦσα σειρὰ τῶν τῆς Εὐρώπης εὐεργεσιῶν, ὧν ἡ Ἑλλὰς τηρήσει ἀνεξάλειπτον ἐσαεὶ τὴν μνήμην, τὰς τρεῖς μάλιστα μεγάλας δυνάμεις ὡς πρωτουργοὺς τῆς παλιγγενεσίας αὐτῆς δοξάζουσα, αὐταῖς καθοδηγοῖς ἐν τῇ διαμορφώσει αὐτῆς χρωμένη, καὶ παρ' αὐτῶν τὴν τελείωσιν τῆς εἱμαρμένης αὐτῆς ἀπεκδεχομένη. Μετὰξὺ δὲ τῶν γενναιοτάτων καὶ τῶν πρώτων ἀνδρῶν τῶν ἐνστερνισαμένων τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα, ἦν καὶ ὁ στρατηγὸς Φαβιέρος, εὐπατρίδης Γάλλος, τότε μὲν συνταγματάρχου ἔχων βαθμὸν ἐν τοῖς στρατοῖς τῆς πατρίδος του, μετὰ δὲ ταῦτα εἰς στρατηγὸν προαχθεὶς ὑπὸ τῆς Γαλλίας, τιμώσης τὰς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ὑπηρεσίας του, καὶ τὸν πόλεμον διδαχθεὶς παρὰ τῷ μεγίστῳ αὐτοῦ διδασκάλῳ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις. Καὶ ἐπεδήμησε μὲν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοῦ 1823 ἔτους· μέχρις οὗ ὅμως οἰκειωθῇ πρὸς αὐτὴν, καὶ γνωρίσῃ τὰς ἀνάγκας της καὶ τοὺς τρόπους τῆς θεραπείας αὐτῶν, διετέλεσε μεταβαίνων ἀπὸ στρατοπέδου εἰς στρατόπεδον, ἔδραμεν εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Μεσσηνιακῶν φρουρίων, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κρήτην, καὶ ἐν γένει ὅπου ἦν ἡ πλείστη ἀνάγκη, καὶ μετ' αὐτῆς ὁ μέγιστος κίνδυνος.

Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1825 ἐπετάθη ἡ δραστηριότης του, καὶ νέα τῷ ἐδόθη ἀφορμὴ πρὸς ἄσκησιν αὐτῆς, καὶ πρὸς ἐπίδειξιν τῆς εἰλικρινοῦς αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀφοσιώσεως

Ὁ Ἑλληνικὸς πόλεμος ἦν πόλεμος πανδήμου ἐθνεγερσίας Ἕκαστος οὐκέτι τὰ δούλια στέργων δεσμὰ, ὥρμησε πρὸς αὐτὸν ὡς εἶχεν ἱκανότητος καὶ δυνάμεως, ζητῶν τὸν θάνατον, ἂν δὲν εὕρισκε τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τοῦ ποιμένος ἡ ῥάβδος, καὶ ἡ δίκελλα τοῦ γεωργοῦ μετεβλήθησαν εἰς ὅπλα τυραννοκτόνα ὡς τοῦ Δαυὶδ ἡ σφενδόνη, καὶ ἐθνικὸς στρατὸς ἦν τὸ ἔθνος ὁλόκληρον. Συγγρόνως δὲ καθώρμησαν ὡς χείμαῤῥοι ἀπὸ τῶν κορυφῶν οἱ ὀρεσίτροφοι υἱοὶ τῆς ἐλευθερίας, οἵτινες ὑπὲρ τὴν δουλικὴν ἄνεσιν προτιμῶντες τῶν θηρίων τὴν δίαιταν, ἐφρούρουν δι' αἰώνων τὴν εἰς δάση καὶ σπήλαια καταφυγοῦσαν τῆς Ἑλλάδος ἀνεξαρτησίαν. Τότε ἡ ἔμφυτος τῶν Ἑλλήνων ἀνδρεία, καὶ ἡ σπάθη τῶν μαχίμων ἁρματωλῶν, ἀνενέωσαν τῶν ἀρχαίων νικῶν τὰς ἡμέρας, ἡ δ' Ἑλλὰς ἀνέστη τῆς ταπεινῆς θέσεώς της, καὶ εἰς τὸ καρυοφύλλιον τῶν υἱῶν της ὑπερηφάνως στηριζομένη, προσήρτησεν εἰς τὰ τρόπαια τῶν Πλαταιῶν καὶ τῆς Σαλαμῖνος τὰς σημαίας τῆς Ἀμπλιανῆς καὶ Γραβίας.

Ἀλλ' ἂν καὶ τὰ ἀνδραγαθήματα τῶν νέων ἡρώων ἐτίμων τὴν πατρίδα των, ἀπηιτοῦντο ὅμως νίκαι διὰ νὰ τὴν σώσωσιν. Αἱ Θερμοπύλαι εἶχον ἀρκέσει πρὸς δόξαν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ πρὸς σωτηρίαν της ἀπῃτεῖτο ὁ Μαραθών. Οἱ Διάκοι, καὶ οἱ Βοτζάρεις, καὶ οἱ Καραΐσκαι εἶχον μὲν τὴν ἀνδρείαν τῶν Λεωνιδῶν· ἀλλ' ὅταν τάττωνται ὀλίγιστοι κατὰ πλείστων, ἄοπλοι κατὰ καλῶς ἐφωδιασμένων, σπανίως μόνη ἀρκεῖ ἡ ἀνδρεία, καὶ πρέπει ὑπὸ τῆς τάξεως νὰ καθοδηγῆται ὅπως ἀποκαταστήσῃ τῶν δυνάμεων τὴν ἰσορῥοπίαν. Ἡ τακτικὴ, ἡ διαθέτουσα τὰς δυνάμεις καὶ συνδυάζουσα τὰς κινήσεις, ὥστε οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον μέρος δραστηριότητος νὰ ἀπολεσθῇ. καὶ διὰ τῶν ἐλαχίστων μέσων νὰ ἐπιτυγχάνωνται ὅ,τι μέγιστα

Ὁ Στρατηγὸς Φαβιέρος.

ἀποτελέσματα, ἡ τακτικὴ εἶναι τὸ ὅπλον καὶ ὁ θρίαμβος τῶν πεπολισμένων ἐθνῶν. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες— οὐδεὶς θέλει μᾶς ψέξει ἐπὶ ματαίᾳ καυχήσει,— εἰσὶν ἐκ φύσεως πρὸς τὸν πολιτισμὸν πεπλασμένοι, καὶ ὅταν μὲν ἐκράτουν αὐτοῦ τὸ σκῆπτρον μεταξὺ τῶν ἐθνῶν, αὐτοὶ ἔφερον τὴν νικηφόρον αὐτὴν ἐπιστήμην. Καὶ ἤδη δὲ, ὅτε ἀνέκυψαν πάλιν εἰς τὴν ἐλευθερίαν, ἠσθάνθησαν ἐν τῷ ἅμα τῆς τακτικῆς τὰ πλεονεκτήματα, καὶ ὅτι μόνον ποδηγετούσης αὐτῆς τὴν ἀνδρείαν ἠδύναντο οἱ εὐάριθμοι ν' ἀντιστῶσι πρὸς τὰ στίφη ἃ ἐέφεμε κατ' αὐτῶν ἡ Ἀφρικὴ καὶ Ἀσία.

Διὰ ταῦτα ἀπὸ τῆς πρώτης τοῦ ἀγῶνος ἐνάρξεως ὁ ἀείμνηστος πρωταθλητὴς αὐτοῦ Ἀλέξανδρος ὁ Ὑψηλάντης ἐμόρφωσεν ἐν Δακίᾳ τὸν Ἱερὸν λόχον, ὅστις μετὰ τοῦ ἐνδόξου Βοιωτικοῦ κοινὸν εἶχεν οὐ μόνον τὸ ὄνομα, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι ἀπέθανεν ἀλλὰ δὲν παρεδόθη. Κατὰ ζῆλον δ' αὐτοῦ, καὶ ὁ ἔνδοξος αὐτοῦ ἀδελφὸς Δημήτριος, ἅμα ἀφιχθεὶς εἰς Ἑλλάδα, προύργιαίτατον ἐθεώρησε τὸν σχηματισμὸν τακτικοῦ σώματος, ὃ διώκησε πρῶτος ὁ φιλέλλην Γάλλος Βαλέστρας, ὅστις μετὰ ταῦτα ἔπεσεν ἐν Κρήτῃ γενναίως μαχόμενος, δεύτερος δ' ὁ ἡρωϊκῶς ἐν Πέτᾳ ἀποθανὼν Σάρδος Ταρέλλας, μεθ' ὃν τὰ ἐκ τῆς καταστροφῆς ἐκείνης περισωθέντα λείψανα, συλλεγέντα καὶ ὀργανισθέντα ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ Γουβερνάτου, ἐκαλύφθησαν μὲν ὑπ' ἀθανάτου δόξης εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Ναυπλίας, διελύθησαν δὲ σχεδὸν ἀμέσως μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῆς κακῆς ἐριννύος, ἥτις ἀείποτε ἐλυμήνατο τὰ Ἑλληνικὰ, τῆς φθοροποιοῦ διχονοίας.

Ἀλλ' ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις, πρὸς στιγμὴν ἀνακύψασα τῶν ἐξωτερικῶν περισπασμῶν καὶ τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν, ἔσπευσεν ἀμέσως νὰ μορφώσῃ αὖθις τὸ τακτικὸν, καὶ ἐνεπιστεύθη αὐτὸ εἰς τὸν ἐν Γαλλίᾳ τὴν θεωρίαν τῆς τακτικῆς σπουδάσαντα στρατηγὸν Ῥόδιον, ὑφ' ὃν ὁ ὑπὸ τοῦ λοχαγοῦ Κάρπου διοικούμενος λόχος τῶν Εὐζώνων ἠρίστευσε μάλιστα κατὰ τοὺς Λερναίους μύλους. Τοιαῦτα ἦσαν τὰ προηγούμενα τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, καὶ τοιαύτη ἡ ὑπὲρ ὑπάρξεως αὐτοῦ μέριμνα τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ὅταν ὁ συνταγματάρχης Φαβιέρος δι' ἀναφορᾶς του ἐζήτησατο τὴν ἄδειαν νὰ ἐνασκήσῃ καὶ νὰ προαγάγῃ αὐτόν, ἡ δὲ κυβέρνησις, πᾶσαν ἐμπιστοσύνην ἔχουσα εἰς τὴν πολυπειρίαν

καὶ τὴν ἱκανότητα τοῦ ἀνδρὸς, ἐδέξατο προθυμότατα τὴν προσφορὰν αὐτοῦ, καὶ κατὰ διαταγὴν αὐτῆς ὁ Κ. Ἀνδ. Μεταξᾶς, ἐν μέσῃ τῇ πλατείᾳ τῆς Ναυπλίας, καὶ ἐν ἐπισήμῳ παρατάξει παρέδωκεν αὐτῷ τὰς τότε ἤδη δαφνοστεφεῖς σημαίας τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, καὶ τὸν στρατὸν αὐτὸν, συγκείμενον κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐξ ἑνὸς μόνου τάγματος. Ὁ δὲ στρατηγὸς Φαβιέρος ὑπεσχέθη νὰ ὁδηγήσῃ τὰς σημαίας ταύτας πάντοτε εἰς τὴν ὁδὸν τῆς τιμῆς καὶ τοῦ καθήκοντος, καὶ ν' αὐξήσῃ τὸν στρατὸν κατὰ δύναμιν· καὶ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὑποσχέσεως ταύτης ἀφιέρωσε πᾶσάν του τὴν δραστηριότητα καὶ πάσας τὰς στιγμὰς τῆς ζωῆς του· καὶ ἐπετύγχανεν ἐποιοθήτως καὶ ταχέως διὰ τῆς κοινῆς συμπαθείας παντὸς τοῦ ἔθνους, πάντων τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν καὶ πασῶν προσέτι τῶν φατριῶν, αἷς οὐ μόνον τὴν δικαιοσύνην πρέπει ν' ἀποδώσωμεν, ὅτι ἄλλοτε ἀντισπαρατάσσονται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως συνησπίζοντο, ὁσάκις προὔκειτο περὶ κοινοῦ τῆς πατρίδος κινδύνου ἢ περὶ σπουδαίου καλοῦ κοινῶς ὁμολογουμένου, ἀλλὰ καὶ τὴν φρόνησιν ὅτι ἀνεγνώριζον ποία ἐνυπῆρχε δύναμις εἰς τὸν τακτικὸν στρατὸν, καὶ ἤθελον, ἑκάστη, νὰ τὴν οἰκειωθῶσι· παρά τισι δὲ τῶν ἰδίως ποιούντων τὴν Γαλλίαν φιλικῶς διακειμένων, καὶ αὐτὸς ὁ εὐνισμὸς τοῦ ἐνδόξου φιλέλληνος ἦν εἷς τῶν λόγων τῆς εἰδικῆς πρὸς αὐτὸν εὐμενείας.

Ἅμα δὲ ἰδὼν ὁ Φαβιέρος προκόψαντα τὸν στρατόν του καὶ πολλαπλασιαζόμενον, ἐγκατέλιπε τὴν Ναυπλίαν, καὶ τῇ μὲν ὅπως ἀπαλλάξῃ τὴν πρωτεύουσαν τῶν δυσχερειῶν τῆς στρατιωτικῆς συσσωρεύσεως, τῇ δὲ ὅπως καὶ ἠθικῶς ἐπενεργήσῃ ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ στρατοῦ ὃν ἐμόρφου, μετεβίβασεν αὐτὸν εἰς Ἀ'ήνας, ὅπου τὰ πάντα τὴν δόξαν ἀναμιμνήσκουσιν. Ἐνταῦθα δ' ὑπῆρξεν ἀπερίγραπτος ὁ ἐνθουσιασμὸς μεθ' οὗ ὁ λαὸς τὸν ἐδέχθη. Οἱ κάτοικοι παντὸς γένους καὶ πάσης τάξεως, αἱ πολιτικαί, αἱ στρατιωτικαὶ καὶ αἱ δημοτικαὶ ἀρχαὶ, τῶν σχολείων ἡ νεολαία, τὰ κοράσια ἑορτασίμως κεκοσμημένα, προπορευομένου τοῦ κλήρου ἐν στολῇ ἱερᾷ, ἐξῆλθον ἐπὶ μίαν ὥραν εἰς ὑπάντησιν τοῦ στρατοῦ ἐκείνου, ὃν ἐθεώρουν ὡς προϊὸν τῆς τάξεως καὶ τῆς νίκης ἐγγυητὴν, καὶ ἕκαστος ἔσπευδε τίς πρῶτος νὰ ἐγγραφῇ εἰς τὰς τάξεις του, καὶ οἱ μαθηταὶ κατέλειπον δι' αὐτὸν τοῦ σχολείου τὰς ἕδρας, καὶ οἱ εὐπατρίδαι πρὸς προτροπὴν καὶ ἐνθάρρυνσιν τῷ ἔπεμπον τοὺς υἱούς των, καὶ ἱερεῖς αὐτοὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ μοναχοὶ καὶ ἡγούμενοι, ἐνεδύοντο τοῦ τακτικοῦ τὴν στολὴν, θέλοντες ν' ἀγωνισθῶσι καὶ διὰ τοῦ αἵματός των τῆς πίστεως τὸν ἀγῶνα, καὶ νὰ ἐνισχύσωσι διὰ τοῦ παραδείγματός των τὸ δραστηριώτερον αὐτοῦ ὅπλον· καὶ αὐτοὶ οἱ τῶν ψιλῶν ἀρχηγοὶ, οἵτινες φυσικὸν ἦτον νὰ θεωρῶνται ὡς τοῦ τακτικοῦ οἱ ἀντίπαλοι, ὑπεστήριζον αὐτὸ διὰ προκηρύξεων, μετεῖχον πανδήμως τῶν γυμνασίων του, παρεδέχοντο τὴν στολήν του, καὶ ὁ τότε παντοδύναμος τῶν Ἀθηνῶν φρούραρχος, ἐλθὼν πρὸς τὸν Φαβιέρον, ἔθραυσεν ἐμπρὸς αὐτοῦ τὸ ξίφος του, καὶ τὸ ἀντήλλαξε πρὸς τὴν λόγχην τοῦ τακτικοῦ.

Οὕτω διὰ τῆς περιφωτισμένης καὶ ἐνθουσιώδους συμπράξεως τοῦ ἔθνους ἅπαντος, καὶ μάλιστα τῶν ἡμετέρων συνδημοτῶν, προσέτι δὲ διὰ τοῦ ἀκαμάτου ζήλου καὶ τῶν ἀτρύτων κόπων τοῦ γενναίου φιλέλληνος, ὁ νέος στρατὸς περιεῖχεν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τόσας ἀνδρῶν χιλιάδας, ὅσας ὁ Φαβιέρος ἑκατοστυίας παρέλαβε, καὶ ὡραῖον, καὶ τῆς φαντασίας διεγερτικὸν θέαμα ἦν, ὅταν ἐν ῥυθμῷ καὶ παρατάξει καὶ ἐν ἀναπεπταμέναις σημαίαις, ἃς ἐποίκιλον καὶ καθιέρωσαν τρυφεραὶ χεῖρες παρθένων τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν Παρισίων, κατήρχοντο καθ' ἑκάστην αἱ Ἑλληνικαὶ φάλαγγες εἰς τὰ πεδία τοῦ Κεραμεικοῦ, τὰ πρὸ ὀλίγου ὑπὸ δούλων ἀρούμενα, καὶ ἐνησκοῦντο εἰς τὰ εὐγενῆ στρατιωτικὰ γυμνάσματα, ἀναπολοῦσαι τὰς ἐνδόξους ἡμέρας τῶν ἐκ καταλόγου στρατευομένων, καὶ τὰς τοῦ Ἱφικράτους ἐφευρίσκοντος καὶ μελετῶντος νέους ἐξελιγμούς.

Ἡ πειθαρχία καὶ τάξις αὐτῶν, ἡ ἀρειμάνειος ὄψις των, τὸ εὐγενὲς φρόνημα ὃ ὑπέθαλπεν ὁ ἀρχηγὸς ἐν αὐτοῖς, ἐφαίνοντο ἐπιτυχίας ἄριστοι οἰωνοὶ, καὶ ἐπλήρουν πάντας ἐλπίδας, καὶ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους τῆς εἰς ἑαυτοὺς πεποιθήσεως, ἥτις εἶναι τῆς ἐπιτυχίας ἡ πρώτη ἐγγύησις, δι' ὃ καὶ ταχέως—τοῦ δέοντος ἴσως ταχύτερον,—ἀπεφασίσθη ἡ ἐκστρατεία κατὰ Καρύστου, ἧς μετέσχον καὶ ψιλοὶ στρατιῶται, διὰ τὴν κοινὴν μέριμναν μή τι πάθῃ, ἐγκαταλειφθὲν μόνον, τὸ διὰ τὴν Ἑλλάδα πολύτιμον τοῦτο σῶμα. Ἀλλ' ἐνταῦθα ὁ στρατὸς προσέκρουσεν οὐ μόνον εἰς τὴν φυλὴν τῶν Καρυστινῶν, τὴν γνωστὴν ὡς τὴν μαχιμωτάτην μεταξὺ τῶν ἐν Ἑλλάδι Ὀθωμανῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς παμπόλλους ἄλλας δυσχερείας, ἐκ τῆς φύσεως τοῦ τόπου καὶ ἐκ τῆς θέσεως τῶν τότε γενικῶν πραγμάτων τῆς Ἑλλάδος προερχομένας, καὶ ἀφ' οὗ εἰς τοὺς ἐσχάτους ἐξετέθη κινδύνους, ἐν οἷς διέλαμψεν ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ καρτερικὴ γενναιότης τῶν Ἑλλήνων, ὧν δ' ἐπερύλαττε δι' ἑαυτὸν τὸ μέγιστον μέρος ὁ ἀρχηγὸς, ἐσώθη τέλος διὰ φιλαδέλφου συνδρομῆς τῶν ἀπὸ τῆς παρατόλμου ἐκστρατείας εἰς Βυρηττὸν τῆς Συρίας ἐπιστρεφόντων ἀτάκτων σωμάτων.

Τῆς ἥττας ταύτης ἦν πικρὸς ὁ καρπὸς, ἡ ἀποθάρρυνσις τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, ὅστις βλέπων τὴν πρώτην ἀπόπειράν του ἀποτυχοῦσαν, καὶ πρὸς ἑαυτὸν δισπιστήσας, ἤρχισε φθίνων, καὶ παρ' ὀλίγον ὠχετο διαῤῥυείς, ἂν ὁ ἀκάματος αὐτοῦ ἀρχηγὸς δὲν ἐπέτεινε τὸν ζῆλόν του καθ' ὅσον ἔβλεπε δεινουμένας τὰς περιστάσεις.

Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ καὶ ἄλλοτε, ὡς ἐν Χαϊδαρίῳ τῆς Ἀττικῆς, ὅπου ὀλίγοι ἐμάχοντο πρὸς τὰς τεσσαράκοντα τοῦ Κιουταὴ χιλιάδας, ὡς μετὰ ταῦτα ἐν Χίῳ, ὅπου εὐκλεῶς ἠγωνίσατο καὶ παρ' ὀλίγον ἐξεπολιόρκησε τὸ ὀχυρὸν φρούριον, εἶδεν ὁ τακτικὸς στρατὸς τὴν νίκην μέχρι τέλους φεύγουσαν τὰς σημαίας του, ἀλλ' οὐδέποτε καὶ τὴν στρατιωτικὴν τιμὴν καὶ τὴν δόξαν, οὐδὲ διεψεύσθη ποτὲ ἡ ἀνδρεία αὐτοῦ καὶ ἡ πατριωτικὴ αὐτοῦ ἀφοσίωσις, ἧς πρὸ παράδειγμα ἔδιδε πρῶτος ὁ ἀρχηγὸς, πάντοτε μετὰ τῶν προμάχων ἀγωνιζόμενος, πάντας παροτρύνων καὶ

ἐξορμῶν, καὶ ὑπὸ πάντων ὡς ἥρως θαυμαζόμενος καὶ ἀγαπώμενος ὡς πατήρ.

Καὶ δὲν προτίθεμαι μὲν ἐνταῦθα τὴν ἱστορίαν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, οὐδὲ τὴν βιογραφίαν τοῦ ἀρχηγοῦ του, ἧς ἡ ἔκθεσις εἶναι καθῆκον καὶ δικαίωμα τῶν εὐτυχησάντων νὰ ὑπηρετήσωσι τὴν πατρίδα ὑπὸ τὰς ὁδηγίας του, ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ παρέλθω ἐντελῶς ὑπὸ σιωπὴν καὶ μίαν αὐτοῦ ἀνδραγαθίαν, ἥτις ἀναμιμνήσκει τῶν ἐνδόξων ἡμῶν προγόνων τὰ ἄθλα καὶ ἰδίως προκαλεῖ τῆς πόλεως καὶ τοῦ δήμου ἡμῶν τὴν εὐγνωμοσύνην.

Ἡ Ἀκρόπολις ἐπολιορκεῖτο στενῶς, ἡ δὲ καρτερικὴ αὐτῆς φρουρὰ, ἐστερημένη ἐντελῶς καὶ τροφῶν καὶ πολεμεφοδίων, ἐκινδύνευε τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Μετά τινων ἔτι ἡμερῶν ἀγωνίαν, αἱ Ἀθῆναι ἠναγκάζοντο νὰ κλίνωσιν αὖθις τὴν γηραιάν των καὶ περίδοξον κορυφὴν ὑπὸ τὸν ζυγόν. Τότε μετὰ τοῦ ἀτρομήτου αὐτοῦ λόχου ἐφάνη ὁ Φαβιέρος σωτὴρ καὶ ἐλευθεωτής.

Νὺξ ἦν εὐσέληνος, ὅτε οἱ τὸν μέγιστον τῶν κινδύνων ἐκουσίως ὑποδυσάμενοι ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν Ἀθηνῶν, ἀπέβησαν εἰς τὸ Φάληρον, ἐπὶ τῶν ὤμων φέροντες πήρας πλήρεις πυρίτιδος. Ἐν τῷ ἅμα δ' ὥρμησαν πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν, προπορευομένου καὶ τὴν ἀκροσφαλεστάτην θέσιν κατέχοντος τοῦ στρατηγοῦ Φαβιέρου. Τινὰς ἑκατοντάδας βημάτων ἀπεῖχον ἔτι τοῦ πρὸς ὃν ὅρου των, ὅταν αἴφνης προσέκρουσαν εἰς βαθεῖαν τάφρον ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν φρουρουμένην. Ξιφήρεις εἰσεπήδησαν οἱ ἀτρόμητοι, ἀπήντησαν τὴν φρουρὰν ἐν τῷ πυθμένι, καὶ συνεπλάκησαν μετ' αὐτῆς. Ἀλλ' ἐν τούτοις ἐκ τοῦ θορύβου εἴδησιν τῶν συμβαινόντων λαβόντες οἱ τοῦ Μουσείου Ὀθωμανοὶ ἀκροφύλακες, ἤρξαντο καὶ αὐτοὶ πυροβολοῦντες κατὰ τῆς ἀκατασχέτως χωρούσης Ἑλληνικῆς φάλαγγος. Τρὶς ἐπανειλημμένως ἐρρίφθη εἰς τὴν τάφρον ὁ Φαβιέρος ὅπως σώσῃ τοὺς ἐν αὐτῇ μαχομένους, τρὶς ἀντέταξε τὸ στῆθός του εἰς ἄφευκτον σχεδὸν θάνατον. Ἀλλὰ τέλος οἱ γενναῖοί του ὁπαδοὶ, ἀφ' οὗ τρία ἐξ αὐτῶν ἔπεσαν ἀείμνηστα θύματα, ἀνέτρεψαν πᾶν τὸ ἐμποδὼν, καὶ θριαμβευτικῶς εἰσῆλθον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, τὴν ζωὴν ἀποδίδοντες εἰς τὴν ψυχορραγοῦσαν ἀλλ' ἀδάμαστον ἔτι φρουρὰν, καὶ εἰς παράτασιν τῆς ἀντιστάσεως αὐτῆς συντελέσαντες.

Τοιαῦτα ὁ εὐκλεὴς ἀνὴρ εὐηργέτησε τὴν πόλιν ἡμῶν, ἀφοσιωθεὶς μὲν ὑπὲρ αὐτῆς ἐν ὥρᾳ κινδύνου, αὐτὴν δὲ κατὰ τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς ἀξίωμα καὶ ἤδη εἰς ἐργαστήριον δόξης καὶ ἐλευθερίας τῇ Ἑλλάδι παρασκευάσας, διότι ἐν αὐτῇ ἐκαλλιέργησε τὸν πυρῆνα τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, ὅστις καὶ τότε ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἡρωϊκῶς ἠγωνίσατο, καὶ μετὰ ταῦτα κατέστη τῆς τάξεως καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας ὁ ἀσφαλέστατος φύλαξ καὶ ἡ ἀρίστη ἐγγύησις, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τῇ ὑπόσχεται συγκομιδὴν λαμπροτέρων δαφνῶν. Μετὰ ταῦτα δ' ἐξηκολούθησεν ὀργανίζων ἀπερίσπαστος τὸν στρατόν του ἐν ᾗ πρὸς τοῦτο ἀνήγειρε Τακτικουπόλει ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τῶν Μεθάνων, χρώμενος αὐτῇ ὡς ἀσφαλεστάτῳ ὁρμητηρίῳ. Ὡς δὲ συνετέλεσε ταῦτα, καὶ ἐκ Νεοκάστρου ἐκρότησεν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἡ τριπλῆ σάλπιγξ τῆς ἀναστάσεως, καὶ εἶδε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς χώρας ταύτης ὑπὸ τῆς Εὐρώπης παρακατατεθειμένην εἰς χεῖρας τακτικῆς κυβερνήσεως, ἐνόμισε τοῦ λοιποῦ πεπερατωμένον τὸ ἔργον του, καὶ ἐγκαταλιπὼν τὴν Ἑλλάδα, ἀφ' ὅτου δὲν ἀπῃτεῖτο πλέον νὰ τῇ προσφέρῃ θυσίας, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν ἑστίαν του, ὡς ἔγραφεν ἐν τῇ πρώτῃ του προκηρύξει, ἣν ἀπεύθυνε πρὸς τὸν τακτικὸν στρατὸν, ἅμα ἀναλαβὼν τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ. «Ὅταν, ἔλεγεν, ἐδέχθην τὴν ἔντιμον ἐπιστασίαν τοῦ νὰ ὀργανίσω τὸ Ἑλληνικὸν τακτικὸν στρατιωτικὸν, δὲν ἠθέλησα οὔτε βαθμὸν οὔτε μισθοδοσίαν κἀμμίαν. Ἐγὼ θέλω, ὅταν ἡ Ἑλλὰς ἀποκτήσῃ υἱοὺς ἱκανοὺς νὰ διευθύνωσιν ἀφ' ἑαυτῶν τὰ τακτικὰ σώματα, νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὴν ἑστίαν μου, φέρων μετ' ἐμοῦ διὰ μόνην ἀνταμοιβὴν τὴν ἀγάπην τῶν ἐλευθέρων καὶ εὐτυχισμένων Ἑλλήνων.» Ἡ δὲ πατρίς του, δαψιλεύσασα αὐτῷ νέους βαθμοὺς καὶ ἀξιώματα, ἐπέδειξε καὶ αὖθις διὰ τούτου τὴν εὐνοιάν της πρὸς τὴν Ἑλλάδα, διότι ἐν τῷ γενναίῳ ἀγωνιστῇ ἐτίμα τοὺς ὑπὲρ Ἑλλάδος ἀγῶνάς του. Ἐκεῖ δ' ἐν πάσῃ τιμῇ καὶ ἀνέσει διάγων, οὐδέποτε ἐπελάθετο τῆς γῆς εἰς ἣν εἶχε προσφέρει τὴν χεῖρα καὶ τὴν καρδίαν του, ἰδίως δὲ τῆς πόλεως ἣν ὑπὲρ πάσας ἠγάπα, ὥστε καὶ πέρισυ ἐπιστέλλων μοι, *φίλτατε συμπολῖτα* μὲ ἀπεκάλει, καὶ πολλάκις ἔγραψεν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος (1), ὁσάκις ἐμάνθανεν αὐτὴν θῦμα ἀδίκων προλήψεων ἢ ἐσφαλμένων πολιτικῶν δοξῶν, καὶ ἤδη τὸ ἡρωϊκὸν αὐτοῦ πνεῦμα παραδιδοὺς, ἔστρεψε τὰ βλέμματα τελευταῖον πρὸς ἕνα τῶν τότε ἐν Παρισίοις ἐπιδημούντων Ἑλλήνων, καὶ σφίγγων αὐτῷ τὴν χεῖρα· «Ἄσπασαί μοι, τῷ εἶπε, τὴν φίλην Ἑλλάδα. Ἂς ἐξακολουθῇ σωφρονοῦσα, καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι, ὡς εὔχομαι, ὁ παρὼν εὐρωπαϊκὸς ἀγὼν μέχρι τέλους θέλει λυθῇ ὑπὲρ αὐτῆς καὶ τοῦ μεγάλου προορισμοῦ της.»

Καὶ τοιαῦτα μὲν ὕστατον εὐξαμένη ἀπέπτης, εὐγενὴς ψυχὴ, ὅπου σὲ περιέμενεν ὁ συγγενής σοι χορὸς τῶν ἀρχαίων ἡρώων. Τίς δ' οἶδεν ἂν ἐνίοτε, ἐν τῷ ἡσύχῳ φωτὶ τῆς σελήνης, δὲν κατέρχεσαι ἐκ τῶν ἀθανάτων μονῶν εἰς ἃς μετέστης, πρὸς τὴν ἄκραν ταύτην ἧς ἐπρομάχησας, καὶ εἰς ἧς τὸν βράχον ἀντηχεῖ τ' ὄνομά σου, ἀθάνατον ὡς αὐτὸν, ἂν ὑπὸ τὰς στήλας ταύτας τοῦ Παρθενῶνος δὲν κάθησαι μετὰ τοῦ Περικλέους καὶ Θρασυβούλου, ἐκ δεξιῶν μὲν ἔχων τοὺς γενναίους συναγωνιστάς σου, οὓς ὠδήγεις εἰς τὴν ὁδὸν τῆς δόξης, ἐκ δ' εὐωνύμων τοὺς θυσιασθέντας φιλέλληνας, τοὺς νέους σταυροφόρους τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλευθερίας; Ἐπίβλεπε τότε ἄνωθεν τὴν Ἑλλάδα καὶ εὐλόγει αὐτὴν, διότι δὲν ἔψευσεν, ὡς κατηγορήθη, τὴν κλῆσίν της, οὐδ' ἐματαίωσε τῆς ζωῆς σου τὸ διηνεκὲς ὄναρ. Ἰδοὺ αὐτὴ ἐλευθέρα, θραύσασα τὸν ἄτιμον ζυγὸν ὃν ἐπολέμεις, ἰδοὺ αὐτὴ κράτος κανονικὸν ὑπὸ φιλόλαον καὶ λαοφιλῆ βασιλέα καὶ πειθαρχοῦσα τοῖς νόμοις, καὶ ἐν ὁμονοίᾳ βιοῦσα. Ὅπου πρὶν εἶπον καλύβαι πενιχραὶ μεταξὺ

(1) Ἰδίως Orient, 1840.

ἐρειπίων, βλέπεις ἤδη εὐπρεπεῖς πόλεις ἐγειρομένας, ὅπου ἄκανθαι καὶ τριβόλοι ἐκάλυπτον τὰς ἐρήμους· ἰδὲ, ἡ γεωργία ἀροῖ τοὺς εὐφόρους αὔλακας, καὶ τὸ ἐμπόριον ἀροῖ τὰς θαλάσσας, καὶ ἡ παιδεία καλλιεργεῖ τὴν διάνοιαν. Ἰδὲ δὲ πρὸ πάντων τὸ ἔργον τῶν πολυμόχθων ἀγώνων σου, τὸν τακτικὸν τῆς Ἑλλάδος στρατὸν, εἰς πρωτίστην δύναμιν τοῦ ἔθνους ἀνεγερθέντα, εὐοδούμενον δὲ καὶ προκόπτοντα διὰ τῆς ὑψηλῆς προστασίας τοῦ Μεγαλειοτάτου Βασιλέως καὶ διὰ τοῦ περωτισμένου ζήλου τοῦ ἔθνους παντὸς, καὶ κεκτημένον τὰς δύω πρώτας παντὸς ἀξιολόγου στρατοῦ συνθήκας, τὴν γενναιότητα καὶ τὴν πειθαρχίαν. Ἐπίχαιρε ἐπ' αὐτῷ, διότι σὺ τῷ ἐνέπνευσας τὰς ἀνδρικὰς ἀρετὰς ἀφ' αἷς σεμνύνεται καὶ ὅταν βαίνῃ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος, σὺ κατιὼν ἐπ' αὐτὸν, δείκνυε αὐτῷ διὰ τοῦ ξίφους ὡς ἄλλοτε τὴν ὁδὸν τῆς δόξης καὶ τοῦ καθήκοντος. Αἱ δ' Ἑλληνικαὶ φάλαγγες, ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς μάχης, θέλουσι καταλείπει διὰ σὲ κενὴν τὴν ἐντιμοτέραν τῶν θέσεων, ὡς οἱ Ἀθηναῖοι κατέλειπον ἐν ταῖς παρατάξεσι κενὴν τὴν θέσιν τοῦ Μιλτιάδου.

Ἀλλ' εἰς ταῦτα δὲν περιωρίζοντο αἱ ἀξιώσεις σου ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Τὴν ἤθελες οὐ μόνον ἐλευθέραν, ἀλλὰ καὶ μεγάλην, καὶ ἰσχυρὰν, καὶ τὴν ἀσπίδα της τείνουσαν μεταξὺ δύσεως καὶ ἀνατολῆς, καὶ τὴν ἀνατολὴν διὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀναπλάττουσαν. Ταῦτα ἔλεγες τοῖς γνωρίμοις σου, ταῦτα ἐπέστελλες τοῖς φίλοις σου, ταῦτα ἐπραγματεύου ἐν συγγράμμασί σου (1). Ἀνάβηθι, ὦ σκιὰ εὐμενὴς, καὶ ἐπίστρεψον εἰς τοὺς οὐρανούς. Ἤδη σείεται ἡ γῆ ὡς ἡφαίστειον, ἤδη πνοὴ πυρὸς ἐπινέμεται αὐτὴν, καὶ σιδήρου χάλαζα καὶ ἀτμὸς αἵματος τὴν καλύπτει, καὶ ἡ Ἑλλὰς κάμπτεται ὡς κάλαμος ὑπὸ θύελλαν. Κατάστειλον τὰς εὐχάς σου ἐν τῇ καρδίᾳ σου! Ἀλλ' ὅταν κοπάσῃ ἡ τρικυμία, καὶ παρέλθῃ ἡ ὀργὴ τοῦ Κυρίου, καὶ ἡ εἰρήνη προσμειδιάσῃ τὴν γῆν ἀνακύπτουσαν τῆς τῶν δακρύων πλημμύρας, τότε θέλεις ἰδῇ τοὺς τῆς Ἑλλάδος μεγάλους προστάτας, ἀπὸ κοινοῦ τὴν χεῖρα ἐκτείνοντας πρὸς αὐτὴν, ὡς ὅτε ἐν Νεοκάστρῳ τὴν ἀνήγειρον πρὸς καταρτισμὸν τῆς ἰσορροπίας καὶ πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς εἰρήνης, θέλεις τοὺς ἰδῇ προάγοντας αὐτὴν πρὸς τὴν ἀληθῆ κλῆσίν της, καὶ τότε τὸ πνεῦμά σου θέλει ἀναπαυθῇ ἐν εἰρήνῃ τῆς σῆς συνειδήσεως, ὅτι ὑπηρέτησας τὰ ὑψηλότερα τῆς Εὐρώπης συμφέροντα, ἐνῷ εὐγενῶς ἠγωνίζου ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἔθνους, παρ' οὗ αἰωνίαν ἤρω εὐγνωμοσύνην, καὶ παρ' ᾧ αἰωνία μένει ἡ μνήμη σου.

(1) Orient, 1840.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

—o—

ΑΓΡΥΠΝΟΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ. Ἐνῷ παρεπεδήμει ἐν Βενετίᾳ ἐπὶ δημοκρατίας ὁ Γάλλος πρίγκηψ Κράων ὑπεξηρέθη ἀπὸ τὸ θυλάκιόν του τὸ βαλάντιον αὐτοῦ μετὰ τῶν ἐμπεριεχομένων ὑπερπύρων. Ἀγανακτήσας λοιπὸν εἶπεν ὅτι ἡ δημοκρατικὴ κυβέρνησις κατεγίνετο μᾶλλον εἰς τὸ νὰ κατασκοπεύῃ τὰς πράξεις τῶν πολιτῶν ἢ νὰ ἐπαγρυπνῇ εἰς τὴν ἀσφάλειαν αὐτῶν. Τοιαύτην δὲ ἔχων περὶ τῆς κυβερνήσεως ταύτης ἰδέαν, δὲν ἠθέλησε νὰ καταγγείλῃ εἰς τὴν ἀστυνομίαν τὴν κλοπὴν, ἀλλ' ἐπιβὰς εἰς πλοῖον ἀνεχώρησε τὴν ἐπιοῦσαν. Ἀλλὰ μόλις ἀπεμακρύνθη, καὶ λέμβος ἐξελθοῦσα τοῦ λιμένος, καὶ φέρουσα τὴν ἐρυθρᾶν τῆς ἀστυνομίας σημαίαν, διευθύνθη πρὸς τὸ πλοῖον. Ταύτην ἰδὼν ὁ πρίγκηψ, καὶ ἐνθυμηθεὶς τοὺς ὁποίους ἐξέφρασε κατὰ τῆς πολιτείας λόγους, κατεταράχθη, καὶ μάλιστα ὅτε διετάχθησαν διὰ νεύματος νὰ περιμένωσιν. Ὑπήκουσαν ἔντρομοι, καὶ μετ' ὀλίγα λεπτὰ τῆς ὥρας ἐπλησίασεν ἡ λέμβος, καὶ φωνὴ ἐξελθοῦσα προσεκάλεσε τὸν πρίγκηπα. Ἡ πρόσκλησις αὕτη τὸν ἐρρίψε σχεδὸν εἰς ἀπελπισίαν· ἀλλὰ τί ἠδύνατο νὰ πράξῃ παρὰ νὰ ὑπακούσῃ καὶ μεταβῇ εἰς τὴν λέμβον; Μόλις δὲ μετέβη εἰς αὐτὴν καὶ πλησιάσας ἄγνωστός τις φέρων προσωπίδα· Σὺ εἶσαι, ἠρώτησεν ὁ πρίγκηψ τοῦ Κράων; — Ναί, ἀπεκρίθη ἐκεῖνος. — Τὴν παρελθοῦσαν Παρασκευὴν, ἐπανέλαβεν ὁ ἄγνωστος, σ' ἔκλεψαν χρήματα; — Ναί μ' ἔκλεψαν, ἀπήντησεν ὁ πρίγκηψ. — Ποίαν ποσότητα καὶ ποῦ ἐμπεριείχοντο; — Πεντακόσια δουκάτα ἐμπεριεχόμενα εἰς χρυσοῦφαντον βαλάντιον. — Ποῖος ὑποπτεύεσαι ὅτι τὰ ἔκλεψεν; — Ὑπηρέτης τις τῆς ἀγορᾶς. — Ἐὰν ἴδῃς αὐτὸν τὸν ἀναγνωρίζεις; — Ἀναμφιβόλως. Τότε τοῦ ἀγνώστου παραμερίσαντος διὰ τοῦ ποδός του πενιχρόν τι κάλυμμα, ἐφάνη ἀνθρώπινον πτῶμα φέρον εἰς χεῖρας χρυσοῦφαντον βαλάντιον. Στραφεὶς δὲ πρὸς τὸν πρίγκηπα εἶπε μὲ ὕφος λίαν αὐστηρόν· ἡ δικαιοσύνη ἱκανοποιήθη· ἰδοὺ τὰ χρήματά σου, λάβε αὐτὰ, καὶ ἄπελθε, καὶ φρόντισον μὴ ἐπιστρέψῃς πλέον εἰς τόπον τοῦ ὁποίου κατέκρινας τὴν κυβέρνησιν.

ΠΙΘΟΣ ΤΟΥ ΛΟΡΔΟΥ ΒΥΡΩΝΟΣ. Μετὰ τὸν ἐν Μεσολογγίῳ θάνατον τοῦ λόρδου Βύρωνος τὸ λείψανον αὐτοῦ τεθὲν ἐν πίθῳ (βαρελίῳ) ἐπέμφθη πρὸς τοὺς ἐν Λονδίνῳ συγγενεῖς του, οἵτινες ἀποδόσαντες τὰς τελευταίας αὐτῷ τιμὰς ἐπώλησαν τὸν πίθον πρὸς τὸν Ἄγγλον πιθοποιὸν Δαβέδον, ὅστις τὸν ἐξέθεσε δημοσίᾳ φέροντα τὴν ἑφεξῆς ἐπιγραφήν· Πῖθος τοῦ λόρδου Βύρωνος. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη διεγείρασα τὴν περιέργειαν τοῦ κοινοῦ ἐφείλκυσε πολλοὺς θεατὰς, ὡσανεὶ ἐπρόκειτο περὶ ἀντικειμένου καινοφανοῦς καὶ ἀγνώστου. Ἐκ δὲ τῶν συρρευσάντων, πολλοὶ

ἠγόρασαν τεμάχια ἐκ τοῦ πίθου, διὰ νὰ κατασκευάσωσιν οὗτος μὲν ταμβακοθήκην, ἐκεῖνος δὲ κοχλιάριον, ἄλλος βακτηρίαν, καὶ ἕτερος ἄλλο τι· ὥστε ἐν διαστήματι ὀλίγων ἡμερῶν ὁ πίθος κατακερματισθεὶς, ἐπωλήθη εἰς ὑπέρογκον τιμήν, ὠφεληθέντος οὐκ ὀλίγον τοῦ ἰδιοκτήτου. Ἰδοὺ πῶς τιμᾶται ἡ μνήμη τῶν μεγάλων ἀνδρῶν παρὰ τοῖς ἐξευγενισμένοις ἔθνεσι.

ΘΑΝΑΤΟΣ ΔΙΑ ΜΑΣΤΙΓΩΣΕΩΣ. Ὁ Morning Advertiser, ἐφημερὶς ἀγγλικὴ, ἀναγγέλλει μετὰ μεγίστης ἀγανακτήσεως τὸ ἑπόμενον συμβάν· « Δύο στρατιῶται, λέγει, ὑπεβλήθησαν ἐν Ἀλδερσχὸτ, ἕνεκα ἀπειθείας, εἰς τὴν ποινὴν τῆς μαστιγώσεως Ἀλλὰ, πλὴν ἴσως τοῦ φόνου, οὐδὲν ἄλλο παράπτωμα ἀρκεῖ νὰ δικαιολογήσῃ ποινὴν ἐπιφέρουσαν ἐνίοτε θάνατον. Καὶ εἰς μὲν τὸν ἕνα ἐξ αὐτῶν ἐδόθησαν πληγαὶ τεσσαράκοντα, εἰς δὲ τὸν ἄλλον τριάκοντα, ὅστις καὶ ἀπέθανεν ἕνεκα τῶν πληγῶν τούτων. Αἱ τοιαῦται πράξεις δὲν πρέπει νὰ θεωρῶνται ἐπιπολαίως· διότι ἡ ζωὴ ἑνὸς στρατιώτου εἶναι ἐπίσης ἀναγκαία εἰς τὸν τόπον ὡς καὶ ἡ ζωὴ ἑνὸς ἀξιωματικοῦ· καὶ τὸ σημαντικώτερον, ἡ δικαιοσύνη δὲν ἱκανοποιήθη.

» Ὅμοιόν τι ἐγένετο καὶ τὸ 1813 ἔτος, ὅτε μαστιγωθεὶς τις ὑπὸ διευθυντοῦ πλοίου πολεμικοῦ, ἐνεκάλεσε τοῦτον εἰς τὸ δικαστήριον καὶ ἀπεζημιώθη. Συμπεραίνομεν ἄρα ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου πρέπει νὰ ἐγκαλεσθῇ ὁ διατάξας τὴν μαστίγωσιν. »

ΑΝΑΚΑΛΥΨΙΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ. Ὁ ἄγγλος συντα ματάρχης Ῥώλινσον κατώρθωσεν ἀνακάλυψιν σπουδαιοτάτην ἐν Βαβυλῶνι· εὗρε μεγάλην βιβλιοθήκην περιέχουσαν οὐχὶ τετυπωμένα ἢ χειρόγραφα βιβλία, ἀλλὰ πινακίδας πλινθίνας ἐφ' ὧν εἰσὶ κεχαραγμέναι ἀξιόλογοι πραγματεῖαι ἀστρονομικαὶ, μαθηματικαὶ, ἐθνολογικαὶ κτλ. Κατὰ δὲ τὸν Κ. Ῥώλινσον αἱ πραγματεῖαι ἀναφέρουσι γνώμας καὶ γεγονότα πλείστου λόγου ἄξια.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ. Ἐν Πειραιεῖ, κατὰ τὴν Μουνυχίαν, γενομένης ἐσχάτως μικρᾶς ἀνασκαφῆς, ἀνεκαλύφθησαν ἐπιγραφαὶ καὶ ἀγάλματα· ὁποῖα δὲ ταῦτα θέλομεν γράψει ἀκολούθως ἀφοῦ ἐξετασθῶσιν ἀκριβέστερον.

ΑΓΧΙΝΟΙΑ. Μίαν τῶν ἡμερῶν ἐξερχομένου Φριδερίκου τοῦ μεγάλου τῶν ἀνακτόρων του, ἐπλησίασεν αὐτὸν στρατιώτης, καὶ εἶπε· Μεγαλειότατε, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς εἴπω ἕνα λόγον. — Ἕνα μόνον, ἀπεκρίθη ὁ βασιλεὺς μετὰ σπουδῆς, διότι ἂν εἴπῃς δύω σὲ κρεμῶ. Τότε ὁ στρατιώτης παρουσιάσας πρὸς αὐτὸν ἀναφορὰν, δι' ἧς ἐζήτει τὸν προβιβασμόν του, — ὑπογράψατε, ἀνέκραξεν. Καὶ ὁ βασιλεὺς θαυμάσας τὴν ἀγχίνοιαν αὐτοῦ παρεδέχθη ἀσμένως τὴν αἴτησίν του.

ΟΙ ΠΕΝΤΕ ΟΝΕΙΡΟΙ. Κάρολος Ε', ὁ αὐτοκράτωρ, ἁπλοῦς ὢν ἔτι τῆς Ἱσπανίας βασιλεὺς, ἀπῆλθέ ποτε εἰς θήραν, εἰς δάσος τῆς παλαιᾶς Καστιλίας. Ἐνῷ δὲ περιεφέρετο κυνηγῶν, συνέβη σφοδρὰ θύελλα μετὰ ῥαγδαίας βροχῆς, ἥτις ἠνάγκασεν αὐτὸν, ἀπομεμακρυσμένον ὄντα τῆς συνοδείας του, νὰ ἀποσυρθῇ εἰς παρακείμενον σπήλαιον, εἰς ὃ πεζεύσας εἰσῆλθεν. Εὗρε δὲ ἐκεῖ τέσσαρας ἄνδρας κοιμωμένους καὶ ὡπλισμένους ἀπὸ κορυφῆς ἕως ποδῶν, ἐξ ὧν ὁ εἷς ἀκούσας κρότον ἠγέρθη πάραυτα, καὶ, ὦ φίλε εἶπε, δὲν πιστεύεις τι ὡραῖον ὄνειρον ἔβλεπα ταύτην τὴν στιγμὴν . . . μ' ἐφαίνετο ὅτι ἐφόρουν τὸ χρυσοῦφαντον τοῦτο ἐπανωφόριόν σου. . . Καὶ ταυτοχρόνως ἀφαιρεῖ ἀπὸ τοὺς ὤμους τοῦ βασιλέως τὸ ἐπανωφόριον καὶ τὸ ἐνδύεται. Ἀλλὰ μόλις ἐγέρετο τοῦτο, καὶ ἐγερθεὶς δεύτερος, ἐγὼ προσέθηκεν ὠνειρευόμην πάλιν ὅτι ἀντήλλαξα τὸ πενιχρόν μου κεφαλοδέσμιον μὲ τὸν κομψὸν καὶ πτεροφόρον πῖλόν σου. Καὶ συγχρόνως ἀφῄρεσεν ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Καρόλου τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος πῖλον καὶ ἔθηκεν αὐτὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του. Τότε ἐγερθεὶς καὶ τρίτος εἶπε· Καὶ ἐγὼ ὠνειρευόμην ὅτι ἀνέβαινα ἄλογον ὅμοιον μὲ αὐτὸ τὸ ὁποῖον μᾶς ἔφερες. Καὶ διευθύνθη ἀμέσως πρὸς τὸν ἵππον. Ἀναπηδήσας ἐπὶ τέλους καὶ ὁ τέταρτος· Αἴ! ἀδελφοὶ ἀνέκραξεν, σεῖς μὲ τὰ ὄνειρά σας δὲν ἀφήκατε τίποτε καὶ δι' ἐμέ. . . Καὶ δὲν βλέπεις, ἀπήντησεν εἷς ἐκείνων τὴν ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ κρεμαμένην χρυσῆν ἅλυσιν μὲ τὸ ἀργυροῦν κλειδίον; — Ναὶ τῷόντι, ἀνέκραξεν οὗτος. Καὶ πάραυτα ἔτεινε τὴν χεῖρα ἵνα ἀφαιρέσῃ αὐτὴν ἐκ τοῦ λαιμοῦ τοῦ βασιλέως. Ἀλλ' οὗτος χωρὶς διόλου νὰ ταραχθῇ, περίμεινε, φίλε μου, εἶπε, νὰ σὲ διδάξω τοὐλάχιστον τὴν χρῆσιν τοῦ ἀργυροῦ τούτου κλειδίου. Καὶ πλησιάσας αὐτὸ εἰς τὰ χείλη του ἐσύριξε τρεῖς δυνατοὺς καὶ ὀξυτάτους συριγμοὺς, οὓς ἀκούσασα ἡ ἐξ ἑκατὸν περίπου ἀνδρῶν συνοδία του, ἔδραμε πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, καὶ περιεκύκλωσε τοὺς τέσσαρας λῃστάς. Τότε ὁ Κάρολος στραφεὶς πρὸς τοὺς λῃστὰς τούτους εἶπε· Καὶ ἐγὼ, φίλοι μου, ὠνειρευόμην ὡσαύτως . . . . καὶ εἶδα ὅτι ἐντὸς μιᾶς ὥρας θέλετε κρεμασθῇ. Τὸ ὄνειρον τοῦ βασιλέως ἐξεπληρώθη μετ' ὀλίγον.

Ι. ΔΕ-ΚΙΓΑΛΑΣ.

ΑΝΑΚΛΗΣΙΣ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ. Ἡ Κυβέρνησις ἐπανώρθωσε τὸ ἄτοπον ὃ κατεδείξαμεν ἐν τῷ ΡΚΘ'. φυλλαδίῳ τῆς *Παρδώρας*, ἀνακαλέσασα εἰς τὴν ἕδραν αὐτοῦ τὸν πρὸ τριῶν μηνῶν παυθέντα καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Κ. Κ. Φρεαρίτην. Ἡ πρώτη αὕτη πρᾶξις τοῦ νέου ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς παιδείας ὑπουργοῦ Κ. Χ. Χριστοπούλου τιμᾷ τὸν ἄνδρα, καὶ προοιωνίζεται καλλίστας τὰς μετὰ ταῦτα· διότι, ἀποδεικνύει ὅτι ὁ ὑπουργὸς καὶ τὰ ἀδικήματα θεραπεύει, καὶ τὴν ἐπιστήμην τιμᾷ, καὶ τὴν ἀναλλοίωτον ἀρχὴν ὅτι οἱ διδάσκαλοι τοῦ ἔθνους δὲν ἀποβάλλονται ὡς τελωνικοὶ φύλακες ἢ ὡς κλητῆρες, ἀναγνωρίζει.

Τὸ προσβληθὲν Πανεπιστήμιον ἱκανοποιήθη ἄρα πληρέστατα.

—o—